

MINISTRSTVO ZA OBRAMBO
SLOVENSKA VOJSKA
CENTER VOJAŠKIH ŠOL

VOJAŠKOŠOLSKI ZBORNIK

december 2017, številka 12

<i>Izdajatelj:</i>	<i>Center vojaških šol</i>
<i>Glavni urednik:</i>	<i>brigadir mag. Vilibald Polšak</i>
<i>Odgovorni urednik:</i>	<i>mag. Pavel Vuk, sekretar</i>
<i>Prevajanje:</i>	<i>Vlasta Deželak</i>
<i>Lektoriranje:</i>	<i>Tina Pečovnik</i>
<i>Oblikovanje:</i>	<i>Vekoslav Rajh</i>
<i>Revija je dostopna na spletni strani:</i>	http://www.slovenskavojska.si/publikacije/vojaskosolski-zbornik/
<i>E-naslov urednika:</i>	<i>pavel.vuk@mors.si</i>

Nekatere slike in preglednice niso lektorirane

ISSN 1581-5196

Prispevki, objavljeni v Vojaškošolskem zborniku, niso uradno stališče Slovenske vojske niti organov, iz katerih so avtorji prispevkov. Publikacija je uvrščena v bibliografsko zbirko podatkov COBISS.SI.

Kazalo

Uvodnik

Pavel Vuk

5

Sodobna vloga specialnih sil v Natu na primeru Slovenske vojske

The Contemporary role of special operation forces in NATO using the example of the Slovenian Armed Forces

Marko Tepej

7

Bojni stres med osamosvojitveno vojno leta 1991 – »študija primera bojne akcije Dravograd«

Combat stress during the 1991 Slovenian war of independence – A case study of the Dravograd engagement

Zdravko Kac

45

Preverjanje usposobljenosti MotBBSk s Centrom za združeno usposabljanje kot nosilno enoto

Competence assessment of the Motorised Battalion Battle Group, performed by the Joint Training Centre

Marko Godnič

82

»Branje človeka izpopolnjuje, razpravljanje ga pripravi,
pisanje mu da natančnost.« Francis Bacon, angleški filozof

Uvodnik odgovornega urednika

Na Ministrstvu za obrambo Republike Slovenije letos poteka pomembna analitična dejavnost, v katero so vključeni predstojniki in predstavniki vseh ravni vodenja. Rezultati dejavnosti, vidni v pomembnejših strateških in načrtovalnih dokumentih z obrambnega področja, bodo usmerjali razvoj obrambnega sistema Republike Slovenije do leta 2030. Pred nami so izzivi oblikovanja prenovljene Obrambne strategije Republike Slovenije in priprava novih načrtovalnih dokumentov Resolucije o splošnem dolgoročnem programu razvoja in opremljanja Slovenske vojske do leta 2030 ter Srednjeročnega obrambnega programa 2018–2023. Prenovljena in hierarhično ter vsebinsko usklajena razvojno-usmerjevalna izhodišča na obrambnem področju bodo predstavljala koncept delovanja obrambnega sistema in načrt zagotavljanja zmogljivosti ter pripravljenosti za uresničevanje nacionalnih interesov in ciljev na obrambnem področju v prihodnosti.

K razmišljanju o mogočih poteh razvoja obrambnih dejavnosti pomembno prispevajo tudi strokovna in raziskovalna dela slušateljev Centra vojaških šol pod vodstvom mentorjev s Katedre vojaških ved ter področnih strokovnjakov iz enot Slovenske vojske ter Ministrstva za obrambo. Najboljši izmed njih predstavijo svoje raziskave v Vojaškošolskem zborniku in tako z raziskovalnimi ugotovitvami s področja vojaških ved komplementarno podpirajo dejavnost Slovenske vojske in Ministrstva za obrambo ter pomagajo pri razmišljanju o vojaški stroki, njenem razvoju in nadaljnjem proučevanju.

V tej številki Vojaškošolskega zbornika so predstavljene izbrane zaključne naloge 21. generacije slušateljev višjega štabnega tečaja poveljniško-štabne šole. Major Marko Tepej predstavlja sodobno vlogo specialnih sil v Natu na primeru Slovenske vojske. V prispevku razpravlja o razvojnih možnostih in

priložnostih za prepričljivejšo vlogo teh sil znotraj mednarodne skupnosti in zaveznitva. Posebno pozornost daje razvojni perspektivi in umestitvi specialnih sil v Slovenski vojski v konceptualnem in organizacijskem smislu. Prispevek kritično vrednoti pomen zavedanja politično-vojaških odločevalcev o delovanju specialnih sil, zlasti ko je to povezano z vprašanjema, kdaj in zakaj uporabiti te enote.

Stotnik Zdravko Kac pronicljivo in strokovno zanimivo opozarja na pomembnost poznavanja vpliva bojnega stresa na vojaka. Avtor ob tem poskuša odgovoriti tudi na vprašanje, kako bojni stres prepoznati in kaj ga povzroča. Gre za izvirni prispevek, ki na podlagi izvedene usmerjene ankete proučuje učinke bojnega stresa med udeleženci osamosvojitvene vojne 1991 v Dravogradu. Avtor ugotavlja, da bi morali biti na pojav stresnih motenj v Slovenski vojski ob vse večjem opravljanju dolžnosti v mednarodnih operacijah in na misijah bolj pozorni.

Stotnik Marko Godnič v svojem prispevku proučuje vprašanja manjše enote, to je Centra za združeno usposabljanje, ki kot nosilna enota preverja usposobljenost večje enote, v izbranem primeru Motorizirane bataljonske bojne skupine. Prispevek obsega vse vrste simulacij, metodologijo načrtovanja in pripravo dokumentov za ocenjevanje ter način izvedbe preverjanja. Avtor je svoje ugotovitve preveril na podlagi idejnega koncepta, ki je za tiste, ki jih to zanima, na voljo v arhivu uredništva zbornika.

Uredniški odbor vabi vse, ki jih strokovne teme zanimajo, k soustvarjanju spomladanske izdaje Vojaškošolskega zbornika naslednje leto.

Mag. Pavel Vuk,
sekretar,
odgovorni urednik Vojaškošolskega zbornika

Sodobna vloga specialnih sil v Natu na primeru Slovenske vojske

The Contemporary role of special operation forces in NATO using the example of the Slovenian Armed Forces

Povzetek

Spreminjajoče se varnostne razmere in ponavljajoče se nove grožnje, narava konfliktov ter oteženo predvidevanje prihodnjega varnostnega okolja zahtevajo od organizacij in držav drugačen ter učinkovitejši način organiziranja in pristopa k reševanju teh izzivov. V Natu poteka intenzivno preoblikovanje specialnih sil z namenom spopasti se z novimi varnostnimi izzivi v spreminjajočem se okolju. Za manjše države, kot je Republika Slovenija, predstavljajo razvijajoče se spremembe priložnost za kredibilno vlogo znotraj mednarodne skupnosti in zavezništva tudi v razvoju in umestitvi specialnih sil Slovenske vojske znotraj sistema nacionalne varnosti ter obrambnega podsistema Republike Slovenije. Vsaka država je tako velika, kot želi biti. Ali znamo izkoristiti zmožnosti za razvoj specialnih sil glede na velikost svoje države in vedno omejene finančne vire? Narava in značilnost specialnega delovanja zahtevata manjše, izurjene, posebej organizirane in opremljene vojaške enote.

Taktična študija, sprejeti dokumenti zavezništva s področja specialnih sil in Direktiva za specialno delovanje v Slovenski vojski so normativni dokumenti, ki so zaupni in umeščajo Enoto za specialno delovanje (ESD) v slovenski prostor ter ji dajejo možnosti za nadaljnji razvoj. Od odločevalcev v RS je odvisno, ali bodo znali uporabiti zmogljivosti specialnih sil za narodne interese države v domovini in zavezništvu. Na taktični ravni ostaja zahtevna naloga Enote za specialno delovanje, da ohrani visoke standarde pri usposabljanju in razvoju posameznikov znotraj enote, prav tako pa kulturo specialnih sil, ki je temelj specialnega delovanja.

Ključne besede: Enota za specialno delovanje, specialne sile zavezništva, specialne operacije.

Abstract

The changing security situation and its recurring new threats, the very nature of conflicts, and the difficulties of predicting the future security environment require organisations and countries to adopt a different and more effective means of organisation and approach in order to respond to these challenges. An intensive transformation of special operation forces is being carried out within NATO, in order to meet the newly emerging security challenges in the changing operational environment. For small countries, such as the Republic of Slovenia, the evolving changes represent an opportunity to play a credible role within the international community and the Alliance, through the development of the special operations forces of the Slovenian Armed Forces and by ensuring they have an appropriate place within the system of national security and the defence subsystem of the Republic of Slovenia. Each country is as big as it wants to be, regardless of its size. Are we in Slovenia able to take advantage of the existing potential and opportunities in the development of special operation forces, taking into account the size of our country and the always-limited financial resources? The very nature and characteristics of special operations basically requires small, highly trained, and specially organized and equipped military units.

A tactical study, the adopted Alliance documents related to special operation forces, and the Directive on special operations in the Slovenian Armed Forces are normative documents of a confidential nature. They ensure an appropriate position of the Special Operations Unit within Slovenia and provide opportunities for its further development. The decision-makers in the Republic of Slovenia are responsible for ensuring that the capabilities available through the special operation forces are used for the national interests of the country, both in the homeland and within the Alliance. At the tactical level, however, the Special Operations Unit of the Slovenian Armed Forces must fulfil the demanding task of maintaining the necessary high standards in the training and development of individuals within the unit, and fostering the culture of special operation forces, which is the basis of carrying out special operations.

Key words: Special Operations Unit, Allied Special Operation Forces, special operations.

1 Uvod

Vse države so v razvoju oboroženih sil razvile ali poskušajo razviti specialne sile, ki jim zaradi njihove strukture in narave delovanja omogočajo veliko odgovorov na sodobne grožnje. Vse to pod pogojem, da so pravilno razvite, umeščene in uporabljene na ravneh države in zavezništva. Najpomembnejša dokumenta, ki v zavezništvu opredeljujeta namen in pomen specialnih sil v nacionalni ter kolektivni obrambi, obravnavata minimalne zahtevane zmogljivosti, opišeta organizacijske modele in finančni vidik, sta MC 437/1¹ in AJP 3.5². SV je s Stanagom³ 2523 (1) (MO RS, št. 860-18/2009-3, 10. 7. 2009) uvedla Natove standarde iz omenjenega AJP 3.5. Stanag predstavlja področno doktrino zavezništva za področje specialnega delovanja. V njem je navedeno, da je specialno delovanje nekonvencionalna vrsta bojevanja v odločilnem delovanju, ki ga izvajajo specialne sile, da bi podprle doseganje vojaških ali političnih ciljev na operativni ali strateški ravni, pri čemer obstaja možnost višje stopnje političnega tveganja kot pri uporabi konvencionalnih sil.

V nacionalnem smislu sta pomembna dokumenta Taktična študija in Direktiva za specialno delovanje⁴, ki povzemata celotno sliko in analizo s področja specialnega delovanja in opredeljujeta Enoto za specialno delovanje kot edino enoto v Slovenski vojski, ki izvaja specialno delovanje v Sloveniji. Oba dokumenta sta zaupne narave in zaradi omejitev pri pripravi članka ne bosta predstavljena.

V omejenih virih za razvoj obrambnih zmogljivosti države, posebno tako majhne države, kot je Slovenija, so lahko specialne sile pomemben vir zmogljivosti v prihodnosti, ki daje državi tako veliko prilagodljivosti pri odgovorih na sodobne grožnje kot tudi sodelovanja znotraj zavezništva. Kljub temu se je ustvarilo o specialnih silah veliko mitov, ki večinoma preprečujejo

¹ MC 437/1 – Special Operation Policy – Natov dokument.

² AJP 3.5 – Allied Joint Doctrine for Special Operation – Zavezniška doktrina za delovanje specialnih sil.

³ Sporazum o uporabi standarda/(NATO) standardization agreement (STANAG) 2523 (1) opredeljuje specialno delovanje.

⁴ Direktiva GŠSV za specialno delovanje/dokument IRDG 804-264/2015-10, z dne 7. oktobra 2016.

pravilno razumevanje njenih zmožnosti. Dodatna ovira je tudi zgodovinska zaznamovanost v slovenskem prostoru glede dojemanja specialnih sil iz naše polpretekle zgodovine. Nezanemarljiva dejavnika popačene slike zmožnosti specialnih sil sta želja po njihovi predstavitvi in osredotočenost na direktne akcije, ki so privlačne in zanimive. Pri tem pa se zanemari vidik drugih nalog specialnih sil, zmožnosti specialnega izvidovanja⁵ oziroma specialno izvidovanje in vojaška pomoč. Zaradi njih so lahko specialne sile zelo pomembne in so pravzaprav množitelj sil tako v domačem kot mednarodnem okolju.

Popačena slika hollywoodske filmske industrije prikazuje podobo nadnaravnih zmožnosti operaterja specialnih sil. V resničnosti ni tako. »Supermanov« v specialnih silah ni. Specialne sile in specialne operacije so že po svoji naravi nekonvencionalne; zanje je značilno razmišljanje in delovanje zunaj ustaljenih okvirov. Izbor oziroma selekcija je namenjena iskanju takšnih posameznikov. Govorimo o kulturi specialnih sil, ki je usmerjena k temu, da je neka naloga vedno izvedena. Visoke etične norme, domoljubje, zrelost, odgovornost, odnos do sodelavcev, materialnih sredstev in dela, vztrajnost, vzdržljivost in odločnost pripadnika, da nikoli ne odneha, so le nekatere izmed lastnosti operaterja specialnih sil. Vse naštetu in trdo delo oblikujejo operaterja, ki je primeren za delo v specialnih silah. Med izrednimi razmerami je prav človeški dejavnik najpomembnejši. Zavedanje pomena o tem je v Enoti za specialno delovanje veliko in prav to se v celotnem procesu oblikovanja operaterja zelo poudarja.

Slovenija in njene oborožene sile so v primerjavi z večino drugih zavezniških držav mlada razvijajoča se država, ki ima zaradi svojih značilnosti in zgodovinskih vidikov svojevrstne zmožnosti pri razvoju obrambnih zmogljivosti. Razvoj specialnih sil in njihovo opredeljevanje pri tem nista izjemi. To področje se je v zadnjem desetletju zelo razvilo v smislu razumevanja, umestitve in sledenja trendom zavezništva na področju specialnih sil. Z direktivo GŠSV za specialno delovanje, ki jasno opredeljuje, kdo je nosilec specialnega delovanja in kaj to delovanje pomeni v RS, se je položaj specialnih sil bistveno izboljšal.

Namen prispevka je predstaviti pogled na značilnosti, prednosti in omejitve delovanja specialnih sil zavezništva in SV, zakaj so specialne sile edinstvene

⁵ SR – Special econnaissance/specialno izvidovanje.

in prilagodljive za nove sodobne varnostne izzive ter katere so glavne naloge specialnih sil zavezništva in SV.

Cilj prispevka je političnim in vojaškim odločevalcem osvetliti pomembnost in uporabnost specialnih sil za Republiko Slovenijo v spreminjajočem se varnostnem okolju in hkrati izpopolniti njihovo razumevanje o zahtevnosti razvoja zmogljivosti na področju specialnega delovanja.

S prispevkom želim poglobiti razumevanje načel s področja specialnega delovanja, hkrati pa prikazati pomembnost razumevanja odločevalcev, da specialne sile uporabljajo za doseganje ciljev, ki so operativno ali strateško pomembni za RS ali zavezništvo. V prispevku bodo uporabljene različne metode dela, kot so analiza primarnih virov, deskriptivna metoda in analiza drugih virov.

2 Specialne operacije z vidika zavezništva

AJP 3.5, združena doktrina zavezništva za specialne operacije, opredeljuje, da specialne operacije vojaške dejavnosti izvajajo posebno izbrane, organizirane in usposobljene sile, ki so sestavljene iz izbranih posameznikov. Pri tem uporabljajo nekonvencionalno taktiko, tehnike in načine delovanja. Te dejavnosti so lahko izvedene v celotnem spektru vojaških operacij, samostojno ali skupaj s konvencionalnimi silami z namenom doseganja želenega končnega stanja. Politično-vojaški razlogi lahko zahtevajo tajne ali prikrite tehnike, ki so sprejemljive z vidika političnega ali vojaška tveganja, niso pa povezane z operacijami konvencionalnih sil. Specialne operacije prinašajo strateške ali operativne rezultate ali pa so izvedene tam, kjer obstaja veliko politično tveganje (AJP 3.5, 2013, poglavje 1).

2.1 Značilnosti specialnih operacij

Specialne operacije so združene z drugimi komponentami. Specialne sile so organizirane v združenem načinu z letalstvom, mornarico in kopenskimi silami Natovih članic.

Natove specialne sile so strateška zmogljivost, ki se uporablja z namenom doseganja strateških in posebnih operativnih ciljev. Specialne sile zavezništva

vodi komponentno poveljstvo za specialne operacije, ki deluje skupaj z drugimi poveljstvi (letalstvom, mornarico, kopenskimi silami).

Nato izvaja specialne operacije na združenem območju delovanja (JOA⁶). Združeno območje delovanja omogoča poveljniku na operativni ravni skupaj z drugimi komponentami največji mogoč učinek sinergije in skupnega delovanja, integracije in Natovega principa medsebojnih odnosov v smislu podpiran–podprt.

Specialne operacije so normalno izvedene v nepredvidljivem sovražnem ali politično občutljivem okolju, v katerem ustvarijo učinke, ki podpirajo dosego strateško-operativnih celostnih ciljev. Te operacije so lahko izvedene z uporabo tajnih ali prikritih zmogljivosti in tehnik ter zahtevajo zrele in visoko usposobljene operaterje specialnih sil.

Specialne operacije so lahko izvedene samostojno ali v povezavi z operacijami konvencionalnih sil, lahko vključujejo združene in medagencijske operacije.

Specialne operacije se razlikujejo od konvencionalnih v razlikah pri političnem tveganju, operativnih tehnikah, načinih uporabe, odvisnosti od natančnih operativnih obveščevalnih podatkov in uporabi sredstev. Pripadniki specialnih sil izvajajo skrben selekcijski proces in usposabljanje za posebne naloge, ki presegajo temeljne vojaške veščine z namenom doseganja standardov in večšin specialnih operacij. Organizacijska struktura specialnih sil sprejema zrele in stabilne osebe, ki vzdržujejo visoko raven pooblastil iz več vojaških specialnosti.

Specialne operacije so integriran del zavezniških kampanj. Lahko pa so izvedene enostransko v podporo specifičnih ciljev zavezništva. Večina specialnih operacij je izvedena in oblikovana z namenom, da poveča verjetnost uspešnosti skupne zavezniške kampanje. Specialne operacije lahko dopolnjujejo konvencionalne operacije, vendar ne smejo tekmovati z njimi niti ne smejo biti njihov nadomestek.

Uspešna izvedba specialnih operacij je odvisna od usposobljenosti in strokovnosti posameznika ter bojne skupine v številnih specializiranih, pogosto nekonvencionalnih, operativnih sposobnostih, ki se uporabljajo s prilagodljivostjo, improvizacijo, inovacijami in samozaupanjem. Majhnost, edinstvene zmogljivosti in samozadostnost delovanja dajejo zavezništvu

⁶JOA – Joint Operation Area/združeno območje delovanja.

dodatne možnosti pri morebitnem vojaškem odgovoru v vseh fazah nekega konflikta.

Specialne operacije se lahko izvajajo neposredno proti nasprotniku s silo v enkratnem spopadu z direktno akcijo, usmerjeno na kritično točko, ali posredno, na primer z organiziranjem usposabljanja in podporo domačih ali tujih sil z vojaško pomočjo (MA⁷). Rezultati so večinoma zelo učinkoviti glede na sile, ki so vključene. Specialne sile delujejo kot množitelj sil (AJP 3.5, 2013, poglavje 1-2).

2. 1. 1 Skupne značilnosti specialnih operacij

Specialne operacije imajo skupne značilnosti, ki morajo biti upoštevane pri načrtovanju in uporabi specialnih sil. Področna doktrina zavezniških specialnih sil v AJP 3.5 opredeljuje nekatere skupne značilnosti specialnih operacij:

- Tempo operacij: navadno je bistven pri sposobnosti specialnih sil za izvajanje specialnih operacij. Hitra izvedba naloge omogoča specialnim silam zgoščevati natančno opredeljeno bojno moč na kritičnem mestu in v času, da bi se naloga ali umik naloge izvedla, še preden se lahko nasprotnik odzove. Z visokim tempom se uravnovesijo majhno število in omejena ognjena moč uporabljenih specialnih sil kot tudi zmožnost nasprotnika, da uporabi svoje sile proti specialnim silam. Visok tempo hkrati omogoča varnost s hitrostjo, ki zagotavlja sprejem višje stopnje tveganja, kot bi bila sicer mogoča.
- Preventivno delovanje: specialne sile lahko preprečijo delovanje nasprotnika z nevtralizacijo njegovih zmogljivosti pred bojem, in sicer samostojno ali v podpori konvencionalnih sil. Prikrita zmogljivosti zaščitnega delovanja lahko preprečijo začetek večjega konflikta ali njegovo stopnjevanje. Specialne sile lahko z vojaško pomočjo zagotavljajo domače obrambne in obveščevalne zmogljivosti, z direktnimi akcijami pa delujejo na kritične operativne in strateške tarče nasprotnika.
- Motenje: specialne sile motijo nasprotnika z napadi na njegove kritične zmogljivosti, ki so lahko tudi odločilne točke oziroma odločilne razmere, in vplivajo na osrednjo točko delovanja. To lahko preprečuje nasprotniku izvedbo uspešnih protiukrepov.

⁷ MA – Military Assistance/vojaška pomoč.

- Zavajanje: specialne sile lahko zagotavljajo poveljnikom na operativni ravni veliko načinov, kako znižati nasprotnikovo raven volje do upora. Ustvarijo lahko vtis, da deluje preveč sil, katerim bi se lahko nasprotnik uspešno uprl. Dajejo občutek, da ni varnih območij in da je nasprotnik predmet napadov kjer koli in kadar koli. Tako je lahko nasprotnikova morala bistveno oslabljena.
- Prevzemanje pobude: specialne sile dajejo poveljnikom veliko možnosti iz vidika prevzemanja pobud v več delih vojaških operacij ravno zaradi velike prilagodljivosti in samostojnosti delovanja.

2. 1. 2 Temeljne naloge specialnih sil zavezništva in Slovenske vojske

Glede na značilnosti specialnih operacij in prednosti, ki jih specialne sile lahko prinesejo zavezništvu, je uporaba specialnih sil mogoča v vseh fazah različnih konfliktov. Glede na prilagodljivost, zmožnosti in veliko možnosti specialnih sil je zelo verjetno, da se bodo uporabljale tudi v prihodnosti.

Kot piše v zavezniški doktrini (AJP 3.5, 2013, poglavje 1-3), se lahko specialne operacije izvajajo v konfliktih ali vojaških operacijah, in sicer znotraj 5. člena kolektivne obrambe ali brez 5. člena operacij kriznega odzivanja (NA5CROs⁸). Prav tako se specialne sile uporabljajo v podporo pri izvajanju bistvenih temeljnih nalog zavezništva (kolektivne obrambe, kolektivne varnosti in kriznega upravljanja). Specialne operacije se ne izvajajo samo med večjimi bojnimi operacijami, operacijami v podporo miru in stabilizacijskimi operacijami kot del zavezniškega kriznega odzivanja, temveč tudi v obdobju miru z namero krepitve medsebojnega sodelovanja. Specialne operacije lahko vključujejo glede na nalogo ustrezno kombinacijo ali vse od glavnih nalog specialnih sil (vojaško pomoč, specialno izvidovanje, direktne akcije). Obsegajo lahko enostranske ukrepe ali pa so del obsežnih in skupnih aktivnosti, ki so namenjene doseganju določenih političnih ali vojaških ciljev strateškega pomena.

V vojaškem pogovornem jeziku se ves čas pojavljajo kratice DA, SR in MA. V naslednjih poglavjih jih bom poskušal na kratko opisati. Temeljne naloge Enote za specialno delovanje lahko poiščemo na spletnih straneh MO in na internih straneh SV, kjer je tudi njihov opis. Temeljne naloge enot so povzete iz zavezniške Natove doktrine AJP 3.5, navedene pa so tudi v Direktivi za specialno delovanje.

⁸ NA5CROs – Non-Article 5 Crisis Response Operation/brez 5. člena operacij kriznega odzivanja.

2. 1. 2. 1 Specialno izvidovanje

Specialno izvidovanje obsega izvidovanje okolja, oceno ogroženosti, oceno cilja in izvidovanje učinkov po napadu.

Specialno izvidovanje večinoma pomeni opazovati z operaterjevimi očmi objekt interesa, tarčo v sovražnem, težko dostopnem ali politično občutljivem okolju. Gre za razne dejavnosti zbiranja obveščevalnih podatkov, ki dopolnjujejo nacionalne in zavezniške obveščevalne zmogljivosti, vire in sisteme. Vse to s pridobivanjem časovno pomembnih informacij, ki so natančno določene in imajo operativno-strateški značaj. Specialne sile se uporabijo, ko so v oteženih okoliščinah izčrpane zmogljivosti zbiranja informacij konvencionalnih sil in ne morejo zagotavljati informacij izrednega pomena za nadaljnje izvajanje nalog vojaških operacij. Specialne sile lahko zagotavljajo v nekem času tudi analizo pridobljenih podatkov s presojo in pobudo, ki je tehnične zmogljivosti ne morejo omogočiti, je pa lahko najpomembnejša za uspešno izvedbo vojaških operacij.

2. 1. 2. 2 Direktne akcije

Obsegajo naskok, zasedo, napad, navajanje ognja, reševanje oseb in opreme, natančno rušenje in nasilen vstop na vodno plovilo. Kot sem omenil že v uvodu, so pri delovanju specialnih sil najzanimivejše in najodmevnejše prav direktne akcije. Večinoma so krive za pogosto popačeno sliko o tem, kaj so specialne sile. Direktne akcije so večinoma omejene glede na velikost uporabljene sile in čas, ki je element presenečenja pri napadu. Cilji in tarče so navadno zelo specifični in jasno opredeljeni, po obsegu in času omejeni, imeti pa morajo operativni ali strateški pomen. Direktna akcija je lahko izvedena samostojno ali s podporo konvencionalnih sil.

2. 1. 2. 3 Vojaška pomoč

Vojaška pomoč obsega usposabljanje, svetovanje in mentorstvo oziroma partnerstvo. Je najmanj zanimiva in poznana, hkrati pa je najpomembnejša naloga specialnih sil. Izvaja se lahko za narodne potrebe ali za potrebe zavezništva. Specialne sile z nalogo vojaške pomoči delujejo večplastno z veliko želenimi učinki in kot množitelj sil za svoje, prijateljske ali zavezniške sile. Vojaška pomoč obsega različne ukrepe posredne in neposredne podpore za svoje, prijateljske ali zavezniške sile.

Čeprav bi na prvi pogled lahko rekli, da je to ena preprostejših nalog iz nabora temeljnih nalog specialnih sil, to ni popolnoma tako. Vojaška pomoč je najvišja oblika delovanja specialnih sil. Da se lahko izvaja, je treba obvladati tako direktne akcije kot specialno izvidovanje v vseh oblikah delovanja. Hkrati pa je treba imeti za izvajanje vojaške pomoči veliko razumevanja in poznavanja širše slike in okolja, v katerem delujejo operaterji. Vojaška pomoč je lahko predvsem v času mirnodobne uporabe in uporabe v operacijah za podporo miru neprecenljivi vir obveščevalnih podatkov.

2. 1. 2. 4 Možnosti specialnega delovanja znotraj zavezništva

Enota za specialno delovanje podpira v dejavnostih znotraj skupnega združenega boja protiuporništvu in protiterorizem, delovanje proti širjenju orožja za množično uničevanje in jedrsko-kemičnih bioloških sredstev, reševanje talcev in deluje kot povezovalni element med različnimi danostmi znotraj združenega območja delovanja.

Kot že navajajo avtorji Rode, Beršnak in Langerholc (2011, str. 45), je: »/.../ pomembno poudariti, da Enota za specialno delovanje kljub zmogljivostim nima zakonskih pooblastil za take dejavnosti na območju Republike Slovenije, zanje imata zakonska pooblastila Policija s Specialno enoto in Vojaška policija za objekte in območja SV (ZObr⁹).« Omenjeni avtorji tudi ugotavljajo, da je pri dokončni opredelitvi nalog specialnih sil Slovenske vojske treba upoštevati opredelitve v slovenskih normativnih dokumentih ter v MC 437/1 in AJP 3.5. Avtorji so še posebej pozorni na t. i. dodatne naloge, v katerih lahko sodelujejo specialne sile Slovenske vojske. Sodelovanje se določa na podlagi zakonskih pooblastil.

⁹ ZObr – Zakon o Obrambi.

2. 2 Resnice o specialnih silah

Tako imenovane resnice o specialnih silah so povzete s spletnega vira ameriškega poveljstva specialnih sil. Uveljavljene so v zavezništvu in upoštevane v Enoti za specialno delovanje:

- Človek je pomembnejši kot oprema. Prva resnica glede specialnih sil je, da je človek pomembnejši od opreme. Resnica se osredotoča na posameznika, na bojevnika in na operaterja v bojni skupini. Odraža potrebo po motiviranih in zelo sposobnih posameznikih, ki so na ravni prostovoljnosti pripravljeni dati in narediti več od povprečnega pripadnika. Specialne sile temeljijo na medosebnih odnosih, ki so vzpostavljeni med selekcijskim postopkom in zahtevnim osnovnim usposabljanjem. Uspeh specialnih operacij je odvisen od sposobnosti pripadnikov specialnih sil po vzpostavitvi zaupanja, razumevanja in medsebojnega spoštovanja z vsemi ustvarjalci, s katerimi so v stiku, predvsem pri izvajanju nalog vojaške pomoči. Izvajanje nalog dosega operater s strokovnostjo, usposobljenostjo in zavzetostjo pri delu in s posebej prilagojeno opremo. Prva resnica o specialnih silah postavlja značaj in človekovo sposobnost na položaj, ki je višji od pomembnosti njegove opreme. Uspeh ali neuspeh bo odvisen od človeškega dejavnika. Zavedanje o tem je v Enoti za specialno delovanje zelo visoko in v izbirnih postopkih eno izmed najpomembnejših meril izbora.
- Kakovost je pomembnejša od količine. Druga resnica govori o kakovosti v razmerju do količine. V večini konvencionalnih vojaških operacij sta po doktrini masa in superiorno število pomembni načeli pri operativnem načrtovanju in izvajanju vojaških operacij. Pri specialnih silah pa glede na naravo nalog ni tako. Specialne sile običajno delujejo z manjšimi enotami za doseganje nesorazmernih rezultatov in s čim manjšo vidnostjo oziroma izpostavljenostjo. To jim omogočajo njihova struktura in načini delovanja. Vse to pa je mogoče doseči samo z visoko kakovostjo in usposobljenostjo vsakega pripadnika bojne skupine. Med usposabljanjem pripadnika bojne skupine se je treba truditi doseči načelo zamenljivosti znotraj bojne skupine. Iz svetovne zgodovine delovanja specialnih enot poznamo veliko primerov, kako lahko dobro izurjene in motivirane majhne enote z dobrim in usklajenim načrtom uspešno opravijo nalogo proti številčno močnejšemu nasprotniku.

- Specialne sile niso masovni proizvod. Tretja resnica o specialnih silah je, da ne morejo biti množični proizvod. Vsak operater zahteva čas, individualno pozornost in osredotočen trud za razvoj. Čas, da se razvije operater v bojni skupini, se razlikuje glede na njegovo specialnost. Od časa izbora do osnovnega usposabljanja in specialističnega usposabljanja traja najmanj eno leto intenzivnega usposabljanja, da lahko govorimo o operaterju v bojni skupini s temeljnim znanjem. Več let se je treba intenzivno usposablјati, da lahko govorimo o zrelem in izkušenem operaterju bojne skupine, ki bi bil sposoben izvajati specialno delovanje v sestavi bojne skupine. Poleg ustreznega časa zahteva usposabljanje operaterja bojne skupine veliko finančnih virov v smislu izobraževanja in usposabljanja. Izbirni postopek v specialnih silah je zelo pomemben in je s svojimi visokimi standardi steber razvoja in gonilo ter osrednji skupni imenovalec subkulture specialnih sil.
- Specialne sile se ne morejo ustvariti v kratkem času in po potrebi. Četrta resnica o specialnih silah je, da se ne morejo ustvariti potem, ko že nastane kriza. Že iz prejšnjega razdelka je razvidno, koliko časa vzame razvoj posameznika. Temeljna beseda v tej resnici je usposobljenost pripadnikov specialnih sil in se nanaša na že omenjen izbirni postopek ter tudi na nadaljnja usposabljanja. Postopek pridobivanja novih pripadnikov specialnih sil je dolgotrajen in zahteven proces, ki zahteva razumevanje in podporo celotnega sistema.
- Specialne sile pri svojem delovanju sodelujejo tudi s konvencionalnimi silami. Peta resnica o specialnih silah je, da specialne operacije ne morejo biti izvedene brez usklajene podpore konvencionalnih sil iz vseh preostalih komponent predvsem v kompleksnem okolju. Pravilna uporaba specialnih sil temelji ravno na pravilnem razumevanju njenih zmogljivosti in značilnosti. Specialne operacije brez podpore sil, ki podpirajo nalogo iz širokega spektra zagotovitve delovanja, niso mogoče

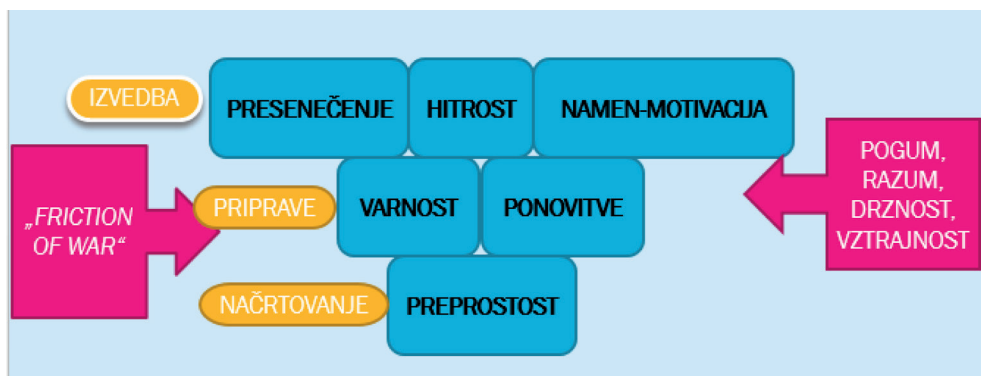
Če t. i. resnicam specialnih sil dodamo še model specialnih operacij, ki ga je leta 1993 utemeljil eden izmed vodilnih avtorjev na področju specialnih operacij, admiral William Harry McRaven, dobimo vpogled, zakaj so specialne operacije edinstvene in ob upoštevanju omejitev uspešne. William Harry McRaven je zdaj že upokojeni admiral, ki je poveljeval tako ameriškemu poveljstvu specialnih operacij kot poveljstvu specialnih operacij za Evropo.

Bil je neposredno vključen v pobudo o preobrazbi Natovih specialnih sil, ki bo omenjena v četrtem poglavju, kot prvi direktor koordinacijskega centra za specialne operacije pri Natu.

McRaven (1993, str. 25) govori o doseganju relativne premoči, ki jo ponazori v modelu (slika 3). To v svoji tezi opredeljuje z več zgodovinskimi primeri. Če povzamem, model opisuje preprost načrt, ki je skrbno varovan, večkrat in realistično izveden z vajami in elementi presenečenja, hitrostjo ter namenom. Avtor opozarja, da model ni navodilo za doseg uspeha na bojišču, je pa prikaz, ki pomaga razumeti razmerje med načeli specialnih operacij in relativno premočjo. Grafično prikaže samo idejo, zakaj so lahko specialne sile uspešne kljub maloštevilnim silam pri izvedbi specialnih operacij. Neuspeh pri nalogi nastane takrat, ko t. i. »friction of war« prevlada nad moralnimi dejavniki, kot so pogum, razum, drznost in vztrajnost. Vse to podpira šest načel pri izvajanju specialnih operacij.

Presenečenje, hitrost, namen oziroma motivacija, varnost, ponovitve in preprostost so načela, ki so pomembni členi specialnih operacij in pogoj za uspešno izvedeno nalogo. Na podlagi veliko zgodovinskih primerov je avtor v svojem delu prikazal, zakaj lahko to izvedejo prav specialne sile zaradi svoje majhnosti, opremljenosti, usposobljenosti in motiviranosti.

Slika 1: Model specialnih operacij

Vir: William H. McRaven, The Theory of Special Operations, 1993, str. 25 – prevod

3 Pregled Natovih specialnih sil

Natove specialne sile so precej nova struktura. Pred ustanovitvijo poveljstva zavezniških specialnih sil (NSHQ¹⁰) so države izvajale specialne operacije nacionalno, bilateralno in multinacionalno. Edina operacija, ki jo je izvajal Nato v okviru zavezništva, je bila operacija v Afganistanu. V zvezi s prejšnjim poglavjem, v katerem je opisano specialno delovanje, kot ga pozna zavezništvo, je pomembna vloga poveljstva zavezniških specialnih sil pri izobraževanju znotraj zavezništva in narodov o tem, kaj specialne sile zavezništva sploh so. Pregled razvoja Natovih specialnih sil sledi v nadaljevanju.

V svojem članku *A Blueprint for Change* bivši poveljnik vrhovnega poveljnika zavezniških sil v Evropi James L. Jones (2007, str. 37) ugotavlja, da zahteva stekanje veliko nekonvencionalnih groženj čez strateški kontinuum preoblikovanje nekonvencionalnih zmogljivosti zavezništva. Na nekonvencionalne grožnje je treba odgovoriti z nekonvencionalnimi zmogljivostmi, ki pa jih v zavezništvu predstavljajo specialne sile.

V nadaljevanju članka je omenjeno z vidika Združenih držav Amerike dolgotrajno partnerstvo v Natu, ki je posebno in omogoča pravočasno možnost izboljšanja zavezniških operativnih zmogljivosti ter povečanje naše kolektivne zmožnosti za spopad z novim strateškim okoljem in grožnjami. Že leta 2006, po Natovem zasedanju v Rigi, je bila sprejeta in pozneje tudi uvedena Natova transformacijska iniciativa za specialne sile (NSTI¹¹). Namen pobude je okrepitev zmožnosti delovanja vseh držav članic na področju specialnega delovanja in povečanje interoperabilnosti delovanja. Avtor se v članku dotakne tudi delitve bremena in vplivov posameznih članic znotraj zavezništva. ZDA so in še imajo pomembno ter nosilno vlogo pri razvoju Natovih specialnih sil. Glavno vlogo so prevzele ZDA tudi pri pobudi Natove transformacijske iniciative za specialne sile. Ta je bila sestavljena iz treh delov, in sicer:

1. Na ravni strateškega poveljstva zavezniških sil za Evropo (SHAPE¹²) ustanovitev pisarne za specialne operacije (SSOO¹³). Pisarna deluje

¹⁰ NSHQ – NATO Special Operation Headquarters/poveljstva zavezniških specialnih sil.

¹¹ NSTI – NATO Special Operation Force Transformation Initiative/Natova transformacijska iniciativa za specialne sile.

¹² SHAPE – Supreme Headquarters Allied Powers Europe/strateško poveljstvo zavezniških sil za Evropo.

¹³ SSOO – Special Operation Office/pisarna za specialne operacije na ravni strateškega poveljstva zavezniških sil za Evropo.

v povezavi s koordinacijskim centrom za specialne sile (NSCC¹⁴) glede vprašanj Natovih specialnih sil in zagotavlja zaposlenim v strateškem poveljstvu zavezniških sil v Evropi nasvete glede razvoja, interoperabilnosti, oblikovanja sil, načrtovanja, doktrine in politike, da bi usmerjali in omogočili delovanje zavezniških specialnih sil.

2. Ustvarjanje zavezniškega koordinacijskega centra za specialne sile. Koordinacijski center za specialne sile omogoči in podpira specialne sile v Natu ter zagotavlja stično in osrednjo točko strokovnega znanja za raven vrhovnega poveljnika zavezniških sil v Evropi in zavezniškega poveljstva za operacije (ACO):
 - zagotavlja neposredno povezavo med Natovimi specialnimi silami in vrhovnim poveljnikom zavezniških sil v Evropi,
 - zagotavlja vrhovnemu poveljniku zavezniških sil v Evropi pravočasen in učinkovit nasvet za specialne sile in podporo pri načrtovanju ter izvedbi specialnih operacij,
 - usklajuje zavezniške specialne sile v podpori pri naboru sil za operacije,
 - pretvarja strateške ocene specialnih sil v operativne naloge za specialne sile,
 - razvija in izdaja direktive in doktrino ter spodbuja interoperabilnost in standardizacijo pri zavezniških specialnih silah,
 - usklajuje, sinhronizira in podpira izobraževanje, usposabljanje in vaje zavezniških specialnih sil,
 - usklajuje usposabljanje in razvoj zmogljivosti prek federacije centrov za usposabljanje.
3. Razvoj federacije centrov usposabljanja za specialne sile naj bi omogočil hiter napredek v interoperabilnosti in usposabljanju s povezovanjem nacionalnih in multinacionalnih zmogljivosti. Izkoristili bi lahko moč zavezništva za povečanje kohezije in interoperabilnosti. Zmanjšalo naj bi se podvajanje glede infrastrukture, izkoriščalo pa bi se strokovno znanje s področja različnih strokovnjakov, ki jih premorejo različni narodi. Namera je spodbujati in razširiti zmogljivosti narodov z nastajajočimi specialnimi silami, med katere se uvršča tudi Slovenija. Glavni namen pa je združitev edinstvenih priložnosti za usposabljanje specialnih sil in zmogljivosti na ravni Nata.

¹⁴NSCC – NATO Special Operation Force Coordination Center/koordinacijski center za specialne sile.

Kot primer enega izmed takih centrov je mednarodni center za usposabljanje specialnih sil (ISTC¹⁵). Enota za specialno delovanje je prepoznala svoje zmožnosti in dala pobudo, od odločevalcev pa je odvisno, ali bodo videli in prepoznali dano v duhu razvoja specialnih sil SV. Mednarodni center za usposabljanje specialnih sil deluje v Zvezni republiki Nemčiji (ZRN) v kraju Pfullendorf. Enota za specialno delovanje je v preteklem obdobju začela intenzivno prepoznavati dodatne možnosti za usposabljanje v omenjenem centru, ki lahko predstavlja odlično dopolnilo za usposabljanje na taktični ravni. Na spletni strani Mednarodnega centra za usposabljanje specialnih sil najdemo nekatere podatke, in sicer, da Mednarodni center za usposabljanje specialnih sil temelji na Sporazumu o razumevanju (MoU¹⁶), da so pri tem vodilne ZDA, da so druge podpisnice sporazuma še Belgija, Nemčija, Grčija, Italija, Nizozemska, Norveška, Turčija in Romunija, da je namen centra zagotoviti napredno in interoperabilno usposabljanje specialnim silam zavezništva. Enota za specialno delovanje je v začetku leta 2016 na J-7 (oddelek za izobraževanje in usposabljanje na ravni takratnega GŠSV) poslala dopis, v katerem utemeljuje potrebo in prednosti za Slovenijo pri pridružitvi k temu sporazumu. V dopisu so navedene možnosti sodelovanja, finančni vidik in prednosti, ki bi jih Slovenija zato imela. Predlagana je tudi dopolnitev pripadnika iz Enote za specialno delovanje znotraj mirnodobne strukture SV v tujini, saj bi to imelo večplastni pozitiven vpliv. Poleg aktivnega sodelovanja in iskanja najboljše rešitve za sodelovanje Enote za specialno delovanje in Mednarodnega centra za usposabljanje specialnih sil bi takšno delovno mesto ohranjalo enoto v trendih in standardih zavezniških specialnih sil (ref. dokument IRDG z dne 5. januarja 2016, št. 603-39/2016-1). Omeniti je treba tudi Natovo šolo za specialne operacije (NSOS¹⁷), ki je pod vodstvom Poveljstva zavezniških specialnih sil in pokriva izobraževanje in usposabljanje pripadnikov specialnih sil na operativni ravni s cilji doseganja interoperabilnosti, ohranjanja standardov in učinkovitosti. Na domači strani Poveljstva zavezniških specialnih sil so še druge Natove in zavezniške izobraževalne ustanove, ki intenzivno sodelujejo s Poveljstvom zavezniških specialnih sil. Čeznje poteka tudi usklajevanje usposabljanja in izobraževanja.

Poveljstvo zavezniških specialnih sil je Natov center preobrazbene pobude za specialne sile. Čezenj Nato transformira in ustvarja trenutne zmogljivosti

¹⁵ ISTC – International Special Training Centre/Mednarodni center za usposabljanje specialnih sil.

¹⁶ MoU – A memorandum of understanding/Sporazum o razumevanju.

¹⁷ NSOS – NATO Special Operation School/Natova šola za specialne operacije.

specialnih sil, je povezovalac zavezniške skupnosti specialnih sil. Enota za specialno delovanje ima v strukturi Poveljstva zavezniških specialnih sil svojega predstavnika na podčastniški dolžnosti znotraj mirnodobne strukture SV v tujini (MSSVT¹⁸). Poveljstvo zavezniških specialnih sil večinoma predstavlja t. i. okno v svet in ohranja enoto v koraku s časom ter delom v skupnosti specialnih sil zavezništva. Poslanstvo Poveljstva je usmerjati in usklajevati razvoj vzdržnih trajnostnih zmogljivosti specialnih operacij v vseh ozirih (načrtovanje, napotitve) znotraj celovitega Natovega pristopa s prispevanjem k obrambi in varnosti zavezništva. Vizija Poveljstva je, da je sestavni del zavezništva in je sestavljeno iz držav članic. Kot tako zagotavlja in pripravlja delovne, prožne in pripravljene prispevke za glavne Natove naloge. Poveljstvo zavezniških specialnih sil skrbi za zmogljivosti zavezniški specialnih sil in je pomemben povezovalni element čez Nato tudi z drugimi agencijskimi organizacijami, ki se odzivajo na dinamično okolje. Poveljstvo uporablja celovito mrežo znotraj specialnih sil v zavezništvu in partnerskih državah za razvoj nacionalnih zmogljivosti specialnih sil ter zagotavlja prepričljive in skladne integrirane učinke s strateške ravni na taktično raven. Poveljstvo tudi omogoča operativno poveljevanje med operacijo, če je tako zahtevano od vrhovnega poveljnika zavezniških sil v Evropi. Malo zavezniških narodov ima zmogljivost zagotavljanja komponentnega poveljstva za specialne operacije za potrebe zavezništva. Poveljstvo omogoča vrhovnemu poveljniku morebitno vrzel, če narodna zmogljivost nosilne države ne bi bila določena ali takoj na voljo.

Za potrebe Natovih hitrih odzivnih sil je bila nosilna država leta 2015 Poljska. Leta 2016 je bila to ZDA. Leta 2017 bo zagotavljalo komponentno poveljstvo za specialne operacije za potrebe Natovih hitrih odzivnih sil Poveljstvo zavezniških specialnih sil.

3. 1 Vloga poveljstva zavezniških specialnih sil

Na kratko bom predstavil legalne okvire Poveljstva zavezniških specialnih sil in njegovo delovanje. Nosilna država Poveljstva zavezniških specialnih sil sporazuma o razumevanju so ZDA. Delovanje poveljstva financirajo že omenjene sodelujoče države v Poveljstvu zavezniških specialnih sil. Financiranje je deljeno glede na število sodelujočih pripadnikov različnih

¹⁸ MSSVT – Mirnodobna struktura SV v tujini.

držav. Če je od Poveljstva zahtevana naloga za vzpostavitev komponentnega poveljstva za specialne operacije, je lahko to financirano iz Natovih sredstev.

Edinstveno pri Poveljstvu zavezniških specialnih sil je, da je njegov poveljnik tudi direktor specialnih operacij pri strateškem poveljstvu zavezniških sil za Evropo, t. i. »dual-headed«. Njegova naloga je svetovanje vrhovnemu poveljniku zavezniških sil v Evropi s področja Natovih specialnih operacij. Poveljnik Poveljstva zavezniških specialnih sil je tako umeščen v celotni liniji na strateško-operativni in na taktični ravni čez komponentno poveljstvo za specialne operacije v namensko združenih poveljstvih. To daje poveljstvu zavezniških specialnih sil svojevrstno in edinstveno vlogo, čeprav je sporazum o razumevanju organizacija in kot taka izvzeta iz Natove poveljniške strukture ravno zaradi te specifične umestitve in svetovalne ter usklajevalne vloge na vseh ravneh. Dolgoročni cilj Poveljstva torej je, da se umesti neposredno v poveljniško Natovo strukturo.

Poveljstvo zavezniških specialnih sil je bilo ustanovljeno v strateškem poveljstvu zavezniških sil v Evropi, in sicer v Belgiji (v kraju Casteau) junija 2007. Marca 2010 je bilo sprejeto kot operativno poveljstvo zavezniških specialnih sil in kot tako je bilo predstavljeno v Mons, kjer je zavezništvo poveljstva za operacije, ki zagotavlja poveljstvu zavezniških specialnih sil podporo v zagotavljanju svetovanja vrhovnemu poveljniku zavezniških sil v Evropi (SACEUR¹⁹) s področja specialnega delovanja. Poveljstvo zavezniških specialnih sil je dodeljeno strateškemu poveljstvu zavezniških sil v Evropi pod operativno poveljevanje (OPCOM²⁰) vrhovnega poveljnika. Poveljnik poveljstva poroča neposredno vrhovnemu poveljniku, ki dodeljuje naloge poveljstvu, skladno s političnimi in vojaškimi odločitvami Severnoatlantskega sveta (NAC²¹) in vojaškega odbora (MC²²).

Natove specialne sile zagotavljajo zmogljivosti, ki dopolnjujejo druge komponente Natovih sil (zrak, morje, kopno) in so pomembne v vseh segmentih vojaških operacij. Zmogljivosti zavezniških specialnih sil so

¹⁹ SACEUR – The Supreme Allied Commander Europe/vrhovni poveljnik zavezniških sil v Evropi.

²⁰ OPCOM – operativno poveljevanje. Pooblastila, ki poveljniku omogočajo določanje nalog podrejenim poveljnikom v zvezi z razmeščanjem in razporejanjem enot ter z dodelitvijo operativne oziroma taktične kontrole, če je nujna. Pooblastilo ne vključuje odgovornosti za kadrovske in logistične zagotovitev teh enot.

²¹ NAC – North Atlantic Council – Severnoatlantski svet/glavni politični organ odločanja v Natu.

²² MC – Military Committee – vojaški odbor/najvišji vojaški organ, ki zagotavlja vojaške nasvete odločevalcem.

primerne v glavnih nalogah zavezništva pri kolektivni obrambi, kriznem upravljanju in kolektivni varnosti. Poveljstvo zavezniških specialnih sil ima pri vsem tem primarno vlogo pri razvrščanju, usklajevanju in usmerjanju vseh zavezniških dejavnosti na področju specialnega delovanja.

Poveljstvo zavezniških specialnih sil je osredotočeno, da je njegovo delovanje združeno in da člani mednarodnega poveljstva, ki so iz vrst specialnih sil, delujejo uspešno, učinkovito in medsebojno združeno v podpiranju zavezniških ciljev od strateške do taktične ravni. Poveljstvo zavezniških specialnih sil sestavlja okoli 200 pripadnikov iz 26 članic Nata in treh partnerskih držav (Avstrija, Finska, Švedska). Luksemburg in Islandija nista del sporazuma o razumevanju Poveljstva zavezniških specialnih sil. Poveljstvo je edinstvena hibridna organizacija, ki zastopa veliko dejavnosti, kot so politika, doktrina, zmogljivosti, standardi, usposabljanje in izobraževanje. Poveljstvo zavezniških specialnih sil vsak dan aktivno usklajuje, svetuje in zagovarja priporočila specialnih sil znotraj zavezništva (povzeto s spletnega vira domače strani Poveljstva zavezniških specialnih sil).

Pri usposabljanju in izobraževanju spada k Poveljstvu zavezniških specialnih sil Natova šola za specialne operacije (NSOS²³), ki je za razliko od Mednarodnega centra za usposabljanje specialnih sil bolj usmerjena v izobraževanje na operativni ravni. K Natovi šoli za specialne operacije spada več programov in drugih centrov, ki se nanašajo na področje specialnega delovanja. Poslanstvo Natove šole je izboljšati interoperabilnost, zmogljivost in učinkovitost specialnih sil zavezništva s fleksibilnim izobraževanjem.

Poveljstvo zavezniških specialnih sil je torej primarno telo za razvoj, usmerjanje in usklajevanje dejavnosti, povezanih s specialnim delovanjem znotraj zavezništva z namenom optimizacije pri uporabi specialnih sil. Poveljstvo zavezniških specialnih sil prav tako daje strokovno-vojaške nasvete odločevalcem znotraj zavezništva, ki so povezani z načrtovanjem, opremljanjem in izvajanjem operacij s področja specialnega delovanja. Cilj, h kateremu stremi Slovenska vojska, je vzpostavitev zmogljivost specialnih sil do ravni kopenskega odreda za specialno delovanje (SOLTG²⁴). Zaradi količinske in vsebinske omejitve v nalogi je nemogoče ugotoviti, katere zmogljivosti vsebuje in potrebuje kopenski odred specialnih sil. V zgoščeni obliki pa to

²³ NSOS – The NATO Special Operations School/Natova šola za specialne operacije.

²⁴ SOLTG – Special Operation Land Task Group/Kopenski odred za specialno delovanje.

vsebinsko najhitreje najdemo v priročniku Poveljstva zavezniških specialnih sil odreda za specialno delovanje (SOTG²⁵).

Komponentnega poveljstva za specialne operacije v nalogi zaradi omejitev ne bom razčlenjeval in opisoval. Je mednarodno ali enonacionalno združeno komponentno poveljstvo za izvajanje poveljevanja in kontrole nad specialnim delovanjem. Njegova velikost je odvisna od števila podrejenih elementov v obliki odreda za specialno delovanje, njihovih zmogljivosti, velikosti združenega območja delovanja, pričakovanega trajanja operacije in dodatnih nacionalnih lastnosti. Komponentno poveljstvo za specialne operacije ni obstoječe poveljstvo v Natovi mirnodobni poveljniški strukturi.

3. 1. 1 Prihodnji razvoj specialnih sil zavezništva

Zavedanje in potreba po spremembah in prilagajanju novim razmeram v svetu sta bila v zavezništvu prepoznana predvsem iz aktivnega sodelovanja v skupnem mednarodnem odzivanju v raznih konfliktih sodobnega časa. V današnjem dinamičnem okolju ob vse večjih grožnjah je to vedno pomembnejše in kritično za uspešno reševanje. Brez prilagajanja novim razmeram organizacije ne morejo biti uspešne. Še posebno to velja za organizacijo, kot je Nato. Specialne operacije znotraj zavezništva so prav tisto področje, ki je lahko zaradi svojevrstnosti in zmožnosti prilagajanja najbolj odzivno in proaktivno. Znotraj zavezništva lahko ravno majhne države, kot je Slovenija, najdejo na področju specialnega delovanja svojo nišo v prispevku k zavezništvu. Spremembe, ki se aktivno dogajajo na področju specialnega delovanja zavezništva, so vredne truda in pomembno povečujejo kolektivno zmožnost premagovanja globalnih groženj današnjega in jutrišnjega dne. Pravilno zastavljene zmogljivosti specialnih operacij so lahko najbolj prilagodljive znotraj operativnega okolja in vplivajo nanj tako z vidika ekonomičnosti, politične sprejemljivosti kot hitrosti odziva.

²⁵ SOTG – Special Operation Task Group/Odred za specialno delovanje.

3. 1. 2 Prednostne naloge Poveljstva zavezniških specialnih operacij leta 2017

Uvajanje izkušenj poveljstva zavezniških specialnih sil znotraj Natovih hitrih odzivnih sil (NRF²⁶) nakazujejo uravnoteženje osebja in denarnih virov poveljstva z namenom uspešne izvedbe naloge za aktivno sodelovanje pri hitro odzivnih silah Nata. V okviru razvoja in vzdrževanja zmožnosti in zmogljivosti Natovih specialnih sil so prednostno navedena ta področja:

- institucionalizacija Natovih specialnih sil (narodna raven/raven zavezništva),
- posodabljanje in izboljševanje direktiv in Natove doktrine specialnih sil,
- razvoj Natove strategije specialnih sil,
- usposabljanje in izobraževanje,
- povečanje integracije specialnih sil v Natovem procesu načrtovanja,
- načrtovani odzivi in načrti kriznega upravljanja na strateško-operativni ravni za področje specialnih operacij,
- omogočanje državam znotraj zavezništva, da prevzamejo vlogo komponentnega poveljstva za specialne operacije pri Natovih hitrih odzivnih silah,
- podpiranje drugih Natovih dejavnosti; v še trajajočih operacijah na Kosovu in v Afganistanu,
- povečanje celovitega zavedanja o situaciji, strateškega zavedanja o dogajanju na območjih delovanja,
- razvijanje strateškega partnerstva na območjih delovanja.

Vse te pobude, ki so izhajale iz razvijajočih se potreb od leta 2006, so bistveno pripomogle k razvoju Natovih specialnih sil in Poveljstva zavezniških specialnih sil, kot ga poznamo danes. Na narodni ravni pa lahko tudi v današnjem času najdemo vzporednico za razvoj specialnih sil v Sloveniji glede odseka za specialno delovanje na ravni Generalštaba SV.

Slovenija ima prednost, saj je še mlada država z razvijajočimi se oboroženimi silami, posledično tudi s specialnimi silami. Težje je spreminjati sisteme s tradicijo kot pa še razvijajoče se sisteme, ki so lahko odzivnejši in sprejemljivejši za spremembe. V Taktični študiji je opisanih več predlogov, ki bi pripomogli hitrejšemu razvoju specialnih sil v SV.

²⁶ NRF – NATO Response Force/Natove hitre odzivne sile.

4 Specialno delovanje v Slovenski vojski

Glede na doktrino Slovenske vojske so specialne sile ena izmed komponent skupnih združenih namenskih sil, ki se organizirajo glede na združeno območje delovanja, poslanstvo in način delovanja, ki je prevladujoč. Skupne združene namenske sile obsegajo kopensko, mornariško, zračno komponento in komponento specialnih sil.

Doktrina SV opredeljuje specialno delovanje kot /.../ način bojnega delovanja, ki ga izvajajo posebej izbrane, opremljene, organizirane in usposobljene enote SV za podporo pri doseganju vojaških, političnih ali psiholoških ciljev, ki imajo operativni ali strateški pomen. Obsega nekonvencionalne vrste bojnega delovanja, direktne akcije, specialno izvidovanje, obveščevalno dejavnost, protiteroristično delovanje, psihološko delovanje ter bojno iskanje in reševanje. Usmerjeno je v vojaške cilje.«(Furlan in sodelavci, 2006, str. 50)

Doktrina SV opredeljuje specialno delovanje glede na značilnosti in delovanje: »/.../ značilnosti uporabe specialnih enot Slovenske vojske so delovanje v manjših skupinah, samostojno, na večjih globinah in v daljšem časovnem obdobju ter prikritost delovanja. Svoje naloge izvajajo pri ofenzivnem, defenzivnem, informacijskem in stabilizacijskem delovanju Slovenske vojske. V okoliščinah, ko sovražnik zasede in nadzira del ozemlja Republike Slovenije, specialne in druge enote Slovenske vojske izvajajo nekonvencionalne vrste bojnega delovanja s poudarkom na gverilski taktiki. Enote se preoblikujejo v manjše skupine, katerih cilj je nenehno motenje, uničevanje, nevtraliziranje in zmanjšanje morale sovražnika. Bojno delovanje je samostojno, agresivno, prikrto, inovativno, neprekinjeno in sili sovražnika v vzdrževanje statične razporeditve, pri čemer se povečuje manevrski prostor Slovenske vojske. Enote se izogibajo frontalnemu bojevanju. Napadalnost in presenečenje sta temeljni načeli, po katerih enote izvajajo bojna delovanja na zasedenem ozemlju.« (Furlan in sodelavci, 2006, str. 51–52)

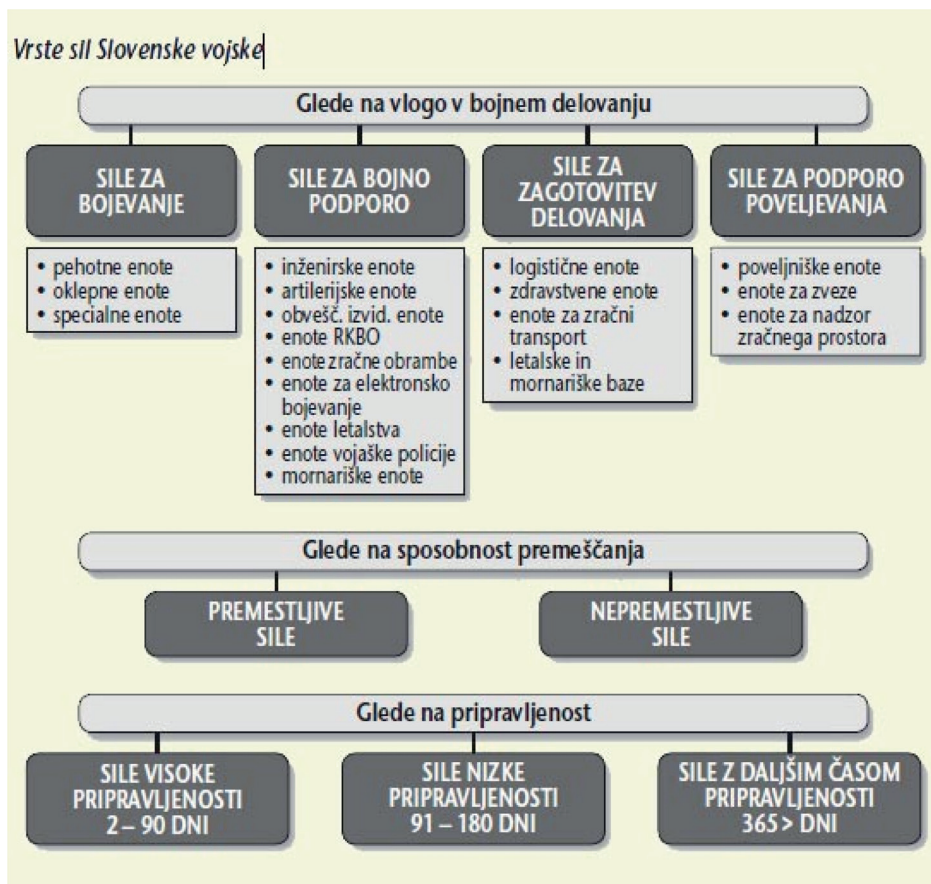
Slovenska vojska je s Stanagom 2523 (1) (MO RS, št. 860-18/2009-3, z dne 10. julija 2009) uvedla standarde Organizacije severnoatlantskega sporazuma, in sicer AJP 3.5, ki predstavlja doktrinarni dokument zavezništva s področja specialnega delovanja. V sprejetem Stanagu je navedeno, da je specialno delovanje nekonvencionalna vrsta bojnega delovanja v odločilnem delovanju, ki ga izvajajo specialne sile, da bi podprle doseganje vojaških ali političnih ciljev na operativni ali strateški ravni.

Na spletni strani SV najdemo zapis o Enoti za specialno delovanje:

»Enota za specialno delovanje je namenjena izvajanju specialnih delovanj samostojno ali skupaj s specialnimi silami zavezniških držav z namenom podpore pri doseganju ciljev strateškega pomena za Republiko Slovenijo ali zavezništvo.« Enoto za specialno delovanje sestavljajo četa za specialno delovanje, četa za zagotovitev delovanja in vadbeni center za specialno delovanje (slika 7). Njihove naloge so specialno izvidovanje in opazovanje direktne akcije ter vojaška pomoč in sodelovanje.«

V vojaški doktrini so enote za specialno delovanje glede na vrsto sil opredeljene kot sile za bojevanje. Glede na sposobnost premeščanja spadajo k premestljivim silam, glede na pripravljenost pa k silam v visoki pripravljenosti (slika 2).

Slika 2: Vrste sil SV glede na vlogo v bojnem delovanju, sposobnost premeščanja, in glede na pripravljenost

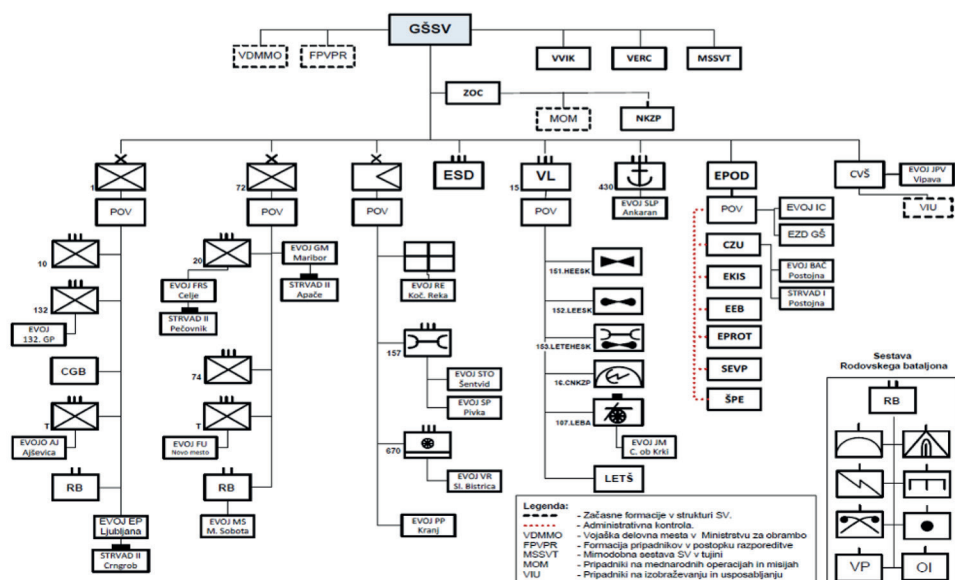
Vir: Furlan in sodelavci, 2006, str. 27

4.1 Organizacijska struktura enote za specialno delovanje

Organizacijska struktura enote za specialno delovanje se ves čas spreminja. Trenutna organizacijska struktura ji omogoča razvoj in prilagodljivost za opravljanje nalog. Enota je polkovne ravni in je s ponovno vzpostavitvijo operativnega poveljstva neposredno podrejena novoustanovljenemu poveljstvu sil. Pred zadnjo reorganizacijo maja 2017 je bila neposredno podrejena načelniku generalštaba SV. Vlada Republike Slovenije je 30. marca 2017 sprejela sklep o spremembah in dopolnitvah Srednjeročnega obrambnega programa za obdobje 2016–2020, na podlagi katerega je ministrica za obrambo izdala spremembe obveznih usmeritev za izvedbo srednjeročnega programa 2016–2020. S spremembo je določila, da se leta 2017 izvedejo organizacijsko-formacijske spremembe SV, ki bodo zagotavljale učinkovito delovanje na strateški, operativni in taktični ravni. Na podlagi te spremembe je Enota za specialno delovanje po 12. maju 2017 umeščena kot polkovna raven v liniji poveljevanja novoustanovljene operativne ravni Poveljstva sil. Kako bo nova umestitev vplivala na Enoto za specialno delovanje v smislu nadaljnjega razvoja, bo pokazal čas. Na prvi pogled gre za korak nazaj, saj naj bi bile specialne sile uporabljene za strateške namene države in zavezništva ter tako tudi organizacijsko umeščene na strateško raven. Glede na velikost SV in ponovno vzpostavitev operativne ravni ter zaznanega razumevanja potreb po razvoju specialnih sil je veliko možnosti za pravilen razvoj Enote za specialno delovanje znotraj nove organizacijske umestitve enote (slika 3).

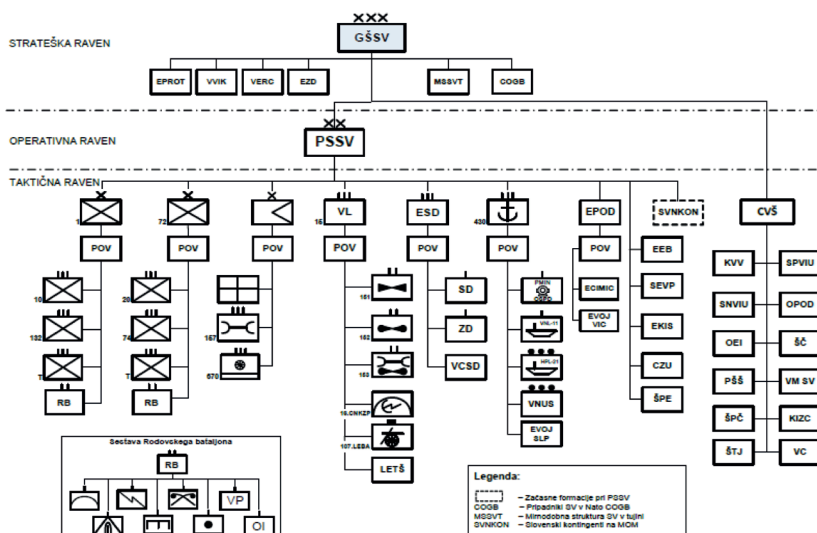
Enota za specialno delovanje je sestavljena iz poveljstva, ki ima polkovno strukturo z vsemi štabnimi funkcijami. Bojni del predstavlja četa za specialno delovanje. Četa za zagotovitev delovanja in vadbeni center za specialno delovanje sta organizacijski enoti, ki neposredno in posredno zagotavljata delovanje enote. V teh strukturah so poudarjene logistična zagotovitev, bojna in komunikacijska podpora z raznoliko strukturo specialistov. Pomembna organizacijska enota je vadbeni center za specialno delovanje, v katerem so večinoma starejši pripadniki enote, ki skrbijo in večinoma upravljajo vojaški objekt Škrilj - Zdihovo. Pod njihovo upravljanje spada tudi strelišče Škrilj. V luči nadaljnjega razvoja enote je smiselno razmisliti o vzpostavitvi t. i. učne bojne skupine z izkušenimi specialisti, ki bi bili nosilci procesa usposabljanja bojnega dela enote. Tako bi se ohranjala kritična masa posebnega znanja in izkušenj z možnostjo prenašanja na druge znotraj procesa usposabljanja.

Slika 3: Organizacijska struktura SV pred majem 2017

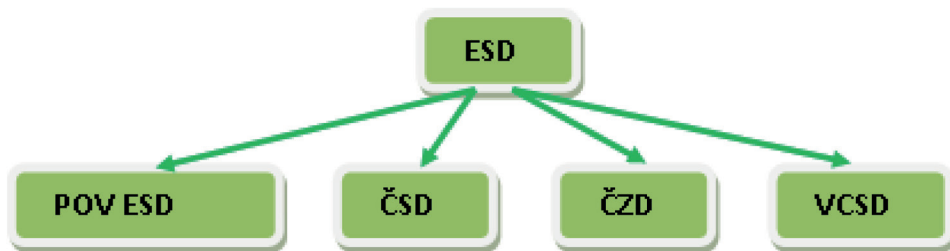
Vir: Ukaz za vzpostavitev poveljevanja in kontrole v SV, št. 8040-1/2012-282,
z dne 14. maja 2013

Slika 4: Organizacijska struktura SV po reorganizaciji leta 2017

Vir: Ukaz za vzpostavitev poveljevanja in kontrole v SV, št. 8040-1/2017-3, z dne 20. aprila 2017

Slika 5: Trenutno veljavna organizacijska struktura Enote za specialno delovanje

Vir: osebni vir

4. 1. 1 Pregled razvoja enote za specialno delovanje

V prejšnjem poglavju je bilo predstavljeno, kaj opredeljuje veljavna doktrina SV in kateri so sprejeti pomembnejši dokumenti iz zavezništva glede specialnih sil. Ugotovimo lahko, da v našem prostoru specialne sile nimajo potrjenega statusa kot samostojni rod. Dejstvo, da se v pomembnih planskih dokumentih specialne sile pojavljajo v ciljih zmogljivosti, nakazuje zavedanje odločevalcev

o njihovi pomembnosti. Ravno tako prikazuje zavedanje o pomenu specialnih sil njihova umestitev v različne stopnje razvoja. Trend v svetu in zavezništvu se usmerja v razvoj specialnih sil in njenih zmogljivosti. V Republiki Sloveniji je glede na relativno kratek časovni okvir razvoj specialnih sil razumljiv in je primerljiv z razvojem specialnih sil podobnih držav ter sovпада z evolucijo in razvojem Natovih specialnih sil. V grobem bi lahko pregled razvoja specialnih sil v Sloveniji strnili v obdobja:

1. obdobje 1990–1995: razvoj Odreda za hitre intervencije specialnih sil SV;
2. obdobje 1996–2003: prve napotitve pripadnikov Enote za specialno delovanje na usposabljanja v tujino (IMET²⁷);
3. obdobje 2004–2012: prve napotitve pripadnikov Enote za specialno delovanje v mednarodne operacije in na misije (ISAF²⁸, NTM-1²⁹ idr.);
4. obdobje od leta 2013: udeležba pripadnikov Enote za specialno delovanje v operacijah znotraj specialnih sil zavezništva in drugih mednarodnih operacijah ter na misijah z izvajanjem nalog vojaške pomoči.

Enota za specialno delovanje praznuje svoj dan 22. junija. Na ta dan je bil leta 1998 ustanovljen Odred za specialno delovanje s preoblikovanjem dotedanjega Odreda za hitre intervencije, ki je bil del reorganizirane 1. specialne brigade MORiS. Enota je svoje sedanje ime dobila s ponovno reorganizacijo leta 2004 (Beršnak, 2015, str. 52–54).

Prvo obdobje razvoja sega v leto 1990, ko se je t. i. 30. razvojna skupina (27. zaščitne brigade TO-SRS³⁰) začela preoblikovati v 1. specialno brigado MORiS (1992). Pozneje sledi oblikovanje Odreda za specialno delovanje leta 1998 iz Odreda za hitre intervencije 1. specialne brigade MORiS.

Za drugo obdobje je bila značilna uporaba enote za varovanje objektov posebnega pomena in opravljanje nalog hitrega posredovanja. Sestava enote je bila takšna, da je posnemala strukturo pehotnih modelov z močjo odredov,

²⁷ IMET – International Military Education and Training – Program mednarodnega vojaškega izobraževanja in usposabljanja, ki ga sponzorirajo Združene države Amerike.

²⁸ ISAF – International Security Assistance Force – Mednarodna varnostno podporna sila (Natove sile, ki so delovale v Afganistanu).

²⁹ NTM-1 – NATO training mission Iraq – Natova misija usposabljanja v Iraku.

³⁰ TO-SRS – Teritorialna obramba Socialistične republike Slovenije.

organizacijsko pa je bila precej napredna, saj je bila modularno sestavljena in tudi rodovsko podprta.

V tretjem obdobju so se dogajale organizacijsko-strukturne spremembe, ki so bile ustreznejše za predvidene osnovne naloge specialnega delovanja. Obdobje zaznamujejo intenzivne priprave na mednarodne operacije in misije ter veliko mednarodnega sodelovanja z novimi programi ter normativnimi dokumenti. Konceptualno se je enota hitro in kakovostno približevala sodobnim specialnim enotam zavezništva in je z njimi tudi intenzivno sodelovala. Medtem je enota dobila tudi sedanje ime.

Leta 2004 se je enota že imenovala tako kot danes. Začele so se prve napotitve njenih pripadnikov v MOM. Enota je imela in še ima sloves odpiranja novih MOM ravno zaradi usposobljenosti in prilagodljivosti. V tem intenzivnem obdobju so sledile v kratkih časovnih razmiki napotitve v operacije v Afganistan, Irak, Bosno, Libanon in Čad. To je bilo obdobje pridobivanja izkušenj in dokazovanja profesionalnosti ter odgovornosti. Naloge, ki so bile opravljane, bi težko opredelili kot specialno delovanje, a vendar je z njimi enota pridobila neprecenljive izkušnje iz delovanja v ekstremnih okoljih in se pomembno povezovala s pripadniki zavezniških specialnih sil. V to obdobje spada tudi iskanje umestitve enote na premici razvoja, saj je bila prerazporejena iz 1. brigade k Izvidniško-obveščevalnemu bataljonu in pozneje k Poveljstvu sil SV. S tem se je zaznamovalo naslednje obdobje razvoja, ki sovpada z intenzivnim prestrukturiranjem zavezniških specialnih sil in s pobudo za njegovo preobrazbo. SV je v tem obdobju svojega razvoja z načrtovanjem in vzpostavitvijo ciljnih zmogljivosti umestila tudi specialne sile, kar je ohranilo zavedanje o njihovem nujnem razvoju. Razvila se je interoperabilnost specialnih sil, veliko je bilo opravljenih usposabljanj in tečajev v tujini s področja specialnega delovanja in drugih specialnosti, ki podpirajo njihovo delovanje. Povečalo se je sodelovanje s tujimi zavezniškimi specialnimi silami v obliki enostranskih, bilateralnih in multilateralnih usposabljanj v Sloveniji in tujini. Po ukinitvi Poveljstva sil je enota prešla h GŠSV, leta 2017, po ponovni vzpostavitvi Poveljstva, pa je postala spet njegova enota. Enota za specialno delovanje je kot kulminacija vsega v tem obdobju začela opravljati misije v Isafu, skladno z njenim poslanstvom. Na teh nalogah se je pokazala dosežena visoka stopnja usposobljenosti, primerljivosti in interoperabilnosti z drugimi zavezniškimi specialnimi silami.

5 Možnosti uporabe specialnih sil v prihodnosti

Kaj naj bi nas čakalo v prihodnosti in kako naj bi se oblikovali prihodnji konflikti ter kako se nanje pripraviti, so teme, na katere odgovarja veliko strokovnjakov po vsem svetu. Pripravljajo se resne študije, ki prikazujejo dogajanje na varnostnem področju v prihodnosti. Tudi na področju specialnega delovanja lahko najdemo veliko literature, ki projicira in poskuša predvideti možnosti uporabe specialnih sil. Po grobem povzetku pregledane literature lahko sklenemo, da so lahko prav specialne sile najbolj prilagodljive na pojavljajoče se asimetrične grožnje v prihodnosti. V splošnem je o operativnem okolju v prihodnosti strnjeno in povzeto v angleških študijah, v katerih se obravnavajo verjetno okolje in pojav mogočih konfliktov od danes pa do leta 2040. V omenjenih študijah je, sicer z angleške perspektive, razčlenjen geostrateški vidik z opisi velesil, novih sil in predvidene dinamike med njimi. Poudarjeni so podnebne spremembe in večplastni vplivi na naše življenje ter dinamiko konfliktov v prihodnosti. Demografija je dejavnik v prihodnosti, ki bo odločal o dogajanju v prihodnosti in ga večinoma tudi usmerjal. Vplivi demografije so večplastni. Že danes vidimo, kakšne razsežnosti lahko ima in kako težko je krizno upravljanje pri demografiji. Avtorji napovedujejo, da bo 60 odstotkov populacije živelo v urbanih mestih. Svetovna populacija naj bi do leta 2029 presegla 8,3 milijarde. Od tega naj bi jih 6 milijard živelo večinoma ob rečnih ali obmorskih t. i. megamestih (MOD, 2015, str. A-1). Vse to bo vplivalo na razvoj vojsk in njihovo prilagajanje na urbanizacijo. Poleg tega bodo na razvoj vojsk vplivali še globalizacija, razne vitalne zaloge, energenti, ideologije, propadle države, orožje za masovno uničenje, razvoj tehnologije, povezljivost in kibernetski svet (Barno in Bensahel, 2016). Vse to že vpliva na potek in razvoj različnih konfliktov v svetu. Se bomo znali temu prilagoditi in se ustrezno pripraviti na prihodnje izzive? Iz zelo splošnega vidika prihodnosti na svetovni ravni pogledjmo še sedanji čas in splošni pogled možnosti za Slovenijo.

Konflikti v sedanjem času in izredni dogodki tudi v Evropi kažejo na nepredvidljive ter dinamične varnostne razmere. Varnostne sile imajo in bodo imele v prihodnosti zagotovo veliko možnosti, kako reševati take izzive. Znotraj njih imajo specialne sile veliko možnosti in odgovorov na asimetrične grožnje v vseh stopnjah konfliktov.

Slovenija je majhna država znotraj zavezništva z zelo omejenimi viri in zmogljivostmi na varnostnem področju. Ravno zato bi morali razmišljati,

kaj se nam lahko zgodi v prihodnosti in se na to pripravljati. Zavedati pa se moramo tudi svojih nalog in odgovornosti, saj smo del zahodnega sveta in zavezništva. Slovenija velja za zelo varno in varnostno stabilno državo, vendar kaj se bo dogajalo v prihodnosti?

Razvoj specialnih sil SV ima svojo dinamiko. Sile so se že bistveno razvile, vendar se še vedno lahko izboljšajo in iščejo možnosti svojega razvoja, umestitve ter uporabe za narodne in zavezniške potrebe. Menim, da brez aktivnega sodelovanja Enote za specialno delovanje v specialnih operacijah znotraj zavezništva ne more biti dovolj dobrega kakovostnega razvoja. Razvoj večplastno vpliva in zahteva od enote nenehno aktivno strokovno rast ter ohranjanje standardov specialnih sil, ki so v zavezništvu. Pri tem so pomembne povezljivost, interoperabilnost in kredibilnost znotraj skupnosti specialnih sil. Seveda gre pri tem za politično vprašanje in prav politika odloča o tem, kakšne specialne sile želi imeti.

Za tako številčno malo silo, ki želi biti v koraku s standardi specialnih sil zavezništva, opremljenost in delovanje z najnovejšo tehnologijo ne bi smeli biti vprašljivi. Zavedanje tudi znotraj obrambnega podsistema o tem, kaj so in kaj potrebujejo specialne sile, je nujno in ni na taki ravni, kot bi si želeli.

Z direktivo GŠSV je Enota za specialno delovanje opredeljena kot edina enota SV, ki izvaja naloge specialnega delovanja. Glede na velikost enote bi lahko z resnim pristopom v relativnem času vrhunsko in sistemsko opremili pripadnike Enote za specialno delovanje v vsem spektru delovanja in pri tem stremeli k interoperabilnosti in primerljivosti s podobnimi enotami zavezništva. Znotraj SV pa bi bila, podobno kot so primerljive enote v zavezništvu, Enota za specialno delovanje center uvajanja novosti in glavna sila razvoja ter težnje po izboljšavah na vseh področjih.

Znotraj SV in obrambnega podsistema je prav tako veliko možnosti za izboljšanje. Pridobivanje novih pripadnikov je v zadnjem času zaradi razmer v SV in družbi zahteven proces. Ohranjanje standardov in proces pridobivanja novih operaterjev sta pomembna za razvijanje kulture specialnih sil in nadaljnji razvoj enote. Obveščevalna zagotovitev enoti je prav tako pomemben člen, s katerim se lahko v prihodnosti iščejo rešitve, prav tako s sodelovanjem obveščevalnih agencij.

Izredna pridobitev v Enoti za specialno delovanje v smislu razvoja, kredibilnosti in obveščevalne zagotovitve je t. i. informacijski sistem zavezništva stopnje

»zaupno« (BICES³¹). Ta omogoča enoti vpogled v obveščevalne podatke zavezništva stopnje »zaupno« in njihovo pridobivanje.

Enota za specialno delovanje se uporablja za cilje strateškega ali operativnega pomena za državo. Zaradi tega bi se morala vključiti čez linijo poveljevanja. Temeljna napaka pri dojetju Enote za specialno delovanje je prepričanje, da iz enote ni predstavnikov na operativni in strateški ravni (to pomeni pri odločevalcih znotraj SV). Napačno prepričanje je zaradi razvojnih stopenj razumljivo. Za nadaljnji resen razvoj enote pa je odsek oziroma predstavnik iz enote na strateško-operativni ravni nujen. S tem bi se bistveno povečalo razumevanje znotraj sistema. Vzpostavljen odsek za specialno delovanje bi se ukvarjal z razvojem specialnega delovanja na strateško-operativni ravni na vseh področjih in ohranjal bi nujne stike z zavezništvom. Enota za specialno delovanje bi čez odsek ohranjala stik z operativno ravni in bi se primarno ukvarjala s specialnim delovanjem na taktični ravni na vseh področjih.

Enota za specialno delovanje je predvsem uporabna v naših razmerah na področju vojaške pomoči, ki je najvišja oblika delovanja specialnih sil, saj vsebuje obvladovanje znanja z vseh drugih področij. Operaterji v bojnih skupinah niso samo strelci, specialne operacije zahtevajo od njih veliko znanja, zrelosti in usposobljenosti z več področij.

Za ponazoritev možnosti uporabe Enote za specialno delovanje, ki naj bi bile združene s strateško-operativnimi cilji države, predstavljam nekaj primerov, ki jih je enota že izvajala v svojih nalogah v obliki vojaške pomoči, z usposabljanjem bilateralnega in multilateralnega sodelovanja z državami in pripadniki specialnih sil na območju zahodnega Balkana ter v mednarodnih operacijah in na misijah v Iraku, Afriki in Afganistanu.

Za natančnejši prikaz navajam besedilo operaterjev iz Enote za specialno delovanje, ki so delovali v nalogi Neomajna odločnost na severu Iraka: »Izvajanje vojaške pomoči, kamor spada usposabljanje oboroženih sil tuje države, spada med ključne naloge specialnega delovanja zato, ker zahteva od pripadnikov in enot, ki jo izvajamo, poleg vrhunske večinske usposobljenosti in profesionalnosti še bistveno več. Izvajanje tovrstnih nalog zahteva sposobnost prilagajanja, iznajdljivost in sposobnost reševanja kompleksnih problemov. Zahteva sposobnost delovanja v neznanem, drugačnem okolju, obvladovanje veščin neverbalne komunikacije in komuniciranja predvsem v tujem jeziku.

³¹ BICES – Battlefield Information Collection and Exploitation System/informacijski sistem zavezništva stopnje »zaupno«.

Zelo pomembna za uspeh je sposobnost empatije in vzpostavljanja ter obvladovanja medosebnih odnosov. Od vojakov, ki usposabljanje izvajamo, terja, da se znajdemo z minimalnimi sredstvi in da smo izjemno prilagodljivi. Tovrstne naloge zahtevajo zrele osebnosti, ki so sposobne razumeti ljudi in kulturo, v kateri delujejo. Enote in posameznike, ki se zmorejo prilagoditi okoliščinam, jih razumeti in situacijo obvladovati na način, da dosežejo cilje, ki izhajajo iz njihovega poslanstva» (SVNKON 01 OIR).

V raznih slovenskih dokumentih najdemo možnosti uporabe specialnih sil SV na taktični ravni z operativnimi strateškimi učinki oziroma temeljna navodila za realno uporabo Enot za specialno delovanje za doseg državnih ciljev. V smernicah Vlade RS za delovanje Slovenije do Zahodnega Balkana sta kot končna cilja navedeni ustvarjanje ugodnega okolja in zastopanje slovenskih narodnih interesov, med katerimi so razvoj pokrajine in doseganje stabilnosti ter varnosti. V luči slovenskega gospodarstva to pomeni prispevanje k razvoju in trajni stabilnosti regije. V teh okvirih lahko vidimo zavzemanje stališča po čim hitrejši vključitvi držav Zahodnega Balkana v zavezniške strukture. V razdelku spodbujanja oblik na področju obrambnega sodelovanja je nakazana možnost sodelovanja s pripadniki SV. V akcijskem načrtu Ministrstva za zunanje zadeve (MZZ) najdemo še natančnejše razčlenjene možnosti uporabe Enot za specialno delovanje, seveda predvsem z vidika izvajanj nalog vojaške pomoči. »Z namenom racionalnega in usmerjenega pristopa do držav na Zahodnem Balkanu so bili z nekaterimi državami že podpisani letni programi dvostranskega vojaškega in obrambnega sodelovanja. Leta 2017 bo z državami Zahodnega Balkana sodelovanje potekalo na področjih skupnega interesa« (Akcijski načrt Ministrstva za zunanje zadeve, str. 19). V načrtu najdemo tudi zapise o sodelovanju na področju specialnih enot.

Enota za specialno delovanje je na področju Zahodnega Balkana v zadnjih dveh letih uspešno izvajala svoje poslanstvo ravno iz nalog vojaške pomoči. Njegovo delovanje je vidno tudi v poročilih vlade RS o dejavnostih na Zahodnem Balkanu leta 2016, 51201-1/2017/3, z dne 2. marca 2017. Poudarjeno je sodelovanje na področju vojaških specialnih sil.

Dokumenti na strateški ravni omogočajo uporabo Enot za specialno delovanje na taktični ravni za doseganje strateških ciljev Republike Slovenije. Koliko je to usklajeno in izvajano ciljno, pa ostaja vprašanje. Nedvomno je treba zmožnosti specialnih sil še izboljšati in jih učinkovito uporabiti.

6 Sklep

V hitrem pregledu premice razvoja današnje Enote za specialno delovanje, njene organizacijske strukture, vloge Poveljstva zavezniških specialnih sil v zavezništvu in za članice zavezništva lahko ugotovim, da ima ob pogoju razumevanja političnih vojaških odločevalcev Enota za specialno delovanje dovolj dobre okvire za nadaljnji razvoj. Enota mora stremeti k ohranjanju visokih standardov in ohranjanju t. i. kulture specialnih enot. Ohraniti in negovati mora bojevniki etos in se truditi, da bodo vsi operaterji obvladali taktično znanje iz svoje specialnosti in drugih. Enota ne sme odstopati od standardov. Če hoče biti uporabljena za strateško-operativne naloge, se jih mora zavedati in poznati njihov širši pomen. Vse to predstavlja v usposabljanju izziv in je zahteven proces v razvoju operaterja.

V kratkem opisu specifičnih značilnosti specialnega delovanja smo ugotovili, kako zahteven in pomemben je proces pridobivanja novih operaterjev v Enoti za specialno delovanje. Ohranjanje standardov in skrb za profesionalnost operaterjev je odvisna od enote. Vendar enota za razvijanje interoperabilnosti potrebuje nenehno vpetost v mednarodno okolje tako pri usposabljanju kot pri izvajanju nalog v mednarodnih operacijah in na misijah. Ta stik je nujen tudi z vidika ohranjanja in uvajanja novosti ter socialne mednarodne mreže specialnih enot zavezništva, ki stremi k nadaljnjemu razvoju s področja specialnega delovanja. Šele v zadnjem obdobju razvoja je enota opravljala naloge, ki spadajo k njenemu poslanstvu tudi v mednarodnih operacijah in na misijah. Potreba, da ima enota svoje predstavnike na operativni in strateški ravni, je nujna za pravilen razvoj specialnih sil SV v RS. V nadaljnjem razvoju enote je nujno zavedanje politično-vojaških odločevalcev o tem, kdaj in zakaj uporabiti enoto in ji zagotoviti vire znotraj obrambnega načrtovanja za razvoj zmogljivosti s področja specialnega delovanja. V primerjavi z določenimi zmogljivostmi opremljanje tako majhne enote z interoperabilno opremo za delovanje znotraj zavezništva na področju specialnih sil za obrambni sistem ne bi smelo biti vprašanje.

Nujno je zavedanje o potrebi po razvitih specialnih silah in o tem, kako lahko pomagajo pri obrambnih zmogljivostih države. Viri za razvoj so še najlažji del razvoja, najtežja dela sta človeški dejavnik in ohranjanje standardov operaterjev. V luči sodobnega dogajanja v naši širši okolici je potreba po visoko usposobljenih in opremljenih pripadnikih Enote za specialno delovanje zelo pomembna.

V sklepu ugotavljam, da umeščenost enote ni celovito urejena in ne zagotavlja popolnega razumevanja o tem, čemu naj bi bila pravzaprav namenjena. Kot je v nalogi že omenjeno, je trenutna umeščenost glede na razvoj SV razumljiva. Poskrbeti pa je treba, da bo enota razumljena tudi na strateški ravni. Tako bi lahko začeli enoto postopoma pravilno uporabljati, torej zgolj za cilje operativnega ali strateškega pomena. Iz tega izhaja tudi veliko nerazumevanja glede potreb po opremljanju in omogočanju razmer za delovanje in iskanje dodatnih možnosti sodelovanja v narodnem in mednarodnem smislu.

V nalogi je razvidno, da poskuša enota slediti usmeritvam razvoja specialnih sil in da je v to vloženo veliko truda. Sledenje trendom in ohranjanja standardov pa je mogoče kakovostno doseči le z večjo umeščenostjo Enote za specialno delovanje v ustrezno strukturo zavezništva in SV.

7 Literatura in viri

1. Beršnak, Kristian (2015-17/št. 1). Sodobni vojaški izzivi: Razvoj specialnih sil SV in izkušnje iz Afganistana, publikacija MO RS.
2. Lystrup, Svein (Issue 36, 2015). NATO Legal Gazette, NATO Training and Exercise, NATO.
3. Barno, David, Bensahel, Nora (2016). The Future of the Army, Today, Tomorrow, and The day after Tomorrow. Atlantic Council.
4. Furlan, B., Rečnik, D., Vrabič, R., Maraš, V., Cerkovnik, J., Špur, B., Šonc, M., Tušak, M., Ivanuša, M., Gorjup, B., Kojadin, M., Lasič, K. in Unger, M. (2006). Vojaška doktrina. Ljubljana: Poveljstvo za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje.
5. Jones, L. James (2007). Special Feature, JFQ/issue 45, A Blueprint for Change, Transforming NATO Special Operations.
6. Ehrensvard, Lars (2004). Special Operations-Myths and Facts, Royal Danish Defense College. Copenhagen.
7. MOD – Ministry of Defence, Strategic Trends Programme, Future Character of Conflict (2015). Published by DCDC.
8. MO RS, Slovenska vojska (2017). Struktura sil. <http://www.slovenskavojska.si/struktura/>. 22. maj 2017.

9. MO RS, Slovenska vojska (2017). Struktura SV, Enota za specialno delovanje. <http://www.slovenskavojska.si/struktura/enota-za-specialno-delovanje/>. 16. avgust 2017.
10. NATO (2017) NSHQ Home page Topics. http://www.nato.int/cps/po/natohq/topics_105950.htm. 23. maj 2017.
11. NATO ISTC (2017). Domača stran. International Special Training Centre.
12. NATO Standardization Agency (2009, 2013). Allied Joint Publication (AJP) 3.5. Doctrine for Special Operations. Mons, Belgium: NATO Standardization Agency.
13. NATO, NSHQ (2017). Domača stran. <https://www.nshq.nato.int/nshq>. 23. maj 2017.
14. NATO, Riga Summit Declaration (2006). <http://www.nato.int/docu/pr/2006/p06-150e.htm>. 23. maj 2017.
15. NSCC (2008), NATO Special Operation Coordination Centre. <http://proceedings.ndia.org/8880/Iniquez.pdf>. 21. avgust 2017.
16. Revija Obramba (2013). Enota za specialno delovanje ESD. <http://www.obramba.com/novice/ex-yugoslavija/enota-za-specialno-delovanje-esd-slovenske-vojske/>. 12. avgust 2007.
17. Revija Obramba, posebna izdaja, Sile Slovenske vojske, julij 2008.
18. Rode, Beršnak, Langerholc (2011). Enota za specialno delovanje Slovenske vojske – odgovor na sodobne izzive. *Sodobni vojaški odzivi*. November 2011, 13/št. 3.
19. Slovenska vojska (2015). SV v severnem Iraku – vtisi pripadnikov prvega slovenskega kontingenta misije Neomajna odločnost, Blok. <http://slovenskavojska.blogspot.si/?view=classic>. SVNKON01 OIR, 23. avgust 2017.
20. SOTG Manual, NATO, NSHQ 80-003 (2015). Allied Publication.
21. Ukaz za vzpostavitev sistema poveljevanja in kontrole v SV, št. 8040-1/2017-3, 20. april 2017, MO RS/SV.
22. USSOCOM (2000-2006). <http://www.socom.mil/about/sof-truths>. 2. junij 2017.
23. Varen svet (2017). Polkovnik Uroš Paternus, poveljnik Enote za specialno delovanje Slovenske vojske. <http://www.varensvet.si/polkovnik-urosh-paternus-poveljnik-enote-za-specialno-delovanje-slovenske-vojske/>. 16. avgust 2017.

24. Vlada RS (2017). Akcijski načrt za delovanje RS do Zahodnega Balkana v letu 2017. 510-58/2017/7.
25. Vlada RS (2017). Smernice za delovanje RS do Zahodnega Balkana.
26. Vlada RS (2017). Poročilo o dejavnostih Republike Slovenije na Zahodnem Balkanu v letu 2016 in o uresničevanju Smernic za delovanje Republike Slovenije do Zahodnega Balkana. 51201-1/2017/3.
27. McRaven H., William (1993). The Theory of Special Operations. Naval Postgraduate School.

Bojni stres med osamosvojitveno vojno leta 1991 – »študija primera bojne akcije Dravograd«

Combat stress during the 1991 Slovenian war of independence – A case study of the Dravograd engagement

Povzetek

V današnjem času se vsi srečujemo s stresom. Deležni smo ga tako v zasebnem kot poklicnem življenju. Stres na delovnem mestu je zagotovo tudi del vojaškega poklica, pri katerem govorimo o bojnem stresu. Vojaki so zlasti v vojni in v mednarodnih operacijah in na misijah (MOM) izpostavljeni raznim razmeram in pritiskom. Ne glede na izurjenost in usposobljenost se lahko vdajo stresu zaradi različnih okoliščin pri opravljanju vojaških nalog tako doma kot v tujini. Posamezniki imajo zaradi stresa še več let po dogodku vedenjske in psihične odzive. Če stresa ne znamo odpraviti in se z njim pravilno spoprijeti ali če v težjih primerih ne dobimo strokovne pomoči, pusti v nas dolgotrajne posledice, ki se lahko razvijejo v posttravmatske stresne motnje.

Osamosvojitvena vojna za Slovenijo je bila za udeležence ena prvih izkušenj v okoliščinah, ki povzročajo bojni stres in stresne motnje. O vojni je veliko napisano, vendar ni podatkov o analizi stresa. Zato bomo v članku predstavili temeljne pojme o vojaškem stresu in posttravmatskih stresnih motnjah ter se ukvarjali z vojno kot z izrednim stanjem v človeškem življenju, ki predstavlja zaradi svojih posebnosti za udeleženca stresno obdobje. Opisali bomo vojne dogodke leta 1991 v Dravogradu in na podlagi intervjujev ter anketnega vprašalnika udeležencev poskušali ugotoviti, ali je bil bojni stres prisoten in ali so nastale dolgotrajne posledice.

Na podlagi ugotovitev bodo zapisane pobude za izboljšanje stanja v Slovenski vojski z vidika priprav pripadnikov na stres, in sicer glede na dejstvo, da sta vključevanje in izvajanje nalog pripadnikov v mednarodnem okolju vse večji.

Ključne besede: *stres, bojni stres, posttravmatska stresna motnja, vojna, usposabljanje, udeleženci osamosvojitvene vojne.*

Abstract

We live in a time when stress is very common; we face stress in private as well as in professional life. One of the professions that deliver a high amount of stress is certainly the military, where people must deal with combat stress. Soldiers are exposed to various situations and pressures, especially during wartime and when employed in international operations and missions (IOMs). Regardless of people's skill and training level, various circumstances in carrying out military duties both at home and abroad can cause combat stress, and individuals can suffer from behavioural and psychological reactions even years after the event. If the stress cannot be eliminated and individuals cannot deal with it properly, and if there is no professional help in difficult cases, such stress leads to long-term consequences in their lives, which can develop into post-traumatic stress disorders.

For those engaged in the Slovenian War of Independence, the conflict was one of the first experiences where they encountered the circumstances that cause combat stress and stress disorders. Much has been written about the ten-day war, but there are no data available on the analysis of stress resulting from it. This article presents the basic concepts of military stress and post-traumatic stress disorders, and deals with war as an exceptional situation in human life which, owing to its specific characteristics, represents a stressful period for those engaged in it. This article also describes the 1991 military events in Dravograd. Based on interviews and a questionnaire carried out with the participants of those events, it tries to determine whether combat stress was present and whether any long-lasting consequences have occurred.

On the basis of the findings, initiatives will be set up to improve the situation in the Slovenian Armed Forces (SAF) with regard to the preparations of SAF members for stress, given the fact that SAF members are increasingly integrated and carry out tasks in the international environment.

Key words: *stress, battle stress, post-traumatic stress disorder, war, training, participants of the war of independence.*

1 Uvod

Hiter tempo in način življenja povzročata preglavice, ki povzročajo stres. Reševanje stresa je za vse velik izziv. Stres je naš vsakdanji spremljevalec in, kot pravijo strokovnjaki, je kombinacija odzivov telesa na trenutni položaj oziroma na morebitno nevarnost, ki lahko ogrozi ravnovesje telesa.

Iz raziskav je razvidno, da so različni poklici in stopnja stresa med seboj povezani. Nekateri so bolj izpostavljeni in nevarni ter tako tudi bolj stresni. Vsekakor je eden izmed njih vojaški poklic. Slovenski vojaki so s svojo udeležbo v mednarodnem okolju in mednarodnih operacijah ter na misijah izpostavljeni okoliščinam, ki puščajo posledice in povzročajo strah ter stresne položaje. Znamenja stresa se torej pojavljajo med vojno in po vojnah, intenzivno zdravstveno proučevanje stresa pa se je začelo približno po drugi svetovni vojni, predvsem po vojni v Vietnamu.

Znano je, da so vojaki, ki so bili v bolj izpostavljenih predelih, po končani misiji reševali postravmatske motnje, in sicer povečano zlorabo alkohola in težjo socialno vključitev v civilno okolje. Če se vojaki s stresom ne spoprimejo pravilno in v težjih primerih ne dobijo pravočasne pomoči, lahko to v njihovem življenju pusti dolgoročne težave. Lahko se tudi zgodi, da prav zaradi stresa ravna jo popolnoma drugače in s svojim ravnanjem ogrožajo sebe, svojo skupino, enoto in doma najbližje.

Še posebno v vojni in v mednarodnih operacijah in na misijah imajo vojaki naloge ter se znajdejo v položajih, ki povzročajo stresne motnje. Menimo, da smo v SV premalo pozorni na stresne motnje. Preventivne priprave pripadnikov, da bi bili na stres čim bolj odporni in bi se znali nanj pravilno odzvati, bi morale biti bolj poudarjene. Na vojaškem usposabljanju dobi posameznik dodatno teoretično in praktično znanje. Vojaških usposabljanj bi morale biti čim več, predvsem pred napotitvijo v mednarodne operacije in na misije. Zaradi osamosvojitvene vojne smo pridobili veliko izkušenj, ki bi jih morali vključiti in prenesti v usposabljanje. Ljudje se učimo iz svojih napak in tako tudi nobena vojska ni izjema.

V prispevku bomo pojasnili temeljne podatke o bojnem stresu in z anketo analizirali bojni stres, ki so ga doživeli udeleženci v osamosvojitveni vojni leta 1991 v Dravogradu. Stresu so podvrženi pripadniki SV doma in v tujini. V podrobnejših izsledkih analize bomo upoštevali opravljene intervjuje, osebno

udeležbo in izkušnje v vojni, dokumente in druge pridobljene vire ter tako natančneje spoznali, razčlenili in predstavili obravnavano področje.

Namen prispevka je predstaviti pojme o stresu v vojski in sodobnih operacijah, kako bojni stres prepoznati, kaj ga povzroča ter kako so ga reševali udeleženci osamosvojitvene vojne leta 1991 v Dravogradu. Temeljni cilj je ugotoviti, ali so udeleženci vojne leta 1991 v Dravogradu bili pod stresom, ali so bili dovolj usposobljeni za opravljanje svojih formacijskih nalog in ali so po vojni doživljali posttravmatske motnje. Prispevek temelji na vsebini pisnih primarnih in sekundarnih domačih ter nekaterih tujih virov, usmerjena anketa in opravljeni intervjuji pa predstavljajo v prispevku pomembno raziskovalno orodje.

2 Opredelitev temeljnih pojmov

Razložili bomo temeljne pojme o stresu, in sicer o zgodovini stresa, navedli bomo podatke iz svetovnih vojn, razpravljali bomo o bojnem stresu v sodobnih operacijah, o prepoznavanju stresa in dolgotrajnih odzivih na stres. Vsakemu predstavljenemu pojmu bomo, na podlagi rezultatov udeležencev Vojne za Slovenijo leta 1991 v Dravogradu, dali več pozornosti.

2.1 Stres

Beseda stres ima več pomenov. V splošnem opredeljujemo stres kot napetost, pritisk, neprijetne zunanje sile ali čustven odgovor. Stres je pojem iz biologije in psihologije, je odziv telesa na dražljaj. Beseda je bila prvič uvedena leta 1930.

V angleščini pomeni »stress« napetost in pritisk, v psihologiji in biologiji pa »pod vplivom stresa« povečan odziv organizma, močno izrabljanje obrambnih in sprejemnih mehanizmov v človekovem psihofizičnem ustroju. Stres nastane pri opravljanju zahtevnejših delovnih nalog in premagovanju močnih duševnih oziroma čustvenih pretresov (Mala splošna enciklopedija, 1976: 427).

V medicini in psihologiji se uporablja izraz stres za označevanje tistih neznačilnih sprememb oziroma odzivov v organizmu in osebnosti posameznika, ki so izzvani z različnimi dejavniki, ki ta organizem ogrožajo

ali vsaj spremenijo njegovo ravnotežje. Ti dejavniki so pogosto imenovani dražljaji in so lahko čustveni, fizični, toksični, travmatski ali infektivni. V človeškem organizmu povzročajo dražljaji spremembe fizioloških funkcij oziroma razne metabolične in nevrovegetativne spremembe, pri vedenju in odzivanju pa osebne spremembe (Kapor, 1987: 20).

2. 2 Zgodovina razvoja stresa

Ko omenjamo stres, se zavemo, da gre za neljubi nevsakdanji dogodek, ki na nas vpliva tako, da naše telo v tistem trenutku deluje drugače, kot bi moralo. Bolj so dogodek, situacija, strah ali nelagodje vplivali na nas, več časa bomo potrebovali, da bomo lahko spet normalno delovali. Beseda stres je iznajdba sodobnejšega časa, vendar stres kot pojem človeka spremlja že od nekdaj. Zdaj je postal človekov najhujši sovražnik. Je vzrok bolezni, nesreč, napetosti in nezadovoljstva.

Že starogrški filozof Sokrat je zapisal, da ne obstaja nobena bolezen, ki ne bi bila povezana z dušo. Napredovala je medicina, vsak dan lahko spremljamo, kako napreduje tehnika, človek pa se ni spremenil. Odziv organizma na nevarnost je danes povsem nespremenjen, le povzročitelji stresa so drugačni. V nadaljevanju bomo na kratko predstavili stres med obdobji vojn.

2. 2. 1 Podatki o oblikah stresa pred prvo svetovno vojno

V vojaških organizacijah so psihične težave srečevali že prej, pa zato ne moremo govoriti o neki organizirani službi ali organu, ki bi reševal te težave pred drugo polovico 19. stoletja. Do tega časa namreč ni bilo jasnih opredelitev raznih sindromov, ki so se pojavljali v bojnih udejstvovanjih. Nekateri člani Odseka za vojno psihiatrijo na Inštitutu Walter Reed v Združenih državah Amerike trdijo, da so: »/.../ izgube zaradi psihičnih vzrokov fenomen, ki se je pojavil šele na bojiščih 20. stoletja.« S tem se ne strinjam. V vojni sta strah in norost stalna človekova spremljevalca že od začetka zapisane zgodovine pa najbrž tudi že od prej. Poznamo jasne dokaze, da so ljudje zgodaj ugotovili, kako je premagovanje strahu pomembno za premoč nad sovražnikom. Pred približno 2500 leti je Ksenofan, zelo izkušen vojak in poveljnik, enotam napisal, da je prepričan »da zmage v vojni ne prinašata številčnost vojske in njena moč, temveč zmaga tista vojska, ki je močnejša v duši« (Ksenofan, *Anabasis*, Knjiga III, 1. poglavje).

Tudi nekateri ohranjeni pisni dokumenti iz obdobja starih Egipčanov potrjujejo dejstva o strahu, ki so ga ljudje doživljali v bojih. V skoraj 3000 let starem pismu egipčanskega veterana Horijsa, ki piše mlademu vojaku, je zapisano: »Odločil si se da greš v napad /.../ Prevezma te drhtenje, dvigajo se ti lasje na glavi, a dušo nosiš v roki /.../« (Gwynne Dyer, *War*/New York: Crown publishers, 1985, str. 22).

2. 2. 2 Podatki o oblikah stresa iz prve svetovne vojne

Prva svetovna vojna je zajela milijone ljudi. Strahote bojevanja v rovih so bile dolgotrajnejše in težje, kot so jih kadar koli do zdaj pretrpeli vojaki.

V prvih letih pozicijskih bojevanj so se zgodili množični psihični zlomi. Vojske so pojav zlomov označile za strahopetnost, vojaška medicina pa za posledico artilerijskih obstreljevanj. Vojaki so kazali znake zmedenosti, izgube spomina, otrplosti, paralize udov, začasne slepote, gluhotе in izgube vonja ter tipa. Britanski zdravnik Myers je ugotovil, da so vsi ti znaki posledica poškodovanih možganov, ki so se okvarili zaradi hrupa in grozljivosti granat. Znake je poimenoval granatni šok oziroma shell shock³². Izraz je postal znan in se je uporabljal tudi v drugi svetovni vojni. Vojake, ki kljub prisili svojih nadrejenih niso več mogli delovati, so prepeljali v domače psihiatrične ustanove. Za zdravljenje so uporabljali elektrošoke, počitek in disciplinske terapije. Na fronto se je vrnilo le pet odstotkov vojakov.

Učinkovito zdravljenje bojne stresne reakcije so dosegli Francozi. Ti so trdili, da se je treba na psihični zlom odzvati hitro, saj so s čakanjem znaki vse hujši. Vojaka je treba zdraviti v zalednih bolnišnicah, v katerih lahko sliši topove. Medicinsko osebje mu mora dati vedeti, da ni pacient, temveč vojak, za katerega veljajo vojaška pravila. Vojak ne sme začutiti in izvedeti, da se bo z boleznijo izvlekel iz nevarnosti. Tiste, za katere je bilo očitno, da so težje psihično bolni, so pozneje predstavili na varno. Takšno zdravljenje je bilo uspešno, saj se je v treh dneh na bojišče vrnilo 70 odstotkov vojakov. Tako so Francozi dokazali, da granatni šok ni posledica poškodbe možganov zaradi granat. Zato so bolezen preimenovali v histerijo. Posledice nastanka bojne

³² Shell-shock so leta 1914 odkrili angleški zdravniki in tedaj so mislili da ga povzroča eksplozija topovske granate, ki sproži vakuum in moti možgansko-hrbtenično tekočino ter povzroča zmedo v možganih. Med letoma 1914 in 1918 so zdravniki opazovali okoli 80.000 vojakov ali približno dva odstotka vojakov v aktivni službi, ki so kazali simptome granatnega šoka: utrujenost, razdražljivost, vrtoglavost, pomanjkanje koncentracije in glavobol.

stresne reakcije naj bi bile velik strah pred obstreljevanji, zaplinjevanjem, šok ob pojavu ran in fizične poškodbe (Jazbec, 2009).

2. 2. 3 Podatki o oblikah stresa iz druge svetovne vojne

V drugi svetovni vojni je izstopala duševna motnja, ki so ji tudi zaradi mentalno-higienskih razlogov in priznanja borcem rekli »borčevska izčrpanost« oziroma angl. combat exhaustion.

Do druge svetovne vojne so bila spoznanja iz prve svetovne vojne večinoma pozabljena. Le Nemci so ohranili frontni in poenostavljen način zdravljenja bojne stresne reakcije, medtem ko so zavezniki svoje vojake pošiljali domov. Znaki bojne stresne reakcije so bili v tej vojni manj dramatični kot v prvi svetovni vojni. Manj je bilo gluhonemosti, začasnih slepot in paraliz. Več pa je bilo še danes znanih odzivov, kot so šok, slabost, zmedenost, tresenje, izčrpanost in podobno. Američani so znake bojne stresne reakcije poimenovali bojna utrujenost oziroma angl. combat fatigue. Ti so vso vojno izvajali metodične raziskave bojne stresne reakcije in ugotovili:

- Za preprečevanje bojne stresne reakcije ni dovolj selekcija.
- Stopnja bojne stresne reakcije je povezana z voditeljstvom in kohezijo enote.
- Manj primerov bojne stresne reakcije imajo elitne enote.
- Manj primerov bojne stresne reakcije imajo bojno izkušene enote.
- V dolgotrajnih in intenzivnih bojih število primerov bojne stresne reakcije naraste (Jazbec, 2009).

2. 2. 4 Podatki o oblikah stresa iz novejših zgodb

Govorimo predvsem o mladih veteranih iz tretje balkanske vojne (1991–1995) in premalo omenjene osamosvojitvene vojne za Slovenijo leta 1991. Čeprav vojna za Slovenijo ni bila dolga, ne smemo zanemariti dejstva, da so nekatere aktivnosti za obrambo države potekale že pred začetkom in tudi po njem. Pripadniki Teritorialne obrambe so v svoji bogati in več kot dvajsetletni zgodovini ter usposabljanjih svojih pripadnikov leta 1991 potrdili svojo vlogo. Aktivni udeleženci v osamosvojitveni vojni za Slovenijo bi lahko na tem področju veliko povedali o svojih izkušnjah in stresnih razmerah, vendar na tem področju ni bilo veliko narejeno. Takšne so naše izkušnje in iz tega bi se dalo veliko naučiti ter upoštevati pri usposabljanju svoje vojske.

Nekaj primerov izgub iz zgodovine (Koren, 2008):

- Leta 1916 so Britanci v šestih urah bitke na Sommeu izgubili več ljudi kot ZDA v desetletni vojni v Vietnamu.
- Prva svetovna vojna: šest do devet vojakov na sto onеспособljenih pri vseh vojskah, udeleženkah vojne, je bilo zaradi psihičnih težav.
- Druga svetovna vojna: ZDA – šestintrideset vojakov od tisočih ali 504.000 bojevnikov ali 37,5 odstotka je bilo izločeno iz boja zaradi psihičnega zloma (kar je dovolj za oblikovanje petdesetih divizij). Pri Rusih je bilo devet vojakov od tisočih v šestih tednih bitke za Berlin leta 1945 izločeno iz boja zaradi psihičnih težav. Tako je imela ruska vojska več izgub kot Američani v vseh vojnah, ki so jih bojevali zunaj svoje države.
- Koreja – izračunali so, da je imel ameriški vojak 143 odstotkov več možnosti, da se psihično zlomi, kot da umre na bojnem polju zaradi strelav nasprotnikovega orožja.
- Vietnam: 17 odstotkov vojakov je umrlo, 24,2 odstotka jih je doživelo psihični zlom, in to v začetku vojne 6 odstotkov, proti koncu vojne pa 50 odstotkov (veliko zaradi nostalgije po letu služenja brez obiska svojega doma).
- 1973: arabsko-izraelska vojna je imela tretjino izgub Izraelcev zaradi psihičnih vzrokov – prav tako so bile izgube v egipčanskih enotah.
- V osemnajstih dneh Jom Kipurja leta 1973 so imeli Izraelci več izgub kot ZDA v desetletni vojni v Vietnamu.
- 1982, Libanon – med Izraelci obsegajo psihični vzroki 27 odstotkov skupnega števila ranjenih.
- 1985, arabsko-izraelska vojna, v dveh tednih boja je bilo na vsaki strani po 50 odstotkov izgub zaradi psihičnih težav.

Pričakovalo se je, da se bo v mogočih prihodnjih vojnah število izločenih iz boja zaradi psihičnih vzrokov le še povečevalo, tudi na 40 do 50 odstotkov. Tveganje za pojav psihičnega zloma obstaja za vsakega udeleženca boja, razen za dva odstotka psihopatskih osebnosti, ki jim takšen položaj odgovarja (Koren, 2008).

2.3 Bojni stres

Bojni stres je izraz, ki se uporablja za opis vedenjskih, fizioloških in psiholoških odzivov, doživetih pred in med bojem ter po njem. Odkriva temna plat vojaškega poklica. Vojna je ena največjih psihofizičnih obremenitev, ki jo lahko človek doživi. Proučevanje vojaške zgodovine kaže, da lahko človeka zlomi, spremeni, iz njega izvleče najboljše ali pa najslabše. Praviloma človek po srečanju z nasiljem ne ostane isti in bojni stres lahko pusti najprej veteranu, nato pa še njegovim bližnjim, pečat, s katerim bodo živeli še dolgo po končani operaciji (Jazbec, 2009).

Vsak vojak, ki se sreča s težjimi obremenitvami, nasiljem in možnostjo svoje smrti, razvije stresne odzive. Ti obsegajo lažje simptome in tudi resnejša bolezenska stanja, ki zahtevajo evakuacijo pacienta in zdravljenje. Težje oblike stresnih odzivov se označujejo z izrazom stresne motnje.

Bojni stres nam omogočajo prepoznati nekateri znaki:

- Fizični: »pokvarjen« želodec, motnje spanja, potenje, drhtavica, občutek telesne neusklajenosti, glavoboli, hiter srčni utrip, spremembe teka, povečana budnost, izčrpanost.
- Mentalni: težko reševanje težav, mučne sanje, upočasnjeno razmišljanje, motena pozornost in osredotočenost, nadležni in vsiljivi spomini ter podobe.
- Vedenjski: agresivno vedenje, razdražljivost ali izbruhi jeze, škodljivo delo, jok, družbena osamitev oziroma umik iz družbe in slabše delo.
- Čustveni: žalost, krivda ali sram, strah, otožnost, otrplost, bojazen, šok, spremenljivost razpoloženja, brezbržnost, otopelost (<http://www.usmcmccs.org/LeadersGuide>).

Dejavniki, ki pripomorejo k povečanemu stresnemu odzivu, sami ali v kombinaciji:

- neizkušenosť v reševanju stresnih doživetij, osamljenost in pomanjkanje spanja,
- trajajoča izpostavljenost nevarnosti, dehidracija in prenaporno delo,
- občutek nemoči, nezmožnost za manever ali vračanje ognja,
- ubijanje nasprotnikov ali civilistov iz bližine, še posebno v neobičajnih okoliščinah (po nesreči ali ko so se poskušali predati),

- pogled na trupla in njihov vonj, še posebno, če gre za bližnje prijatelje,
- streljanje na ljudi, za katere meniš, da jim pomagaš,
- naključne smrti – smrti po nesreči, kot je na primer prijateljski ogenj,
- biti vojni ujetnik, prezebllost, mokrota ali neumitost daljše obdobje,
- hrup, eksplozije, vibracije,
- težave ali slabe novice od doma (lahko so tudi dobre novice, če jih spremlja negotovost, na primer pričakovanje rojstva otroka),
- pomanjkanje podatkov, ki vodijo k pretiranemu strahu in izgubi prave perspektive (http://public.afosi.amc.af.mil/deployment_stress/CombatStress.html).

V sodobnem bojevanju so še nekateri drugi dejavniki, kot so:

- trajajoče operacije v vseh vremenskih razmerah, ki jih omogoča oprema za vsako vreme, podnevi in ponoči,
- da ne vemo natančno, kdo je in kje je sovražnik, kot so na primer samomorilski napadalci,
- pravila sodelovanja, ki v nekaterih primerih ne dovoljujejo, da bi vojak vrnil ogenj, kar povzroča še večji občutek nemoči,
- sovražnik uporablja nove in nepričakovane taktike, na katere vojak ni pripravljen (http://public.afosi.amc.af.mil/deployment_stress/CombatStress.html).

2. 3. 1 Posttravmatska stresna motnja oziroma posttravmatski sindrom

Posttravmatska stresna motnja (PTSM) je intenziven anksiozni odziv. Je posledica preživetja zelo hudega dogodka oziroma travme, v katerem je bila oseba močno prestrašena in je doživela občutke nemoči ali je bila celo v šoku. Za PTSM je značilno dolgotrajno podoživljanje travmatičnega dogodka, na primer v obliki pogostega spominjanja, nočnih mor, »flash backov« ter močnih čustvenih ali telesnih odzivov ob srečanju z ljudmi ali v položajih, ki spominjajo na travmatičen dogodek.

Pri takšnih osebah opazimo drugačno odzivanje na dogodke, dodatno utrujenost, nezanimanje in zmanjšanje veselja ter tudi čustveno otopelost. Ljudje doživljajo motnje spanja, koncentracije, izbruhe jeze in postanejo bolj plašljivi (<http://www.psihoterapija-ordinacija.si/sl/dusevne-motnje/anksiozne-motnje/68-posttravmatska-stresna-motnja.html>).

PTSM nastane kot zadrževan ali odložen odgovor na stresni dogodek z zelo zastrašujočimi in uničujočimi lastnostmi, ki povzročijo stres skoraj verjetno pri vsakem človeku.³³ Posttravmatska stresna motnja je posledica zelo stresnih dogodkov.

Značilnosti:

- podoživljanje dogodka, večkrat ponavljajoče in neprijetne sanje,
- občutek, da se je dogodek ponovno zgodil in se večkrat ponavlja,
- močno podoživljanje dogodkov.

Bojna stresna reakcija in posttravmatska stresna motnja sta tesno povezani. Posttravmatske stresne motnje, povzročene zaradi vojne, brez prejšnjih bojnih stresnih reakcij, skoraj ni, po drugi strani pa ni nujno, da se bo pri vseh vojakih z bojno stresno reakcijo razvila. Njen razvoj je postopen in dolgotrajen.

Tesnoba na bojišču je normalen odziv v bojnih okoliščinah. Če se vojak ali enota počuti sposobna za njeno reševanje, jo lahko premaga oziroma nadzoruje. Kadar pa je stres prevelik oziroma preveč dolgotrajen in ni priložnosti za počitek, lahko enota razpade in vojak se počuti nezmožen, da bi ga premagal. Ta propad prilagoditve je točka, na kateri odziv ni več prilagodljiv. To je začetek takojšnjih in številnih primerov bojne stresne reakcije in verjetno začetek posttravmatskega procesa (Gal in Mangelsdorff, ur., 1991: 522).

Poveljujoči oziroma poveljnik že naredi veliko, če prepozna znake bojnega stresa, nadzira osebo in prepreči nastanek razmer, v katerih bi si vojak lahko škodoval. Dobro je, da se potem poveže z zdravstvenim osebjem. Veliko uspešnejše je preprečevanje pojavitve posttravmatske stresne motnje. To lahko poveljnik doseže z dobrim vodenjem in oblikovanjem močne ekipe (Jazbec, 2009: 26).

2. 3. 2 Bojni stres v sodobnih operacijah oziroma operacijski stres

Operacijski stres je nov izraz, ki je bil utemljen v ZDA. Označuje stres v nebojnih operacijah, in sicer na mirovnih misijah, humanitarnih misijah, ob sanaciji naravnih nesreč in podobno. Dražljaji se pri teh operacijah ne razlikujejo preveč od tistih pri bojnih operacijah. To so monotonost življenja v bazah,

³³ Taki primeri so naravna ali pod vplivom človeka povzročena nesreča, boj, resna prometna nesreča, prisostvovanje nasilni smrti drugih ali biti žrtev mučenja, terorizma, posilstva.

primitivne življenjske razmere, odsotnost od doma, pomanjkanje informacij, druge kulture, težje podnebne razmere, opazovanje posledic vojne, revščina, bolezni, trpljenje in nevarnost minskih polj. Zanimivo raziskavo je izvedel tudi inštitut Walter Reed med ameriškimi vojaki v Savdski Arabiji, ki so se pripravljali na zalivsko vojno. Izsledki so podobni izkušnjam naših vojakov na misijah v Bosni in Afganistanu. V raziskavi so kot stresna označili ta področja: negotovost ob razvoju operacij, poslavljanje od domačih, slaba komunikacija z domom, gneča in utesnjenost v bazi, pomanjkanje sredstev za sprostitve, nezaupanje do domačinov, preobremenjenost, slabe enote, podnebne razmere in enolična hrana (Jazbec, 2009, Revija Obramba).

Od odkritja posttravmatske stresne motnje v sedemdesetih letih novih spoznanj s področja bojnega stresa ni več bilo. Izkušnje iz nedavnih in aktualnih bojov v Iraku, Afganistanu, izraelsko-arabske vojne in iz vojn na območju nekdanje Jugoslavije potrjujejo tiste iz velikih vojn prejšnjega stoletja. Proučevanje se je tako preusmerilo na stres v vojaških družinah in iskanje učinkovitih mehanizmov ter zdravljenja stresnih reakcij (Jazbec, 2009, Revija Obramba).

3 Osamosvojitvena vojna leta 1991 v Dravogradu

V tem delu se bomo osredotočili na dogajanje v osamosvojitveni vojni leta 1991 v Dravogradu. Osredotočili se bomo predvsem na dejavnike, ki so vplivali na potek bojov in na njihovo delovanje s končnimi ugotovitvami. Tako bomo lažje razumeli, kaj se je takrat dogajalo in si ustvarili sliko, v kaj vse so bili vpeti udeleženci v Dravogradu.

3.1 Vpliv dejavnikov na potek bojov v Dravogradu

Na potek bojov v Dravogradu so zagotovo vplivali nekateri dejavniki, ki jih ni bilo mogoče napovedati vnaprej in so bili povezani tudi s poveljevanjem enot ter operativnim vodenjem enot Teritorialne obrambe na Koroškem. Ti dejavniki so bili predmet trenutne odločitve ali takratne presoje in so psihološke narave. Vsak udeleženec je vedel, da mora oborožitev uporabiti za osebno zaščito in izvedbo naloge. Zaradi možnosti zračnega napada so bili udeleženci zelo prestrašeni (Fajmut, Vojna na Koroškem).

V enotah so se pokazali posebnosti in strah takoj po pojavu prvih ranjenih in smrtni žrtvi. Takrat se je začela za udeležence v vojni tudi psihološka vojna in

na vsakem koraku je bilo čutiti zaskrbljenost in povečanje maskirne discipline ter vpliv linije vodenja in poveljevanja. Odzivov posameznikov, vojakov ali poveljnikov od takrat ni bilo mogoče predvideti.

Na začetku demonstracije oboroženih sil Jugoslovanske ljudske armade (JLA) je bila za enote Teritorialne obrambe (TO) dovoljena uporaba orožja le takrat, kadar zvezna vojska prva uporabi orožje. Tako je bilo zaradi dokazovanja mednarodni javnosti, da je bilo jasno videti, kdo je napadalec. Na pripadnike TO je tako delovanje vplivalo nevtravno. Večkrat so se zgodile prekinitve delovanja zaradi premirja in dogovorov. Po vsaki prekinitvi je veljalo načelo, da ne bodo začele prve delovati enote TO in upoštevala so se načela mednarodnega prava, še posebno pri evakuaciji ranjencev in prvi pomoči. Bistvene prednosti JLA so se pokazale pri opremljenosti z oborožitvenimi sistemi, sredstvi zvez, nočnimi opazovalnimi napravami in glede popolnega zračnega nadzora. TO je bila slabša pri prenosu povelj, pomanjkanju sredstev zvez in zaradi številnih manjših enot (Fajmut, Vojna na Koroškem).

3.2 Delovanje enot in končne ugotovitve

Vse dogajanje in stanje ni vpisano, saj bi opis teh dogodkov zahteval obširnejšo analizo dejstev, ki so se nanašala na pravno podlago kot stanje in razvoj TO. Posnetega dokumentarnega gradiva o dogajanju v Dravogradu je veliko, žal pa je bilo premalo proučevano. Med vojno je dogajanje snemal prostovoljni snemalec, domačin iz Dravograda, Ludvik Pušnik. Težko je spremeniti prve zapise o vojnem stanju, ki so jih predstavili posamezniki. Nekateri niti niso bili neposredno v Dravogradu. Takšna slika je bila takrat predstavljena vodilnim in Sloveniji, čeprav so bili nekateri dogodki in dogajanja drugačni in morda odločitve neprimerne.

Vojni dogodki v Dravogradu so bili med prvimi objavljeni v svetovnih medijih. O zajetju zveznih carinikov je poročal CNN. Tako so brez izgub enote TO ubranile vse mejne prehode in zavzele mejne stražnice. Menimo, da bi bile nujne širše strokovne analize, ki bi obsegale postopke in ukrepe sodelujočih v spopadu in vključevale tudi pravne vidike.

Omenjeno je bilo, da enote JLA vseh sredstev in sil niso uporabile. Ta trditev seveda drži, enako velja za TO. Pri TO so bili najpomembnejši dejavniki dobra usposobljenost, iniciativnost, visoka motiviranost, poznavanje krajevnih razmer in koncept splošne ljudske obrambe (SLO). Na krajih dogodkov so

bili Evropski opazovalci. Ti so postopke primerjali s šolskimi in jih opredelili kot odlične. Pri tem so bile pozneje pomembne tudi civilne ustanove oziroma civilna obramba, kot so sredstva javnega obveščanja, uspešna zdravstvena služba in druge ustanove, s katerimi je TO dobro sodelovala (Fajmut, Vojna na Koroškem).

Pri aktivnostih se je še posebej izkazala srčnost poveljnikov TO, pripadnikov udeležencev enot ter vseh, ki so bili vključeni v njihovo podporo na območju Dravograda in Koroške. Dravograd kot mejna občina, v kateri je bil nameščen tudi bataljon mejnih enot JLA, je bil tako med pripravami kot tudi v vojni za Slovenijo zelo izpostavljen in napaden tudi z močnimi silami s ciljem, da bi dosegel državno mejo ter jo hermetično zaprl. Cilj je bil jasen tudi v dokumentih zaseženih vodij zveznih policistov, ki so jih enote TO zajele 27. junija 1991 takoj po njihovem helikopterskem pristanku zraven nogometnega igrišča v Dravogradu.

Za dosego cilja so pomagale mejni enoti v Dravogradu mariborske oklepne sile in specialne enote JLA, pozneje pa so se jim priključile tudi letalske sile iz zagrebške armijske oblasti, ki bi morale porušiti Dravograd, če branilci ne bi spustili enot JLA mimo barikade na Mariborski cesti v Dravogradu.

Ker je JLA želela na vsak način svoj načrt uresničiti, so se zgodili 28. junija oboroženi spopadi med enotami TO in JLA v Dravogradu. Kolona JLA je bila po več poskusih zaustavitve na razdalji Maribor–Dravograd končno ustavljena.

Oborožen spopad s kolono JLA se je začel v smeri Sv. Boštjan–Dravograd 28. junija 1991 okrog 2. ure zjutraj in se nadaljeval s kratkimi prekinitvami ves dan. V popoldanskih urah tega dne je v Dravogradu dvakrat delovalo letalstvo JLA, da bi odprlo pot koloni, vendar brez uspeha. Krvavi boj se je ponovno zgodil v Dravogradu 2. julija, ko je JLA prekršila prekinitev ognja. Na ta dan je spet delovala z letalstvom in še zadnjič poskušala odpreti pot koloni ter uresničiti svoj načrt, vendar ji to ni uspelo. TO ni vzdržala pritiska, ampak je ob tem v sodelovanju z milico prevzela nadzor nad vso mejo na območju občine in na vseh prehodih na Koroškem. Prav tako ni klonilo občinsko vodstvo, ki jim je general Rašeta grozil po telefonu, da bo »zravnal Dravograd, če ne odprejo barikade«. Pripadniki TO, milice, civilne zaščite, občinska oblast, prostovoljci in krajanje Dravograda so imeli v Dravogradu med vojno vsak svojo vlogo. Takšnega uspeha niso dosegli na nobenem mejnem

območju Slovenije. Ubranjena barikada je bila za Slovenijo v pogajanjih z JLA in Evropsko unijo (EU) zelo pomembna. Komisija EU je takoj po dogovoru ob prekinitvi oboroženega spopada obiskala vse mejne prehode in stražnice ter Vojašnico Bukovje in se prepričala, da je celotno območje v rokah TO in da nismo pripravljeni dopustiti vrnitve JLA na meje.

4 Razlaganje rezultatov raziskave

Do zdaj v virih ni bilo zaslediti, da bi bila opravljena študija primera bojnih aktivnosti leta 1991 v Dravogradu s poudarkom na stresu pred, med vojno in po njej na takratnih aktivnih udeležencih, pripadnikih TO. Sicer je od takrat minilo že šestindvajset let in marsikdo od udeležencev je podrobnosti že pozabil ali pa tega noče več obravnavati.

Bojne aktivnosti predstavljajo stresno obdobje in temu so bili izpostavljeni pripadniki TO v Dravogradu v svojih vojaških vlogah in dodeljenih dolžnostih kot vojaki, podčastniki in častniki z namenom obraniti svojo domovino.

Na vprašalnike so anketiranci odgovorili na Občnem zboru oziroma na Letni skupščini Območnega združenja Zveze veteranov vojne za Slovenijo (ZVVS) Dravograd marca 2017. Na podlagi vprašalnika smo dobili odgovore, ki smo jih analizirali in ugotavljali, ali je bilo takratno dogajanje stresno, kako so posamezniki doživljali stres, kako so se odzvali ob podatkih o ranjencih in smrti soborca, na strah pred svojo smrtjo, ob streljanju na nasprotnika, česa so se najbolj bali, kako je na stanje in pripravljenost vplivala oborožitev in podobno. Torej je cilj ugotoviti, ali so udeleženci vojne leta 1991 v Dravogradu bili pod stresom, dovolj usposobljeni za opravljanje svojih formacijskih nalog in ali je udeležencem vojna pustila posttravmatske posledice.

4.1 Analiza razmer sil

Iz omenjenih vojnih aktivnosti v Dravogradu je razvidno, da so v akcijah sodelovale številne enote TO. Tako je bilo v vojaške enote in poveljstvo 83. območnega štaba TO po vojno-formacijski strukturi razporejeno okoli 2163 pripadnikov, od tega 163 častnikov, 197 podčastnikov, drugi pa so bili vojaki. Število vključenih v bojne naloge na Koroškem so določale razmere, ki so se vsak dan spreminjale. Po podatkih je bilo do 6. julija 1991 vključenih 1907 pripadnikov TO (Jeseničnik, 1992).

JLA je imela 27. junija 1991 na območju Koroške pri varovanju meje z Republiko Avstrijo v svoji strukturi 662 pripadnikov. V večdnevni vojnih aktivnostih v Dravogradu so sodelovale pri zavarovanju barikade in blokade Vojašnice Bukovje številne enote TO, in sicer: enota za posebne namene, 97., 98., in 99. jurišni odred, 28. mislinjska četa TO, četa za posebne namene Velenje, minometna četa Velenje, samostojni vod TO Vuhred in Muta, 2. četa koroškega odreda, 41. in 42. diverzantski vod TO Slovenj Gradec in Dravograd, vod protizračne obrambe 20/1, vod za ognjeno podporo Koroškega odreda. Skupaj je bilo okoli 1230 pripadnikov, ki so bili na začetku večinoma oboroženi s pehotno oborožitvijo.

Na drugi strani pa je bilo v oklepno-mehanizirani koloni 136 pripadnikov JLA, v Vojašnici Bukovje pa jih je bilo 76 (Vojna za Slovenijo 1991, Vojaška zgodovina 2/01(4)).

4.2 Struktura pripadnikov TO

Opravljen anketi temelji na tridesetih pripadnikih TO, ki so bili aktivno vključeni v vojne aktivnosti v osamosvojitveni vojni leta 1991 v Dravogradu. Starost anketirancev med vojno je prikazana v preglednici 1. Nihče od udeležencev ni bil mlajši od 20 let. Največ, kar 53 odstotkov, jih je bilo starih od 21 do 30 let.

Preglednica 1: Starost anketirancev leta 1991

Starost v letih	Število	Delež v %
do 20	0	0
21–30	16	53,3
31–40	9	30
41–50	3	10
nad 50	2	6,7
Skupaj	30	100

Vir: avtor, 2017

Iz preglednice je razvidno, da je bil najmlajši anketiranec med vojno star 23 in najstarejši 55 let. Anketiranci so bili v povprečju stari 33 let.

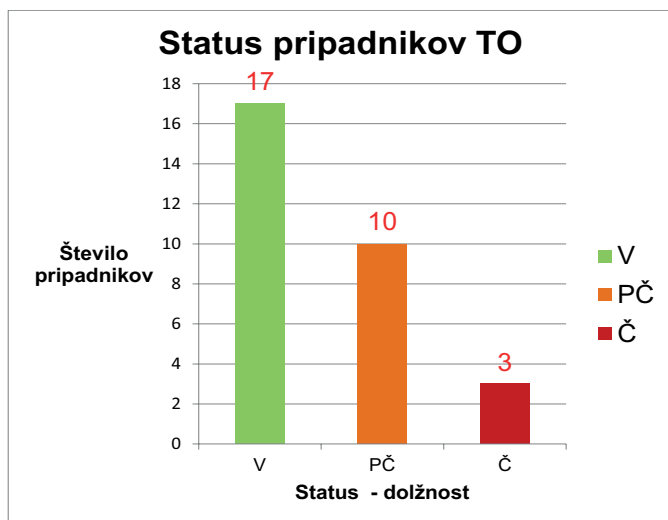
Preglednica 2: Starostna struktura pripadnikov TO v Dravogradu

Pripadnik TO	Starost v letih
Najmlajši	23
Najstarejši	55
Povprečna starost	32,7

Vir: avtor, 2017

Preglednica 3 prikazuje strukturo anketirancev glede na njihov status oziroma položaj v enoti TO med bojnimi aktivnostmi v Dravogradu. Rezultati temeljijo na podatkih treh častnikov, desetih podčastnikov in sedemnajstih vojakov, kar predstavlja idealno razmerje glede na število in strukturo enot. Če primerjamo podatke anketirancev v odstotkih glede na njihov status ali vojaški položaj in naloge, ki so jih izvajali, dobimo rezultat, da je častnikov deset odstotkov, podčastnikov 33 odstotkov in anketiranih vojakov 57 odstotkov.

Preglednica 3: Status pripadnikov TO – anketirancev

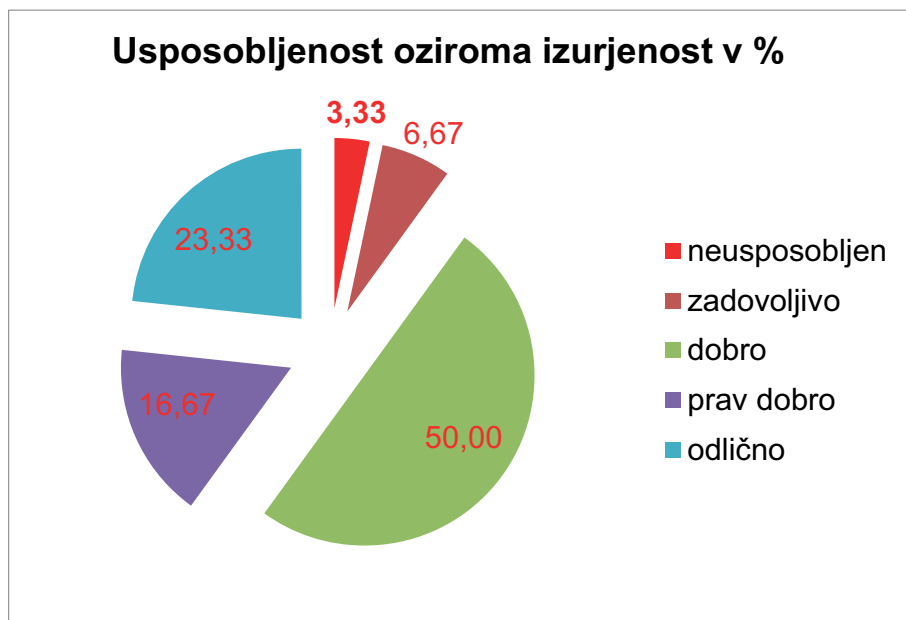

Vir: avtor, 2017

4. 2. 1 Usposobljenost pripadnikov TO

Iz preglednice 4 je razvidno, kako so bili izurjeni oziroma usposobljeni udeleženci. Vprašanja o izurjenosti so bila ovrednotena od 1 do 5. Ocena 1 je pomenila neusposobljenost, ocena 5 pa odlično usposobljenost. Rezultati kažejo, da je bilo petnajst pripadnikov dobro usposobljenih, dva sta bila usposobljena zadovoljivo, pet pa jih je bilo usposobljeno prav dobro. Najzanimivejši je podatek, da je bilo sedem pripadnikov odlično usposobljenih in da je bil samo en neusposobljen. Po ponovnem pregledu podatkov je bilo mogoče ugotoviti, da gre za neusposobljenega pripadnika na dolžnosti podčastnika, ki se je pridružil vojnim aktivnostim pozneje, ko so se enote s pripadniki dopolnjevale. Sicer ni bil udeleženelec vojaških vaj leta 1990, ki jih je aktivno in vsako leto, še posebno leta 1990, izvajala TO za svoje pripadnike, ki so bili po formaciji v strukturah takratnih enot.

Preglednica 4: Izurjenost pripadnikov TO

Vir: avtor, 2017

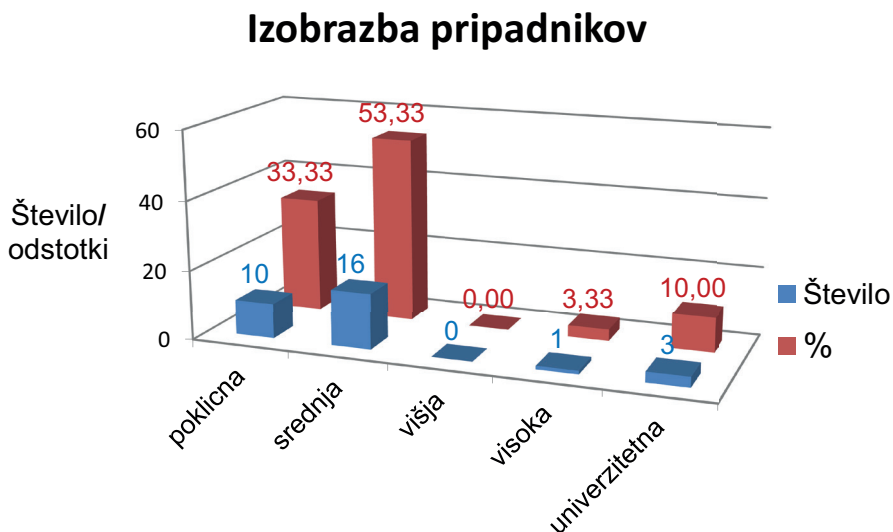
Iz preglednice 5 je razvidno, kako so bili usposobljeni in izurjeni pripadniki TO. Polovica meni, da so bili dobro pripravljeni na izvajanje svojih nalog in dolžnosti. 23 odstotkov jih zatrjuje, da so za to bili odlično usposobljeni, podatek o neusposobljenosti pa velja za tri odstotke, kar v primeru anketirancev pomeni le en pripadnik.

Preglednica 5: Usposobljenost – izurjenost pripadnikov TO v %

Vir: avtor, 2017

Preglednica 6: Izobrazba pripadnikov

Vir: avtor, 2017

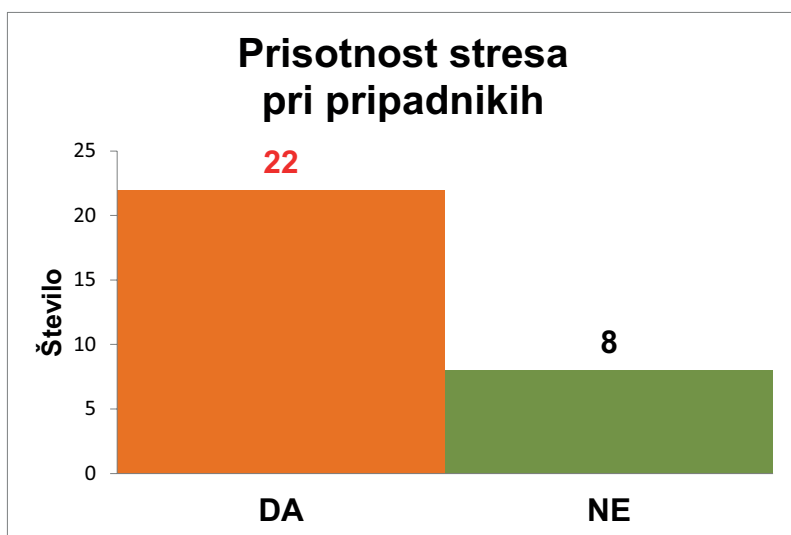
Preglednica 6 prikazuje strukturo anketirancev glede na izobrazbo. Največ pripadnikov je imelo srednješolsko izobrazbo, kar predstavlja 53 odstotkov,

10 oziroma 33 odstotkov je bilo poklicno izobraženih, en pripadnik je imel visoko, trije pa univerzitetno izobrazbo.

4. 2. 2 Prisotnost bojnega stresa med pripadniki TO

Iz preglednice 7 je razvidno, da so bili pripadniki oziroma udeleženci v osamosvojitveni vojni v Dravogradu pod stresom. Da so doživeli stres, je odgovorilo 22 pripadnikov, kar predstavlja 73,3 odstotka udeležencev. Stresa ni doživelo 8 udeležencev, kar predstavlja 26,7 odstotka.

Preglednica 7: Prisotnost stresa v osamosvojitveni vojni v Dravogradu leta 1991

Vir: avtor, 2017

V preglednici 8 je prikazano število pripadnikov, ki so doživeli stres med osamosvojitveno vojno. Prisotnost stresa so ovrednotili z ocenami od 1 do 5. Število 1 pomeni malo stresa, število 5 pa veliko oziroma največ stresa. Iz lestvice je razvidno, da so vsi doživeli stres. Največ pripadnikov, to je 30 odstotkov, je potrdilo srednjo vrednost, pod velikim stresom pa so bili trije pripadniki oziroma deset odstotkov. Iz anketnega vprašalnika ni mogoče ugotoviti natančne lokacije, kje na bojišču v Dravogradu so bili anketiranci.

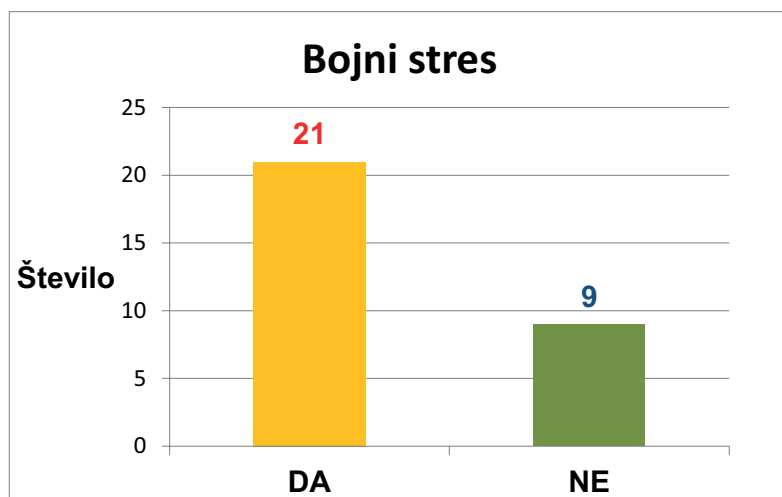
Preglednica 8: Pripadniki, ki so doživeli stres

Vir: avtor, 2017

Preglednica 9 prikazuje, koliko anketirancev v osamosvojitveni vojni leta 1991 v Dravogradu in v bojnih akcijah, ki so potekale več dni, je doživelo bojni stres. Prisotnost bojnega stresa je potrdilo 21 udeležencev, kar predstavlja 70 odstotkov vseh. Bojni stres so doživeli tisti, ki so že prej doživeli stres in strah. Devet udeležencev oziroma 30 odstotkov jih bojnega stresa ni doživelo.

Preglednica 9: Prisotnost bojnega stresa v osamosvojitveni vojni v Dravogradu

Vir: avtor, 2017

V preglednici 10 vidimo, da so bojni stres doživeli pripadniki različnih starosti, statusa oziroma vojaških dolžnosti. Iz analize rezultatov ni mogoče ugotoviti očitnega izstopanja posameznikov glede na starost. Razvidno pa je, da so bojni stres najhuje doživeli pripadniki, stari od 26 do 32 let oziroma v povprečni starosti 28,5 leta. Prisotnost bojnega stresa so lahko ocenili z lestvico od 1 do 5. Število 1 pomeni malo, število 5 pa največ. Iz lestvice je razvidno, da so vsi doživeli stres, z malo stresa ni bilo nikogar. Z ocenami od 2 do 5 so pripadniki doživeli stres enakomerno, in sicer po pet pripadnikov na posamezno stopnjo. Pri številu 4 je bilo šest pripadnikov, kar predstavlja 20 odstotkov.

Preglednica 10: Pripadniki, ki so doživeli bojni stres

Vir: avtor, 2017

Z odgovori smo želeli ugotoviti, kako je bilo z oborožitvijo in njeno nastreljenostjo. Načeloma so imeli vsi pripadniki, ki so bili razporejeni v strukture TO na svojih usposabljanjih in vojaških vajah formacijsko oborožitev, s katero so vsako leto izvajali streljanje in pred tem oborožitev tudi nastrelili po svojih merilih. Ker je bila oborožitev pred vojno varovana na skrivnih krajih, kot je znano, Dravograd orožja ni predal JLA. Verjetno je bilo, da pri praznjenju tajnih lokacij in popolnjevanju enot vsi pripadniki niso prejeli svoje pehotne oborožitve oziroma avtomatskih pušk.

V preglednici 11 je razvidno, da je imelo osem pripadnikov, kar predstavlja 26 odstotkov, drugo orožje, ki ga pred zadolžitvijo ali na zadnjem streljanju niso osebno nastrelili. To pomeni tudi določeno negotovost, v vojni pa tudi strah.

Preglednica 11: Nastrelitev osebne oborožitve

Vir: avtor, 2017

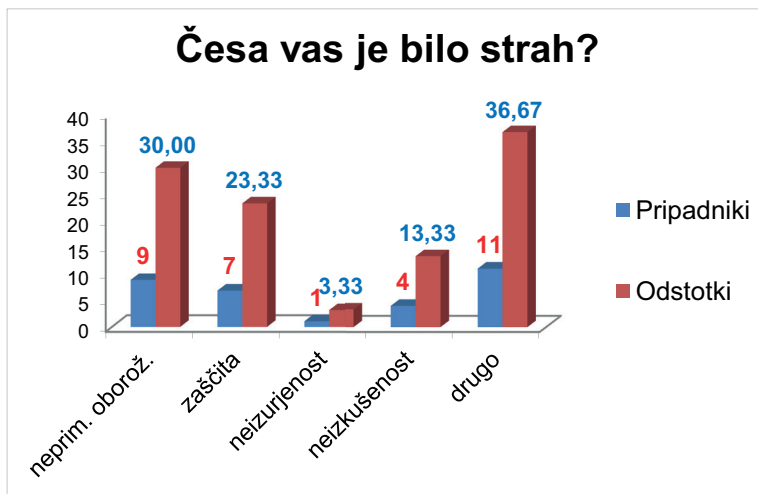
4. 2. 3 Drugi vplivi na bojne aktivnosti v Dravogradu

Z nekaterimi vprašanji smo želeli dobiti odgovore in ugotoviti druge simptome, ki so jih doživeli udeleženci. V naslednji preglednici so udeleženci odgovorili na vprašanje, česa jih je bilo strah. Mogoči odgovori so bili, da jih je bilo strah zaradi neprimerne oborožitve, neprimerne zaščite, neizurjenosti, neizkušenosti in drugo. Imeli so tudi možnost označiti več odgovorov. Rezultati kažejo, da so udeleženci bili izurjeni, vendar niso imeli izkušenj, saj takšne situacije in vojnih dogodkov med delovanjem TO do zdaj ni bilo. To je potrdilo 13 odstotkov udeležencev. Da so bili neprimerno zaščiteni, je potrdilo 23 odstotkov anketirancev. Najbolj pa odstopata odgovora, da so bili neprimerno oboroženi, to je potrdilo 30 odstotkov udeležencev, 37 odstotkov udeležencev pa je izpostavilo prestrašenost, slabo obveščenost o dogodkih, neobveščenost o tem, kaj se bo še zgodilo, zmedenost, negotovost o tem, kakšne bodo posledice in kako dolgo bo vojno stanje še trajalo.

Trditev o neprimerni oborožitvi ne drži popolnoma, saj so bili pripadniki oboroženi s svojo formacijsko oborožitvijo. Potrdimo lahko, da se s pehotno oborožitvijo niso mogli upreti oklepnim vozilom v koloni in letalom, ki so

takrat delovala v Dravogradu. Nekaj dodatnih sredstev in oborožitve so enote v svojo sestavo dobile pozneje.

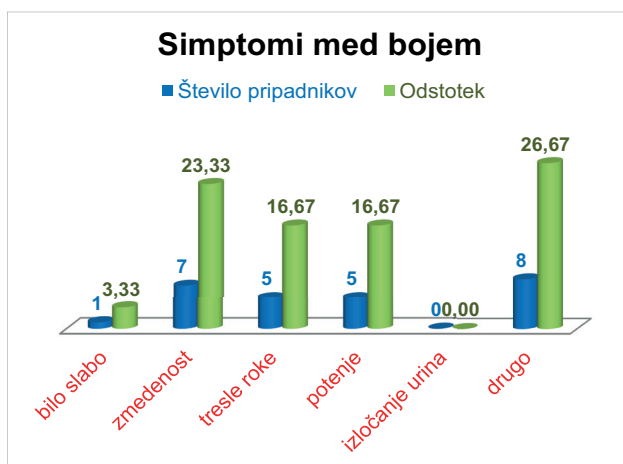
Preglednica 12: Česa so se pripadniki bali

Vir: avtor, 2017

Pri bojnem stresu so prisotni različni simptomi. 16,7 odstotka pripadnikov je odgovorilo, da so se jim med bojem tresle roke in da so se potili. Zmedenost se je pojavila pri sedmih pripadnikih oziroma pri 23,3 odstotka pripadnikov. Najpogostejši pa so bili drugi simptomi, ki so jih udeleženci označili kot drugo.

Preglednica 13: Simptomi med bojem

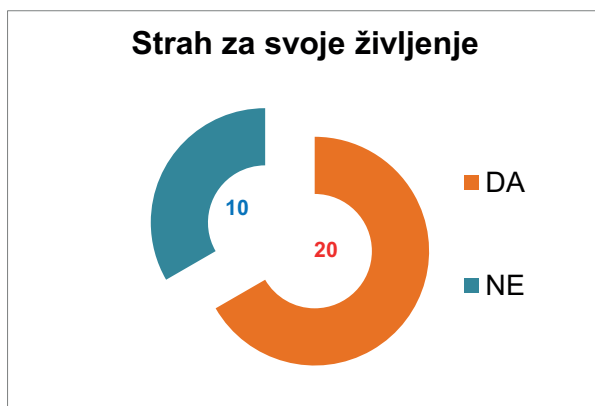

Vir: avtor, 2017

Sem spadajo panika, povečan srčni utrip, tesnoba, stresni odziv. Ta delež je izbralo osem oziroma 27 odstotkov udeležencev.

Preglednica 14 pojasnjuje odgovor na vprašanje, ali je bilo pripadnike oziroma udeležence v osamosvojitveni vojni in vojnih aktivnostih v Dravogradu strah za svoje življenje. To je potrdilo dve tretjini udeležencev oziroma 66,7 odstotka. Tretjina je odgovorila, da se niso bali za svoje življenje.

Preglednica 14: Strah za svoje življenje

Vir: avtor, 2017

Pri naslednjem vprašanju so lahko pripadniki odgovorili na več načinov. Največkrat so v bojnih aktivnostih in spopadih z nasprotnikom pomislili na svojo družino in otroke. Tako se je odzvalo kar 56 odstotkov. Na drugo mesto so postavili sebe in strah zase. To možnost je izbralo sedem pripadnikov oziroma 21 odstotkov.

Preglednica 15: Kaj ste najpogosteje pomislili ob spopadih

Vir: avtor, 2017

Na tretjem mestu so starši z 12 odstotki, na četrto mesto so postavili soborce z devetimi odstotki, na petem mestu pa je zasedel s tremi odstotki.

Z vprašanji o zaupanju v svoje poveljnike smo želeli v preglednici 16 dobiti odgovor, kakšno je bilo zaupanje pripadnikov oziroma udeležencev, ali so svojim nadrejenim in poveljujočim verjeli, jim zaupali in izpopolnjevali njihove ukaze. Tokrat ni šlo za urjenje, temveč za vojno, v kateri je celota več kot le vsota delov in je vse odvisno od posameznika, skupine, oddelka, voda in celotne enote. Prav tako je bilo vedno izpostavljeno življenje. Naloga je temeljila na izpolnjevanju ukazov in zaupanju v svoje nadrejene. Pripadniki so 77-odstotno odgovorili, da svojim nadrejenim zaupajo, 23 odstotkov udeležencev pa je menilo ravno nasprotno. Vzroka za nezaupanje v nadrejene v vprašalniku nisem ugotovil.

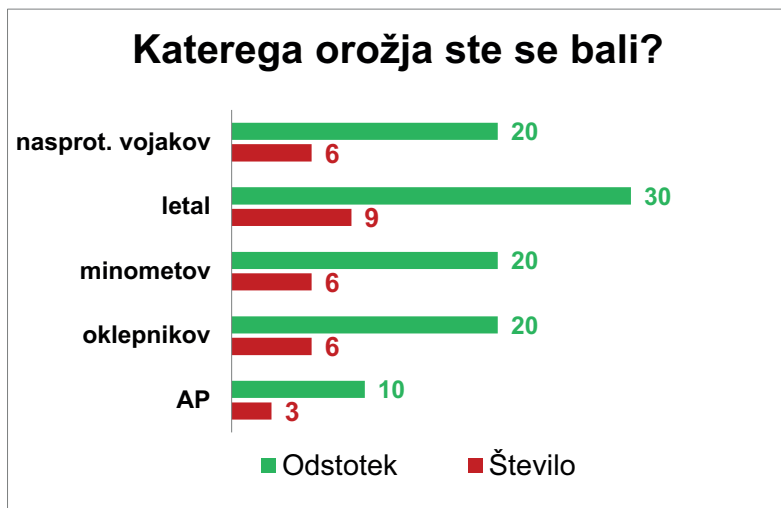
Preglednica 16: So pripadniki vojne zaupali svojim poveljujočim?

Vir: avtor, 2017

Naslednja preglednica prikazuje, da so se pripadniki oziroma udeleženci bojnih aktivnosti v Dravogradu najbolj bali letal. To je potrdilo 30 odstotkov anketirancev. V Dravogradu je bil večkrat izveden prelet letal in helikopterjev, v letalskem napadu pa so letala na srečo odvrгла bombe v reko Dravo. Na drugo mesto spadajo v 20 odstotkih minometi, oklepniki in nasprotnikovi vojaki. Na zadnje mesto spada avtomatska oborožitev z 10 odstotki, česar so se udeleženci najmanj bali.

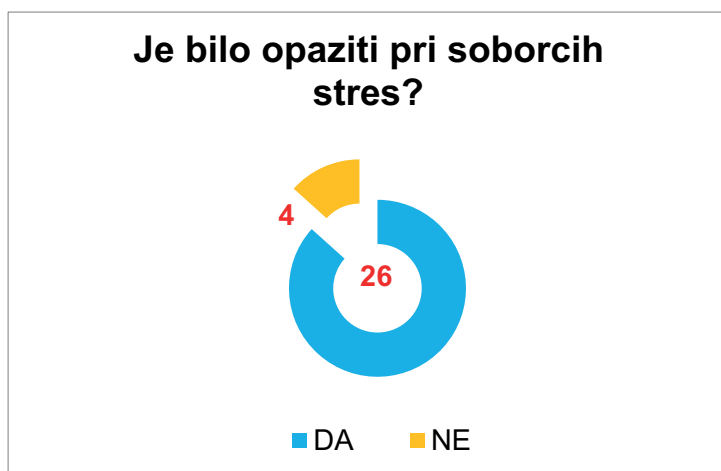
Preglednica 17: Katerega orožja so se pripadniki bali?

Vir: avtor, 2017

Pripadniki so odgovorili večinoma pozitivno, da so opazili med izvajanjem bojnih aktivnosti spremembe v vedenju soborcev ter prisotnost strahu in stresa. To je potrdilo 26 pripadnikov in predstavlja 87 odstotkov vseh udeleženih. Da tega ni bilo opaziti, so navedli štirje pripadniki oziroma 13 odstotkov udeležencev. Iz tega lahko sklepamo, da so bili dogodki stresni in da so bili pripadniki pod stresom ter da so doživeli simptome stresnih motenj.

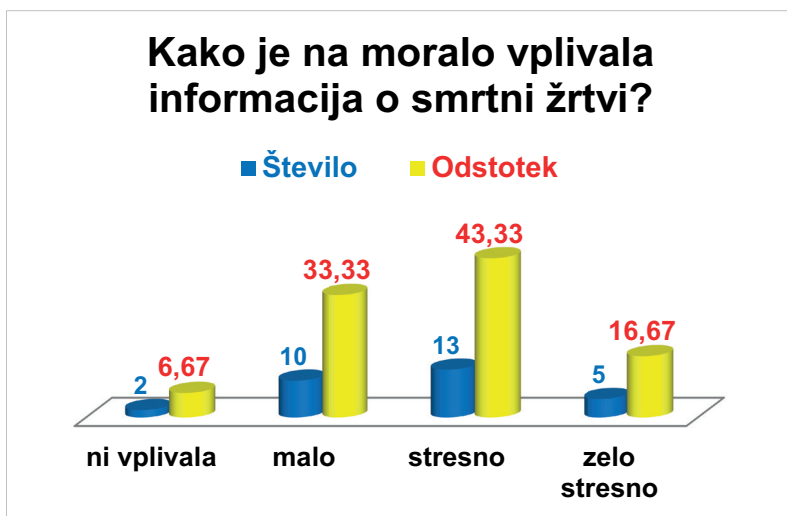
Preglednica 18: Je bilo opaziti stres?

Vir: avtor, 2017

V bojnih aktivnostih pri blokadi oklepno-mehanizirane kolone vojakov JLA pred Dravogradom je zaradi strelav JLA umrl vojak TO Vincenc Repnik. Informacija o smrtni žrtvi in številnih ranjenih na obeh straneh se je hitro razširila med pripadniki TO in nanje tudi vplivala. Na vprašanje, kako je na pripadnike TO v Dravogradu vplivala informacija o prvi smrtni žrtvi, so anketiranci različno odgovorili. Da nanje to ni vplivalo, sta odgovorila dva pripadnika. Da je bilo zaznati malo stresa, je odgovorilo 33 odstotkov, da je bila informacija zanje stresna, je odgovorilo 43 odstotkov, za zelo stresno jo je označilo 17 odstotkov pripadnikov. Iz tega lahko sklepamo, da je informacija o smrtni žrtvi negativno in stresno vplivala na udeležence osamosvojitvene vojne v Dravogradu.

Preglednica 19: Kakšen vpliv na moralo je imela informacija o smrtni žrtvi?

Vir: avtor, 2017

4. 2. 4 Simptomi in posledice doživetega stresa po vojni

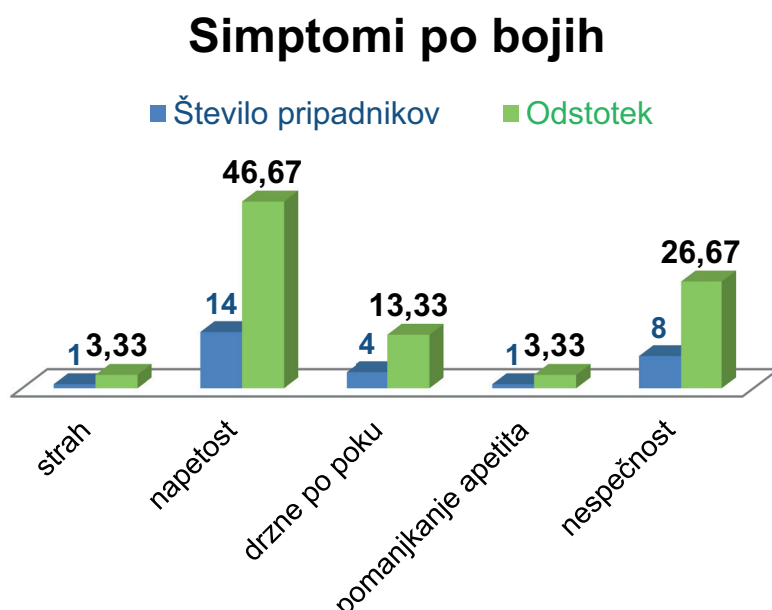
S proučevanjem domačega in tujega gradiva o stanju po vojni lahko ugotovimo, da vsaka vojna pusti posledice ne samo na vojaki, temveč tudi med civilisti. Tudi desetdnevna osamosvojitvena vojna za Slovenijo leta 1991 ni bila izjema. Kljub kratkemu času trajanja so bili pripadniki izpostavljeni aktivnostim, v katerih so za svobodo in izvedbo naloge zastavili tudi svoje življenje. Kaj pa je lahko bolj stresnega, kot je strah pred smrtjo in boj za svoje življenje? V Dravogradu so potekale večdnevne bojne akcije, streljanje, bombardiranje

letal, obstreljevanje, prodiranje nasprotnika. Vse to je na udeležence vplivalo stresno in je verjetno pustilo posledice. Dogodki so se jim trajno in globoko vtisnili v spomin. Z dvema vprašanjema želimo ugotoviti, ali se po 26 letih udeleženci spomnijo dogodkov in ali so ti nanje vplivali.

Iz preglednice lahko razberemo, kateri simptomi so se pokazali pri udeležencih po bojnih aktivnostih. Razvidno je, da so imeli po boju najmanj težav s strahom, ki ga skoraj ni več bilo. Prav tako ni bilo zaznati, da bi imeli udeleženci večje težave s pomanjkanjem teka.

Težave s tem, da so se od tedaj zdrznili po puku, jih je imelo 13 odstotkov. 26,7 odstotka jih navaja, da so imeli težave z nespečnostjo. Največ, kar 46,7 odstotka, pa jih je imelo po vojni težave z napetostjo. Iz vsega je torej mogoče sklepati, da so imeli udeleženci težave po bojih, in sicer v obliki posledic, ki so vplivale na ritem življenja, nekateri pa so se le s težavo ponovno vključili v normalen življenjski tok.

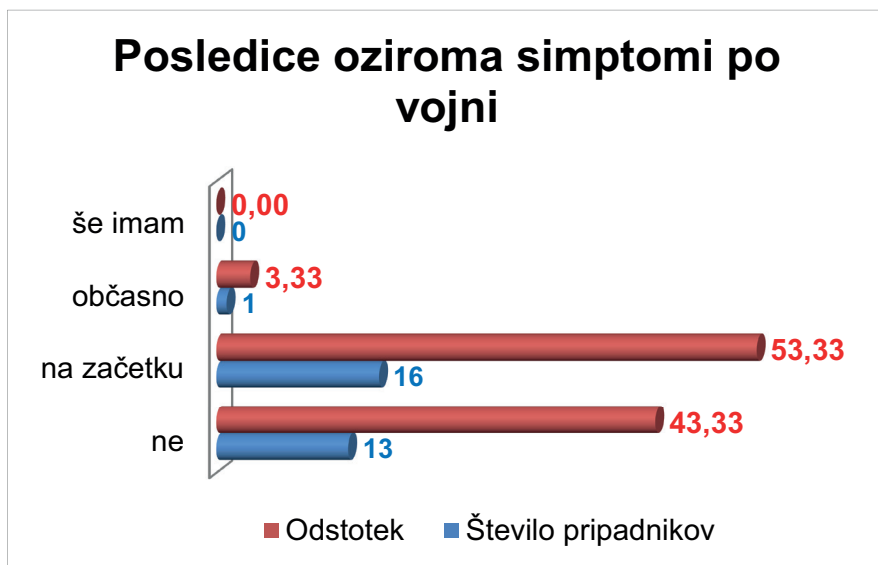
Preglednica 20: Kakšni so bili simptomi po bojih?

Vir: avtor, 2017

Z naslednjim vprašanjem smo želeli ugotoviti, ali so imeli udeleženci po vojni težave, ki bi bile posledica bojov oziroma ali jih še imajo. Iz odgovorov lahko sklepamo, da nihče od udeležencev nima več težav. Zanimiv je tudi podatek, da je 43 odstotkov udeležencev odgovorilo, da po vojni niso imeli nobenih simptomov, ki bi bili posledica bojnih aktivnosti ali pa so po vseh teh letih podatke že zanemarili. Občasno so imeli po vojni težave trije odstotki udeležencev, največ, 53 odstotkov, pa jih je navedlo, da so simptome, ki so posledica vojne in bojnih aktivnosti, imeli na začetku, takoj po vojni.

Preglednica 21: So prisotni simptomi – posledice po vojni?

Vir: avtor, 2017

4.3 Razprava o raziskavi

Raziskava, s katero smo želeli ugotoviti prisotnost stresa v osamosvojitveni vojni v Dravogradu, usposobljenost pripadnikov TO v Dravogradu in ovrednotiti posledice po končani vojni, je obsegala več udeležencev na različnih vojaških dolžnostih od vojaka, podčastnika do častnika. Za raziskavo so bili pridobljeni in opravljeni trije intervjuji in anketa, ki jo je na Občnem zboru Območnega združenja ZVVS Dravograd, marca 2017, izpolnilo 30 članov, udeležencev vojne. Vsi so bili aktivni udeleženci bojnih aktivnosti v Dravogradu med 26. junijem 1991 in 4. julijem 1991, ko je kolona JLA zapustila Dravograd, nekateri so bili v vojno vključeni še dlje. Na vprašalnik so odgovorili iskreno

in v nekaterih odgovorih tudi dopisali besedilo ter dodatno razložili dogodke, kar je razkrilo del njihove osebnosti.

V dopisanem besedilu anketirancev so navedli svoje občutke med vojno in razočaranje po končani vojni. Nekaj jih je napisalo, da je bilo po razpustitvi enot izrečeno veliko obljub iz najvišjih vrhov poveljevanja, ki pa se pozneje niso uresničile. Nekaj jih je imelo težave po vojni s svojim delodajalcem ob ponovni zaposlitvi, drugi so imeli težave s svojimi prijatelji ob pogovorih o vojnih dogodkih, nekaj jih je imelo težave s svojimi sorodniki, ki so trdili, da vojna ni bila »strašna«. Največ sporov in drugačnih mnenj so doživeli od tistih, ki v vojni niso bili udeleženi. Eden izmed udeležencev je celo navedel, da se zaradi udeležbe v vojni ni več razumel in strinjal s svojo partnerico, zaradi česar sta se takoj po vojni razšla. Nekaj njihovih odgovorov smo navedli že pri razlagi preglednice 14. Z analizo vseh podatkov smo dobili resnično sliko pripadnikov iz vojne v Dravogradu. Dobili smo podatke o njihovih občutkih, počutju, stresu, razmišljanju, strahu in še kaj, ki so dovolj dobri pokazatelji, da lahko odgovorimo na naše hipoteze. Za boljšo analizo bi verjetno potrebovali še več izpolnjenih vprašalnikov, ki bi lahko za nekaj odstotkov spremenili rezultat, vendar predvidevamo, da večjih odstopanj in drugačnih trditev ne bi dobili.

Že samo vojna pušča pri vojakihi veliko psihičnih posledic, ki se včasih pokažejo že med vojnim potekom. Lahko pa se pokažejo tudi pozneje, po vrnitvi udeležencev, ko ti spoznajo, da je najslabše in najhuje mimo. Trdimo lahko, da ni vojaka, ki bi v vojni bil na stres odporen. Vsi pa se ne odzivajo na stres enako. V vojni povzročajo pri udeležencih stres zaskrbljenost, negotovost, strah pred smrtjo, pred tem, da bodo ranjeni in tudi, da ne bodo videti strahopetni. Znani so tudi nekateri drugi vplivi, ki spodbujajo stres, kot so pomanjkanje spanja, hrane, izčrpanost, vplivi vremena, kriki, trušč in streljanje, eksplozije ter pogled na ranjence in strah pred nasprotnikovim orožjem ter v splošnem pred nasprotnikom.

Pri ugotavljanju in analiziranju stopnje stresa pri udeležencih v Dravogradu smo ugotovili, da so se bali že prej naštetih vplivov, da jim je bilo med bojem slabo, da so bili zmedeni, da so se jim tresle roke, da so se prekomerno znojili zaradi strahu, bili so panični, imeli so povečan srčni utrip, čutili so tudi tesnobo. Navedli so strah za svoje življenje in česa so se najbolj bali. S temi ugotovitvami lahko potrdimo, da so bili udeleženci osamosvojitvene vojne leta 1991 v Dravogradu pod stresom. Vsak udeleženec doživlja vojne dogodke

drugače. Enemu predstavlja večji, drugemu manjši stres, nekateri pa trdijo, da pod stresom niso bili, vendar menijo njihovi soborci drugače.

Pripadniki TO oziroma udeleženci vojne leta 1991 so preživelih številna usposabljanja, tudi iz streljanja, ki so jih izvajali vsako leto. Usposabljanja so se stopnjevala, najintenzivnejša so bila leta 1990 tik pred vojno. Usposabljanje je bilo zelo pomembno, saj so se pripadniki TO urili po konceptu splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite.

Govorimo lahko o usposobljenih udeležencih, ki so poznali svoje postopke in naloge, čeprav izkušenj iz bojnih aktivnosti, torej vojne, stresa ter njegovih posledic, niso imeli. Prav tako je razvidno iz intervjujev in vprašalnika, ali so udeleženci potrdili, da so izurjeni za opravljanje svoje formacijske dolžnosti. Potrdimo lahko, da so bili udeleženci vojne leta 1991 v Dravogradu dovolj usposobljeni za opravljanje svojih formacijskih nalog.

Razmerje med silami in oborožitvijo, ki so jo imele enote TO in JLA v Dravogradu, pa je popolnoma drugačno. Obramba v Dravogradu je najprej temeljila na nenasilnem zapiranju cestnih komunikacij in objektov JLA ter njene infrastrukture. Pravijo, da JLA ni uporabila vseh sil in sredstev, vendar to velja tudi za TO, ki je ukrepala načrtovano, preudarno in premišljeno. Tudi pogajanja so bila takrat nova in so se pokazala kot nadvse uspešna. Enote TO so bile kljub pomanjkljivi oborožitvi v razmerah na bojišču zelo visoko motivirane. Svojo dobro usposobljenost so udeleženci znali izkoristiti v domačem okolju s prednostjo in konceptom splošne ljudske obrambe ob podpori civilne obrambe in z usposobljenostjo za opravljanje nalog.

Obstreljevanje pripadnikov TO in na drugi strani JLA je trajalo več dni. Vremenske okoliščine, ležanje na položajih po več dni, oskrbovanje ranjencev, podatki o smrtnih žrtvah, preleti letal JLA, streljanje na kolono iz oklepnikov, strah za svoje življenje, vse to je bilo za udeležence zelo naporno in stresno. Naj omenimo, da je bil Dravograd kot mejna občina, v kateri je bil nameščen mejni bataljon enot JLA, med pripravami in vojno zelo izpostavljen in napaden. Cilj je bil, doseči državno mejo in jo zapreti. Zato so prihajale JLA pomagati njihove oklepne sile in specialne enote. Priključile so se jim tudi letalske sile, da bi porušile Dravograd, če enote TO ne bi spustile JLA mimo barikade. Pri tem so bile uporabljene vse sile JLA, potekali so večdnevni oboroženi spopadi in letalski napadi, ki so na pripadnike TO negativno vplivali. Kot so povedali, sta letali streljali po položajih TO, oni pa so bili nemočni. Eden od

anketirancev je napisal: »Njihovo streljanje je kljub naši nemoči v nas zbudilo bes in sovraštvo. Psihološki učinek njihovega delovanja je strašen.« Poveljnik 98. jurišnega odreda je povedal: »/.../ listje in vejevje je z dreves dobesedno padalo po nas. Pravi čudež je, da takrat ni bil nihče ranjen ali celo mrtev.« Vse to nam pove, da so bili udeleženci vpeti v srdite boje, streljanje, minometni ogenj po položajih JLA, nenadne umike pripadnikov TO, ponovne napade, kratko premirje, pregovore in spet v grmenje orožja. To stanje je vplivalo na stopnjo stresa med pripadniki. Nekateri so morali zaradi zmedenosti in strahu zapustiti položaje.

Veliko pripadnikov se v vojnih položajih dobro spoprijema s stresom in zato nimajo trajnejših posledic, nekaj pa jih zagotovo še dolgo po vojni trpi. Pri nekaterih je prisotna posttravmatska stresna motnja. Katere posledice je pri udeležencih pustila vojna, je odvisno od dogodkov in bojnih akcij, katerih so bili udeleženi, od doživljanja vojnih razmer, od svojih soborcev, njihovih nadrejenih in svoje ter njihove izurjenosti oziroma usposobljenosti.

Vsekakor lahko trdimo, da so bili udeleženci, ki imajo za seboj vojne izkušnje, bolj zaskrbljeni, da bi zapustili soborce in izpadli strahopetci, kot pa, da bi bili sami ranjeni ali ubiti. Rezultati kažejo, da je bil pri udeležencih v Dravogradu prisoten tudi bojni strah. Največ jih je imelo težave z napetostjo, nekaj z nespečnostjo, najmanj pa s pomanjkanjem teka. Bojna akcija v Dravogradu je zagotovo vplivala na udeležence. Takoj po vojni so se pri nekaterih pojavile težave, ki smo jih že navedli, ni pa pustila večjih posledic, saj udeleženci navajajo, da danes nima nihče simptomov, ki bi opozarjali na posttravmatske motnje.

5 Sklep

V prispevku smo proučevali stres med osamosvojitveno vojno leta 1991 v Dravogradu in njegove posledice pri udeležencih po vojni. Vojna je ena od travmatičnih in najgrozljivejših dejanj. Normalno je, da pušča na pripadnikih tako fizične kot psihične posledice. Vojaki imajo v vojni nevaren, psihološko in fizično zahteven ter visoko stresen poklic. Stres lahko vojakom povzroči fiziološke in psihološke simptome, saj je vojna eden izmed stresnejših dogodkov. Med vsako vojno pripadniki trpijo zaradi stresa, povezanega z bojem, saj nimajo časa, da bi se prilagodili razmeram na bojišču.

Tako je tudi pri udeležencih v bojnih akcijah v Dravogradu in nič drugače ne bi bilo kjer koli drugje. Dlje, kot traja vojna, več je obolelih zaradi stresa. Na vzorcu pripadnikov v Dravogradu je bilo na začetku veliko simptomov stresa in nekaj manj po vojni. Večjih trajnih posledic ni bilo opaziti, ne na podlagi ankete kot tudi ne na podlagi kakšne analize. Zanimivo je, da o dogodkih in osamosvojitveni vojni leta 1991 v Dravogradu ni veliko zapisano, čeprav so potekali boji več dni in je bilo vpletenih veliko pripadnikov TO ali drugih struktur zaščite. Pripadniki v Dravogradu so častno in z vso odgovornostjo ter brez razmišljanja o sebi in morebitnih posledicah izpostavili svoje življenje za izpolnitev prejetih nalog ter za svojo novo domovino in mesto Dravograd.

Vsaka vojna prinese nova spoznanja in navadno je tako, da se učimo iz svojih napak in izkušenj. Kljub tehnologiji, ki se nenehno izboljšuje, je šibka točka vojne še vedno človek, ki ga lahko za boj pripravimo z dodatnim usposabljanjem v urjenju postopkov in z dobro psihološko pripravo. Tudi v SV bi se morali bolj posvetiti posttravmatski stresni motnji. Pripadniki odhajajo v nove operacije in na misije na območja, na katerih potekajo vojaški spopadi, ali pa bodo celo aktivno sodelovali v vojnah. Zanje je še posebej pomembno, da poznajo, kaj povzroča stres in kakšne so posledice, ki lahko vplivajo na izvedbo njihovih nalog.

S temeljnim usposabljanjem in urjenjem v SV naj bi poskušali vojaku pojasniti mnenje o boju in mu dali zaupanje vase ter v njegovo oborožitev. Najpomembnejša za obvladovanje bojnega stresa je vojakova predstava o boju. Zato moramo z dobro načrtovanim terenskim usposabljanjem in taktičnimi vajami tako posamezniku kot enoti omogočiti največ položajev, s katerimi bi se srečevali v vojni. Te izkušnje zmanjšujejo možnost pojavitve bojnega stresa. Z vojaškim urjenjem je treba ustvariti na terenu učinkovitost, s katero se posredno in neposredno približamo stresnim razmeram, s katerimi se mora vojak spoprijeti na bojišču.

Izkoristiti moramo izkušnje nekaterih poveljnikov, ki so aktivno sodelovali v osamosvojitveni vojni ali imajo več izkušenj iz mednarodnih vaj, operacij ali misij. Njihove izkušnje je treba prenesti na vojake, in sicer lahko tako, da gostujejo na predavanjih v vojaških šolah ali na vojaškem izobraževanju in usposabljanju, kar pa se preredko dogaja.

Pri ugotavljanju, katere sestavine bojnega stresa bi še lahko uvedli v usposabljanje v svoje enote, smo s pregledom in vsebinami usposabljanja

pripadnikov SV ugotovili, da predpisani programi izobraževanja in usposabljanja vsebujejo nekatere elemente. Tako je predvsem na šolah za častnike, vendar je tega po končanem šolanju v enotah premalo. Če hočemo biti sodobna vojska, moramo poskrbeti tudi za to. Slovenske vojske to skoraj nič ne stane. Za posameznika lahko naredimo veliko, sploh če to primerjamo z drugimi investicijami in nabavami drage sodobne oborožitve. Menimo, da se spoznavanje in priprave na stresne razmere v vojnah pri vojaki primerjajo, kot bi vojake opremili z dodatno zaščitno opremo. Strokovnjake, ki bi izvajali usposabljanje o stresu in njegovem zmanjšanju v boju, na bojišču in v MOM imamo, zato ni treba pripadnikov pošiljati drugam na draga urjenja.

Nihče od poveljnikov ne more pripraviti svojih podrejenih enot v miru na vojne razmere, lahko pa se s temeljitim usposabljanjem in urjenjem temu vsaj približa. Ne moremo pričakovati, da bodo enote v boju uspešne, če nimajo niti v miru ustreznih razmer za pripravo. Zavedati se je treba, da lahko povzroči slab poveljnik razpad enote v resnih razmerah, v miru pa se to kaže s pojavom konfliktov. Na primerih prikazov vojne smo lahko videli, da so zaradi slabega odnosa poveljnikov do podrejenih med njimi celo številne žrtve. Zato je pomembno in nujno pri usposabljanju pripadnikov SV poudariti temeljna načela, kot so domoljubje, spoštovanje, poštenost, in med pripadnike vnesti motiviranost. To pomeni, da mora biti vodja skupine oziroma poveljnik enote glavni izvajalec usposabljanja. V sebi mora združiti vse, kar mu posredujejo že sodelavci. Vzdrževati mora dobro vzdušje, upoštevati kodeks vojaške etike, posredovati informacije, ki spodbujajo narodno zavest in ne nazadnje biti zgled vsem svojim podrejenim. V miru je poveljnik tisti, ki vsem svojim podrejenim prenese znanje in po možnosti pridobljene mednarodne izkušnje.

Tudi pripadniki TO v svojem usposabljanju niso imeli izkušenj glede vojne in razmer, ki jih povzročijo boji. Bili so zgolj opremljeni in usposobljeni za pehotno taktiko. Brez druge težje oborožitve je bilo to premalo za obrambo države in njene nacionalne varnosti. Na drugi strani pa je bila JLA, ki je imela vso oborožitev, s katero bi lahko povzročila grozodejstva, ki so se pozneje zgodila v drugih bivših republikah Jugoslavije.

Vprašanju o stresnih motnjah je namenjeno v SV premalo pozornosti, z njim se ukvarja premalo strokovnjakov. To potrjuje tudi premalo ustrezne literature v slovenskem jeziku. Zato bi se morale takšne raziskave na vzorcu slovenskih veteranov nadaljevati, izsledki pa bi se morali vključiti v literaturo o bojnem stresu.

Slovenskih vojakov v mednarodnih operacijah in na misijah je veliko in čeprav vse naloge ne zahtevajo bojevanja, so vojaki vedno pripravljeni, kar jim tudi povzroča stres. Pri pripadnikih, ki so bili večkrat udeleženi v mednarodnih operacijah in na misijah, so se zaradi spremenjenega načina življenja in motenj po vrnitvi domov zgodili nesoglasja, nesporazumi in spori v družini ali s partnerjem. Pripadniki se niso več znašli v sistemu, v njem niso več znali delovati ali pa so potrebovali nekoliko več časa, da se vrnejo v normalni življenjski krogotok. In prav temu bi bilo treba posvetiti več pozornosti, prav tako pa pripravi po vrnitvi v domovino z vključevanjem psihologov in zdravstvenih služb.

Tudi v SV se je treba posvetiti PTSM, kar pomeni, da bi morali biti psihologi prisotni v mednarodnih operacijah in na misijah, in ne le kot člani delegacije na obiskih. Število vojakov, ki odhajajo v mednarodne operacije in na misije na območja, na katerih potekajo vojaški spopadi ali celo aktivno sodelujejo v članstvu Nata, je veliko. Po vrnitvi se bodo morali posvetiti ustrezni oskrbi in aktivnostim po misiji.

S temi ugotovitvami opozarjamo na stresne dejavnike in nujne spremembe med opravljanjem dolžnosti v mednarodnih operacijah in na misijah ter po vrnitvi domov. Torej bolj strokovno vodenje med misijo v smislu razumevanja pripadnikovih individualnih potreb in več pozornosti na psihološko stanje pripadnikov po končanih mednarodnih operacijah in misijah. S podrobnimi programi in psihološkimi pripravami za napotitev v operacije in na misije ter oblikovanimi programi, s katerimi bi prepoznali in pravočasno obravnavali pripadnike, ki kažejo simptome duševnega stresa, bi pomembno napredovali.

Stres je bil in bo. Treba je le pripraviti udeležence na to, da ga znajo sprejeti in kljub njemu delovati, še posebno takrat, ko odločajo o svojem življenju in smrti ali o življenju in smrti drugega.

6 Literatura in viri

1. Fajmut, Ožbalt. *Vojna na Koroškem. Operativno vodenje bojnih delovanj.*
2. Gal, Reuven, ur. (1991). *Handbook of Military Psychology.* Chichester: John Wiley & Sons.
3. Gwynne Dyer, *War* (1985). New York: Crown publishers.
4. http://public.afosi.amc.af.mil/deployment_stress/CombatStress.html.

5. <http://www.psihoterapija-ordinacija.si/sl/dusevne-motnje/anksiozne-motnje/68-posttravmatska-stresna-motnja.html>.
6. <http://www.usmcmccs.org/LeadersGuide>.
7. Jazbec, Gregor (2009). Bojni stres. Priročnik. Ljubljana. Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije: PDRIU.
8. Jazbec, Gregor (2009). Praktična vojaška psihologija: Interno študijsko gradivo.
9. Jazbec, Gregor (2009). Stresne motnje. Revija Obramba: št. april–sept. 2009.
10. Jeseničnik, Herman (1992). Vojna na Koroškem. Reorganizacija in mobilizacija štaba in enot TO.
11. Kac, Zdravko (1994). Zapiski iz osebnega dnevnika.
12. Kac, Zdravko (2017). Bojni stres med osamosvojitveno vojno 1991, Študija primera bojne akcije Dravograd. Zaključna naloga VŠT. Maribor: PŠŠ.
13. Kapor, Gojko (1982). Ratna psihijatrija. Vojna biblioteka. Savremena vojna misao, vojnoizdavački zavod. Beograd.
14. Kapor, Gojko, in Vujošević, Krsto (1987). Vojna psihijatrija. Vojnoizdavački i novinski centar, Beograd.
15. Koren, Dejan (2008). Stres pri opravljanju dela na obrambnem področju. Diplomsko delo.
16. Kserofan, Anabasis, knjiga III, 1. poglavje.
17. Mala splošna enciklopedija (1976). 427.
18. Vojna za Slovenijo 1991. Vojaška zgodovina 2/01(4).

Ustni viri

1. Bračko, Janez (2010). Intervju. Dravograd.
2. Jeseničnik, Herman (2017). Intervju. Dravograd.
3. Kac, Zdravko (2010). Intervju. Dravograd.

Preverjanje usposobljenosti MotBBSk s Centrom za združeno usposabljanje kot nosilno enoto

Competence assessment of the Motorised Battalion Battle Group, performed by the Joint Training Centre

Povzetek

V članku je obravnavan problem manjše enote, to je Centra za združeno usposabljanje, ki mora kot nosilna enota preveriti usposobljenost večje enote, v tem primeru motorizirane bataljonske bojne skupine. Članek se dotika vseh vrst simulacij, metodologije načrtovanja in priprave dokumentov za ocenjevanje ter načina izvedbe preverjanja. Upošteva vse trenutno veljavne dokumente nacionalne zakonodaje in Natovo direktivo za kolektivno usposabljanje zato, da je izvedba metodološko skladna v Severnoatlantskem zavezništvu. Uporablja podatke ali parametre vaje, grafične priloge in organiziranost ter način in cilje, ki jih mora Center za združeno usposabljanje v vaji doseči. Rešitev ocenjevanja oblikuje z vzporedno in hkratno interakcijo simulacij, ki jih omogoča strojna oprema Slovenske vojske. V zadnjem delu opiše zamisel, kako doseči realno oceno in postopke, ki sledijo analizi.

Ključne besede: *Center za združeno usposabljanje, simulacije v Slovenski vojski, računalniško podprta vaja, simulacijski sistem za taktično delovanje, preverjanje usposobljenosti, motorizirana bataljonska bojna skupina, taktična vaja.*

Abstract

This article deals with the problem of competence assessment of a large unit, the motorised battalion battle group, conducted by a small unit, the Joint Training Centre, which is responsible for competence assessments. The article discusses all types of simulations, the methodology of planning and production of evaluation documents, and the method of carrying out the

assessment. All the national legislative documents currently in force and the NATO Collective Training and Exercise Directive are considered, so that the assessment is interoperable within the North Atlantic Alliance. All the main data or exercise specifications are used, together with graphical presentations and organisation, and the method and goals that the Joint Training Centre must achieve through the exercise. The solution to the assessment problem is offered through simultaneous, parallel and interactive conduct of simulations, supported by the hardware owned by the Slovenian Armed Forces. In the conclusion, the article describes the idea of how to make a realistic assessment, and specifies the procedures that follow the analysis.

Key words: *Joint Training Centre, simulations in the Slovenian Armed Forces, computer-assisted exercise, live training simulator system, competence assessment, motorised battalion battle group, field training exercise.*

1 Uvod

Preverjanje ali ugotavljanje usposobljenosti poveljstev in enot v Slovenski vojski (SV) se izvaja z uporabo simulacijskih sistemov, ki se uporabljajo že od leta 1999. Konec leta 2008 je SV zamenjala JANUS in HORUS z osnovno taktično simulacijo JCATS (angl. Joint Conflict And Tactical Simulation), ki jo uporablja tudi Nato za svoja urjenja (STO MSG). Konstruktivne simulacije se od takrat uporabljajo v procesih vojaškega izobraževanja in usposabljanja na vseh ravneh. Analiza izvedbe vaje omogoča ocenjevanje poveljevanja in vodenja ter izvedenih odločitev.

Živa simulacija, imenovana simulacijski sistem za taktično delovanje (SSTD), je kombinacija človeka in njegovih vozila, opreme simulacijskega sistema za taktično delovanje, radijskega omrežja in računalniške opreme. Človek, po funkciji imenovan opazovalec/kontrolor oziroma inštruktor (v nadaljevanju opazovalec/kontrolor oziroma O/K³⁴), s spremljanjem urjenja opazuje stanje in tako izvaja mikrovojaško operacijsko raziskavo vadbencev. Rezultat v obliki posnetkov vaj in uspešnosti izvajanja bistvenih nalog je odraz odločitev poveljnika in stopnje usposobljenosti njegove enote v bojnem delovanju.

Ti dve simulaciji v SV do pred kratkim nista bili povezljivi, zato poveljnik ravni brigade, bataljonske bojne skupine ali bataljona ni mogel analizirati

³⁴ Opazovalec/kontrolor oziroma inštruktor (angl. Observer/Controler), tudi opazovalec/kontrolor oziroma vaditelj (po SOP PSSV, št. 17-0001).

usposobljenosti svoje celotne enote hkrati. Poveljstva in štabi ter podenote v sestavi niso doživeli sinergije združevanja rodov in služb v bojnem delovanju, sodelovanja ali sobojevanja. Zato bom najprej predstavil Center za združeno usposabljanje in njegova simulacijska orodja za preverjanje usposobljenosti. Določil bom potek, koncept, cilje, organe, osebe in odgovornosti za pripravo in izvedbo vaje ter MotBBSk in nasprotnika. Zbral bom izvlečke normativnih dokumentov po nacionalnih Merilih, metodah in postopkih za ocenjevanje poveljstev in enot z delnim upoštevanjem Natove Direktive o kolektivnem usposabljanju in vajah BI-SCD 075-003³⁵, SOP PSSV, št. 17-0001: Načrtovanje, organiziranje in izvedba vaj sil SV (PSSV, 2017), in SOP št. 02-0002: Izvedba računalniško podprtih vaj (Seketin, 2016), ki opredeljujejo preverjanje v SV. Modeliral bom način izvedbe vaje z uporabo konstruktivne in žive simulacije, ki se bo nanašala na hkratno uporabo obeh simulacij v interoperabilni zvezi taktičnega informacijskega sistema poveljevanja in kontrole druge generacije (SitaWare, KIS PINK³⁶ 2). Z vajo preverjanja usposobljenosti celotne MotBBSk hkrati bom ugotavljal, ali Center za združeno usposabljanje kot nosilna enota lahko organizira in izvede preverjanje usposobljenosti MotBBSk s preizkusi ali vajami s svojimi sredstvi in ob podpori drugih poveljstev ter enot SV.

Pri obravnavi problema bom upošteval predvidene predpostavke, ki jih mora odobriti in predložiti v ukaz nadrejeno poveljstvo:

- Center za združeno usposabljanje mora vključiti v organizacijo in izvedbo vaje zunanje pripadnike poveljstev in enot SV;
- zaradi nejasne formacije MotBBSk SV bom uporabil šolsko formacijo MotBBSk;
- živa simulacija je omejena na 170 vadbencev (MOTČ in vod);
- čeprav vmesnika (WISE) za povezanost osnovne taktične simulacije in simulacijskega sistema za taktično delovanje med pisanjem prispevka še ni v SV, ga upoštevam. Natova evalvacija bojne pripravljenosti poveljstev in enot (CREVAL) ni tema tega članka, uporabil bom le preizkus ali vajo iz Natovega Bi-SCD 075-003 (2013). Znotraj vojaških sil je hierarhično razmerje takšno: ocena, analiza, evalvacija, validacija in certifikacija iz AAP-6 (2013)³⁷, Center za združeno usposabljanje lahko samo ocenjuje;

³⁵ NATO BI-SC, Collective Training and Exercise Directive (CT&ED) 075-003.

³⁶ PINK – poveljevanje in kontrola (angl. command and control, C2).

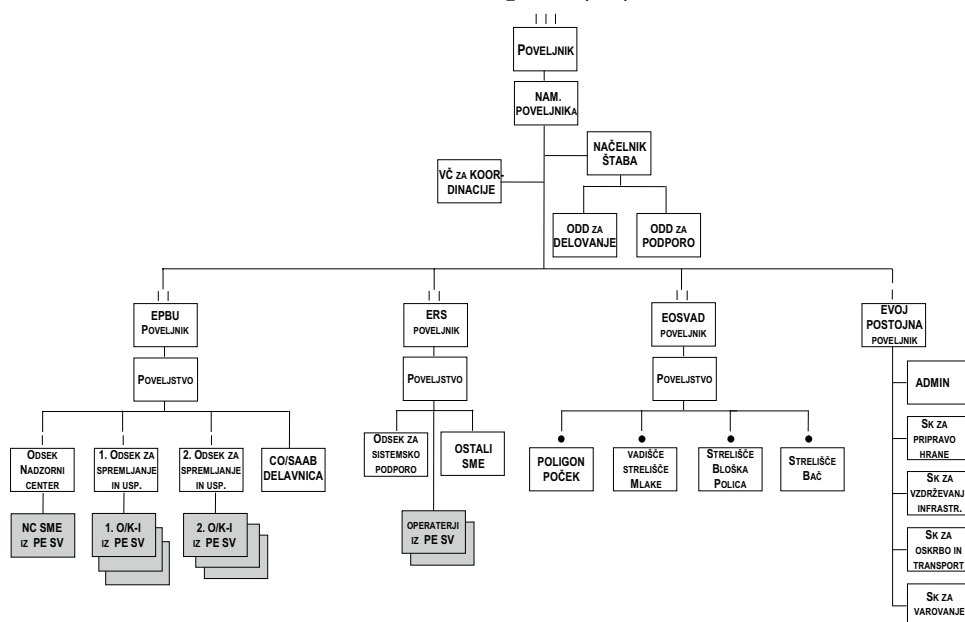
³⁷ AAP-6 (2013) – Natov Angleško-slovenski vojaški terminološki slovar (NSA, 2013), evalvacija.

- k vaji spadajo samo tisti pripadniki iz poveljstev in enot SV, ki imajo opravljena ustrezna usposabljanja;
- častnik za načrtovanje vaje (angl. Officer Scheduling the Exercise) je nadrejeni poveljnik, ki ugotovi potrebo po vaji, jo načrtuje in predlaga, da se sprejme v letni načrt vojaškega usposabljanja in vaj. Ta funkcija poveljevanja in kontrole prihaja iz združenega poveljstva na operativni ravni, torej iz Poveljstva sil SV³⁸ (PSSV).

2 Center za združeno usposabljanje

Center za združeno usposabljanje je enota združenih enot. Poveljnik s štabom poveljuje štirim podenotam različnih poslanstev. Formacijo leta 2017 prikazuje slika.

Slika 1: Struktura Centra za združeno usposabljanje

Vir: avtor, 2017

³⁸ Ukaz za poveljevanje in kontrolo v silah SV (GŠSV, št. 8040-1/2017-5).

2.1 Poveljnik Centra za združeno usposabljanje s štabom

Poveljnik je po položaju najvišja vojaška oseba v Centru za združeno usposabljanje, ki po funkciji PINK zagotavlja primerno raven avtoritete odločanja v procesu preverjanja usposobljenosti. Glede na to, da je najodgovornejši za celovit pristop načrtovanja preizkusa ali vaje³⁹, usmerjanja in nadzora nadzornega centra vaje (združenega nadzornega centra vaje) čez izvršilnega častnika, je vedno prvi odgovoren za vajo (3. stopnja procesa načrtovanja; operativna izvedba preizkusa, III. faza; izvedba po Direktivi BI-SCD 075-003)⁴⁰. Poveljnik Centra za združeno usposabljanje je edini v vlogi direktorja vaje ali glavnega vodje vaje (angl. ExDIR, OCE). Glavni vodja vaje imenuje izvršilnega častnika za vajo OPR⁴¹ (angl. Officer with Primary Responsibility – izvršilni častnik za vajo) in glede na formacijo Centra za združeno usposabljanje je to načelnik štaba, ki ima za pripravo dokumentacije načrtovanja, izvedbe in analize ter ocene na voljo štab. Glavni vodja vaje določi za pokritost KIS PINK v poveljstvu višje častnike za koordinacijo.

Postopkovno častnik za načrtovanje vaje⁴² – častnik iz nadrejenega poveljstva vstavi vajo v letni plan dela oziroma poslovni plan Poveljstva sil Slovenske vojske, imenuje glavnega vodjo vaje in skupine za načrtovanje vaje ter pošlje odobrene podatke o vaji poveljniku Centra za združeno usposabljanje. Častnik za načrtovanje vaje skupaj s skupino za načrtovanje vaje, ki ima podatke o vaji, določi cilje usposabljanja (angl. Training objectives) in seznam bistvenih nalog, po katerih bodo primarni vadbenci ocenjevani.

Ta proces ugotavljanja vsebin preverjanja vodi glavni vodja vaje v sodelovanju z navodili častnika za načrtovanje vaje in (angl. Training audience) vadbencev oziroma primarnih vadbencev, in sicer neprekinjeno ter glede na fazo razvoja kolektivne usposobljenosti vadbencev.

³⁹ V nadaljevanju uporabljen termin vaja se nanaša na preizkus ali vajo po BI-SCD 075-003.

⁴⁰ BI-SCD 075-003, Exercise planning process, Stage 3 – Operational Conduct, Phase III-Execution.

⁴¹ OPR – izvršilni častnik za vajo (angl. Officer with Primary Responsibility), načelnik štaba Centra za združeno usposabljanje.

⁴² OSE – častnik za načrtovanje vaje (angl. Officer Scheduling the Exercise).

2. 2 Enota za raziskave in simulacije

Enota za raziskave in simulacije je odgovorna za priprave in izvedbo računalniško podprtih vaj (RPV)⁴³ za vse ravni poveljevanja (vod, četa, bataljon, brigada) do združenih civilno-vojaških operacij kriznega upravljanja ter mednarodnega sodelovanja v distribuiranih računalniško podprtih vajah.

Vojaške operacijske raziskave in eksperimenti, ki obsegajo modeliranje strukture sil, modeliranje in analizo bojnih sistemov ter njihovih zmožnosti in analizo terena z računalniškimi simulacijami in modeli (Seketin, 2013), so jedro delovanja računalniško podprte vaje. Storitve računalniško podprte vaje so namenjene specifični skupini uporabnikov. Uporabniki storitev Enote za raziskave in simulacije so v ožjem smislu poveljstva in enote SV in Center vojaških šol, v širšem smislu pa tudi druge komponente nacionalnega varnostnega sistema RS (civilna obramba, Nacionalni center za krizno upravljanje (NCKU), Uprava za zaščito in reševanje, Policija). Osebe Enote za raziskave in simulacije obnavlja uporabniške licence in je usposobljeno za izvajanje simulacij, urjenja operatorjev na simulacijah, urejanje podatkovnih zbirk in sistemsko administracijo. Računalniško podprtim vajam so namenjena zemljišča: celotna Slovenija (VTK in Ortofoto), Nemčija (VTK in Ortofoto), Kosovo (VTK in Ortofoto), Afganistan – Kabul (500 x 500 km in Ortofoto), Desert – sample 3D, Poček 3D (Seketin, 2013).

2. 2. 1 Simulacijski sistemi v SV

Po Natovi terminologiji STO MSG⁴⁴ se simulacije delijo na več posebnih vrst, od področja individualnega usposabljanja, pri katerem se posameznik uri za uporabo osebne oborožitve in opreme, kolektivnega urjenja skupin in posadk s svojo oborožitvijo do poveljstev in štabov v urjenju procesov odločanja. Nato deli simulacije na tri pomembne vrste:

- Žive simulacije (L – angl. live) – pri katerih »pravi« ljudje uporabljajo »prave« sisteme (imajo svoji oborožitev, opremo in delujejo v živo).
- Virtualne simulacije (V – angl. virtual) – pri katerih »pravi« ljudje upravljajo »umetne« sisteme (na primer trenažerji za skupinsko protioklepno oborožitev).

⁴³ RPV – računalniško podprta vaja (angl. Computer assisted exercise, CAX).

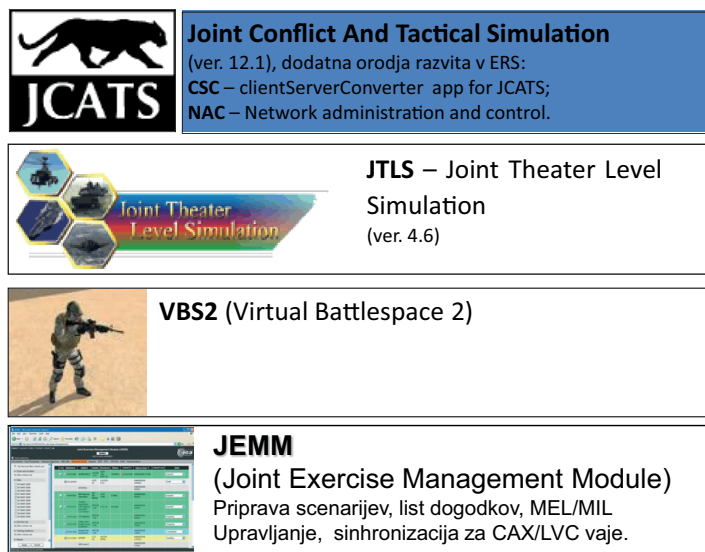
⁴⁴ NATO STO MSG-NATO – Science and Technology Organisation, Modelling and Simulation Group.

- Konstruktivne simulacije (C – constructive) – pri katerih »umetni« ljudje upravljajo »umetne« sisteme, »pravi« ljudje pa vnašajo podatke (Seketin, 2013).

Orodje osnovne taktične simulacije je namenjeno poveljniku, štabnim častnikom, načelnikom idr., ki v procesih odločanja urijo in preigravajo vse možnosti delovanja, in sicer od načrtovanj do izvedbe bojnih delovanj s konvencionalno ali nekonvencionalno oborožitvijo v četi, bataljonu, polku, brigadi, diviziji, v urbanem okolju ali na podeželskem terenu. Je simulacijsko orodje, ki z modeli ustvarja pričakovane in resnične rezultate na podlagi računalniških izračunov entitet. Analitika pa omogoča ugotovitve v smislu, katera je bila poveljnikova prava in katera napačna odločitev.

Živa simulacija, ki jo SV operativno uporablja od leta 2008, je, kot smo že povedali, sistem človeka in opreme, ki daje specifične rezultate poveljnikovih odločitev in izvedbe naloge enot na terenu. S to simulacijo urimo obe strani, ki se simulirano bojujeta, saj je pogoj vedno najbolj realističen pristop. Uporaba obeh simulacij z vključitvijo tretje, torej virtualne, simulacije je končno želeno stanje kolektivnega usposabljanja vsakega poveljnika. Tako lahko združuje rodove in službe v eno nalogo. Poglejmo si, katero programsko opremo trenutno uporablja Enota za raziskave in simulacije v Centru za združeno usposabljanje.

Slika 2: Programska oprema – simulacijska orodja v Enoti za raziskave in simulacije, januar 2016

Vir: Seketin, 2016

Enota za raziskave in simulacije ima sedež v Vojašnici barona Andreja Čehovina v Postojni. Enota za raziskave in simulacije ima svoje zmogljivosti v strojni in programski opremi ter v moštvu specialistov, ki so hkrati administratorji, razvijalci in inštruktorji operaterjev. Za izvedbo računalniško podprte vaje višje ravni potrebujejo nove operaterje na delovnih postajah, ki jih predhodno usposobijo.

Za potrebe izvajanja računalniško podprte vaje je SV zgradila optično telekomunikacijsko omrežje, s katerim je Enota za raziskave in simulacije razširila strukturo KIS PINK. V postojnski vojašnici sestavlja telekomunikacijsko omrežje šest platform, nameščenih na poveljniških mestih (pet bataljonskih mest in eno brigadno mesto). Z optičnimi vodi so povezane z objektom št. 13 in po javnem spletu s svetom (angl. Public network 50/50).

Slika 3: Shema TK-vodov v postojnski vojašnici, januar 2016

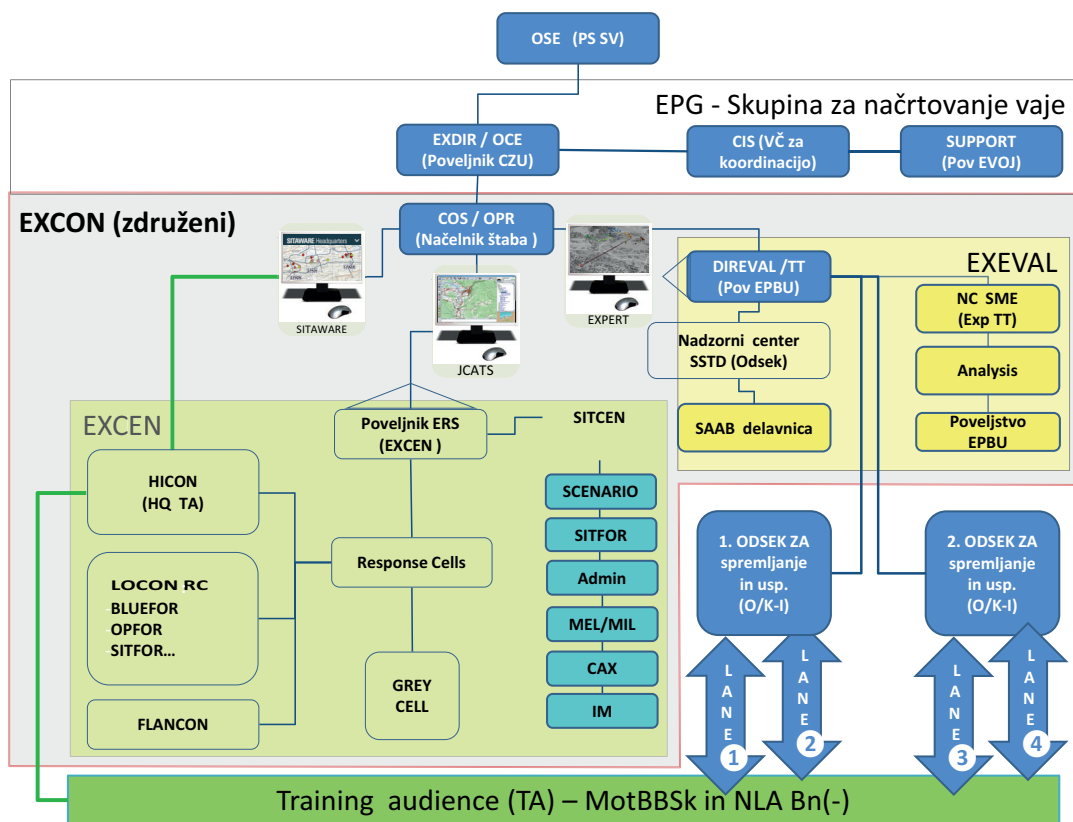
Vir: Seketin, 2016

2. 2. 2 Konstruktivna temeljna taktična simulacija JCATS

S konstruktivnimi simulacijami se v računalniškem okolju simulirajo dogodki na bojišču. Interakcija udeležencev z »bojiščem« je omejena na prikaz bojnih enot na digitalni geografski podlagi in predvsem na usmerjanje njihovega gibanja, sicer pa simulacijski sistem popolnoma simulira vedenje entitet. Simulacije vsebujejo bojne modele, s katerimi se izračunavajo zaznavanje nasprotnika (senzorika), elementi ognja, verjetnost zadetkov in škoda, ki jih ti povzročijo. SV uporablja osnovno taktično simulacijo (Jordan, Hafner, 2011). Poveljniki poveljujejo svojim silam na posamezni delovni postaji z uporabo

njihovih resničnih sistemov C2 (KIS PINK 2 – SitaWare). Ker lahko v JCATS ustvarjamo operativne enote različnih ravni na resničnem modelu terena v nekem času, mu bomo čez vmesnik »priključili« tudi živo enoto Modrega moči motorizirane čete (MotBBSk), vzorčne elemente drugih komponent MotBBSk in nasprotnika Rdečega moči motoriziranega voda (OPFOR, angl. Opposition force), in sicer po podatkih o vaji Norine osvobodilne vojske (NLA), kar bo predmet naše sekundarne analize.

Slika 4: Shema združenega EXCON (JCATS, Expert, Sitaware)

2. 2. 3 Dodatna oprema in operaterji JCATS za vajo

Po ukazu častnika za načrtovanje vaje iz Poveljstva sil SV bo Enota za raziskave in simulacije pridobila od drugih poveljstev in enot SV dodatno opremo za izvedbo preverjanja usposobljenosti MotBBSk, in sicer po potrebi odzivnih celic. To dodatno strojno opremo predstavljajo računalniki, ki so delovne postaje. Količino določi število odzivnih celic, ki bodo na vaji.

Predhodno (najmanj M-3) bo na vajo v Enoto za raziskave in simulacije dodeljenih 30 oseb, operaterjev JCATS iz poveljstev in enot SV, ki imajo opravljen ta tečaj. V M-2 bo Enota za raziskave in simulacije izvedla osvežitveni tečaj za operaterje JCATS in tako omogočila razmere za izvedbo preverjanja usposobljenosti MotBBSk.

2. 3 Enota za preverjanje bojne usposobljenosti

Enota za preverjanje bojne usposobljenosti je nosilna enota Centra za združeno usposabljanje, ki izvaja preverjanja usposobljenosti poveljstev in enot SV z uporabo žive simulacije prek situacijskih taktičnih vaj (STX⁴⁵, FTX⁴⁶). Z uporabniškim vmesnikom WISE se simulacijski sistem za taktično delovanje združenega nadzornega centra vaje združuje v skupno operativno sliko vaje in je v združenem nadzornem centru glavni nosilec skupine za evalvacijo/usposabljanje/preverjanje, ki ji predseduje vodja evalvacije oziroma vodja ocenjevanja. Enota za preverjanje bojne usposobljenosti ima poveljstvo in dva odseka za spremljanje ter usposabljanje enot (1. in 2. OSU). Sestavljena je predvsem iz O/K in nadzornega centra (SSTD ExCON). Sestavni del Enote za preverjanje bojne usposobljenosti je tudi delavnica SAAB, kjer civilni pogodbeniki podpirajo informacijsko opremo za živo simulacijo. Poglejmo si način delovanja in zmogljivosti enote.

2. 3. 1 Simulacijski sistem za taktično delovanje

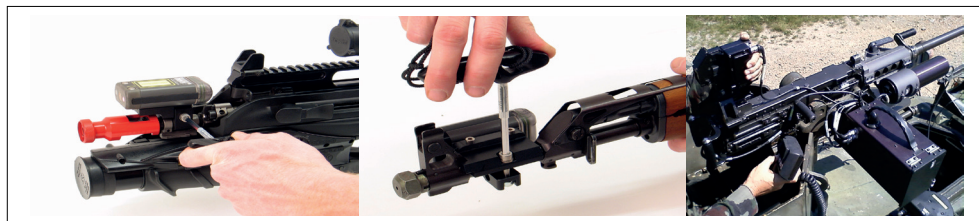
Simulacijski sistem za taktično delovanje je živa simulacija. Žive simulacije so simulacije, ki so najbližje resničnim terenskim dogodkom. Udeleženci usposabljanja uporabljajo pravo bojno opremo, se gibljejo na terenu, le učinki ognja so simulirani z uporabo sledilne in namerilne senzorske opreme. Sistemi so uporabni za usposabljanje na najnižjih taktičnih ravneh s temeljnim ciljem pridobivanja izkušenj. SV že uporablja sistem živih simulacij proizvajalca SAAB (glej <http://saab.com>) (Jordan, Hafner, 2011). Ta sistem je namenjen vojaškim enotam za namene preigravanja situacijskih taktičnih vaj in vaj z usposabljanjem na terenu z živim ognjem, to je uporabo manevrskega streliva v realističnih razmerah na vadbišču. Zaradi analitičnega spremljanja situacije in dogodkov v nekem času lahko računalnik kadar koli ustvari analitične podatke posameznika/enote, ki omogočajo ocenjevalcu ali poveljniku vpogled v trenutno ali končno situacijo oziroma stanje njegove enote.

⁴⁵ STX – situacijska taktična vaja (angl. Situational Training Exercise).

⁴⁶ FTX – vaja z usposabljanjem na terenu, taktična vaja (angl. Field Training Exercise).

Simulacijski sistem za taktično delovanje, ki ga uporablja Slovenska vojska, sestavljajo štirje pomembni sklopi opreme in človeški faktor. V prvem so montažni laserski oddajniki – oborožitveni sistemi za individualno (angl. SAT – Small Arms Transmitter) in skupinsko orožje (angl. TU – Transceiver Unit) ter protiklepni simulatorji/trenažerji (virtualni). Individualno orožje ima programsko opremo z značilnostmi pravega orožja, na katerega je montirano (energija izstrelka, parabola leta, režim ognja, učinek na cilj itn.).

Slika 5: SAT za F2000S, SAT za M70, sistem TU za M-2QCB

Vir: avtor, 2017

V drugem sklopu so senzorski sprejemniki za posameznega strelca (angl. PDD – Personnel Detection Device) in vozila (angl. UTS – Universal Target System).

Slika 6: UTS na Svarunu in na terenskem vozilu Puch

Vir: avtor, 2017

V tretji sklop spada simulacijski sistem za taktično delovanje, radijsko omrežje – komunikacijski podsistem s strežniki, povezanimi v premični nadzorni center – SSTD ExCON, ki v nekem času spremlja stanje na terenu, torej vadbence, vozila in izvedbo vaj oziroma načrtovanih situacijskih taktičnih vaj (STX in FTX). Za povečanje obsega področja delovanja se uporabljajo repetitorji. Spremljanje poteka vaje oziroma snemanje dogajanja je grafično (vizualno na zaslonih) zelo podobno mobilnemu poveljniškemu informacijskemu sistemu

v sistemu KIS PINK 2. Pogovori med vadbenci se snemajo v realističnem času trajanja vaje, snemanje komunikacije vadbencev lahko poteka sproti (»online«), vendar samo v odprtem načinu (angl. Clear voice).

Četrty sklop predstavlja podsistem »MOUT« (angl. Military operations in urban terrain) za bližinski boj na naseljenem območju. Sestavljajo ga senzorji, ki se postavijo v prostore objekta. Ta se potem digitalno izriše v združenem nadzornem centru. Oprema tega podsistema (MOUT) omogoča snemanje vadbencev v zaprtih prostorih. Center za združeno usposabljanje lahko z opremo MOUT pripravi in digitalno izriše štiri zgradbe. Postopki snemanja vaje v teh štirih zgradbah potekajo na enak način kot na prostem.

Da bi simulacijski sistem za taktično delovanje zagotovil realistične razmere bojevanja, v katerih veljajo resnična pravila, vadbence nadzirajo opazovalci/kontrolorji, ki jih spremljajo v vozilih in peš ter si zapisujejo njihovo delovanje za analizo po izvedeni aktivnosti (angl. AAR). Opremljeni so s prenosnim računalnikom EXTERM (angl. External terminal), ki v resničnem času prikazuje trenutno stanje enot in tehnike na simuliranem digitalnem bojišču. Opazovalci/kontrolorji uporabljajo za nadzor posebno lasersko pištolo (angl. Cgun), ki omogoča kaznovanje ali oživljanje vadbencev, s skupno šestnajst meniji možnosti sistema simulacijskega sistema za taktično delovanje (reset, kontaminirano zemljišče, vkopavanje itn.). S tem popravljajo napake, ki se lahko zgodijo med vajo, ali povrnejo stanje tehnike in moštva na začetek situacijske taktične vaje.

Slika 7: Oprema O/K; Cgun, EXTERM in PRS Motorola DP4601

Vir: avtor, 2017

Enote tako spremljajo opazovalci/kontrolorji, ki na koncu vsake vaje vodijo analizo po izvedeni aktivnosti. Glavni opazovalec/kontrolor usklajuje delovanje naznačevalcev OPFOR (imenovanih tudi markiranti) in skrbi, da se situacijske taktične vaje izvajajo skladno s cilji vaje. Nadzorni center

žive simulacije (ExCON), ki z radijskim omrežjem pokriva območje in vse udeležence vaje, neprekinjeno analitično podpira opazovalce/kontrolorje in snema vajo. Za vajo bomo opremili komponente lastnih sil MotBBSk (Modrih) in naznačevalcev (Rdečih, NLA) po vzorcu preglednice 1 ter z njimi ustvarili živo operativno sliko celotne MotBBSk v realnem času. Pri tem bo Enota za preverjanje bojne usposobljenosti potrebovala več opazovalcev/kontrolorjev, kot jih ima v formaciji.

2. 3. 2 Dodatni strokovnjaki za ExCON in opazovalci/kontrolorji za vajo

Enako kot v Enoti za raziskave in simulacije bo po ukazu častnika za načrtovanje vaje iz Poveljstva sil SV Enota za preverjanje bojne usposobljenosti pridobila iz poveljstev in enot SV dodatno moštvo opazovalcev/kontrolorjev in strokovnjakov v združenem nadzornem centru vaje. Sem spadajo nadrejeno poveljstvo, poveljnik s štabom in Modri ter Rdeči, ki bodo spremljali poveljstvo MotBBSk in vse komponente v simulacijskem sistemu za taktično delovanje.

Preglednica 1: Število vadbencev – živa simulacija in konstruktivna simulacija (JCATS)

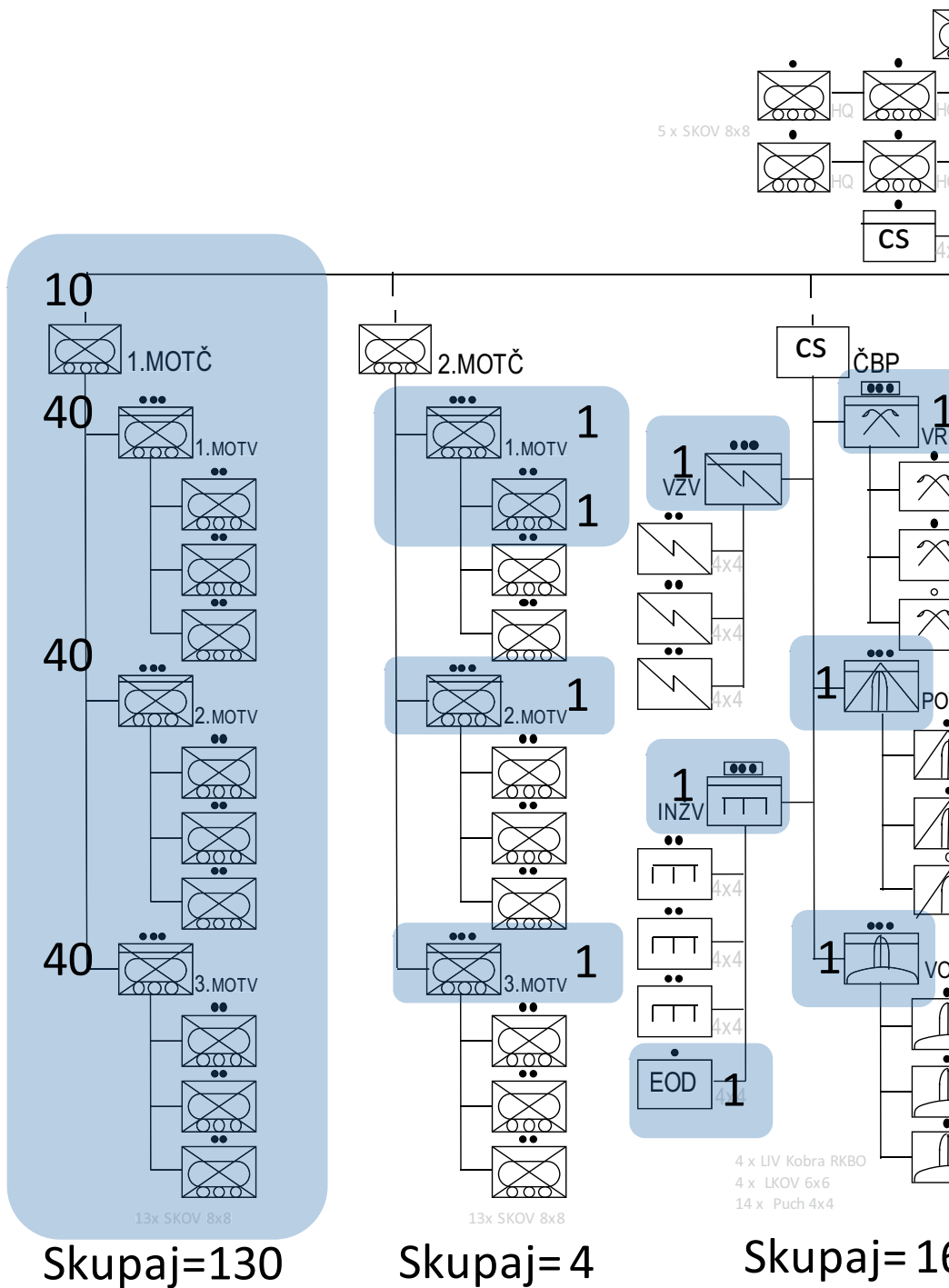
MOTBBSK (pax)	EPBU (PDD SSTD)	SSTD BOJNA VOZILA (UTS)	ERS MODRI (JCATS)	SSTD SPT VOZILA (UTS)	ERS RDEČI (JCATS)
Poveljnik + štab + LOG	0	1	102	1	23
1. MOTČ	130	13	130	0	53
2. MOTČ	4	4	130	0	37
ČBP (CS)	6	0	117	6	40
LOGČ	3	0	46	2	20
IZVV	1	1	20	0	7
ČOGP	5	0	55	5	44
BPL (UAV)	1	0	8	1	2
VCIMIC	0	0	6	0	0
OPFOR	20	1		5	
SKUPAJ	170	20	614	20	226

Vir: avtor, 2017

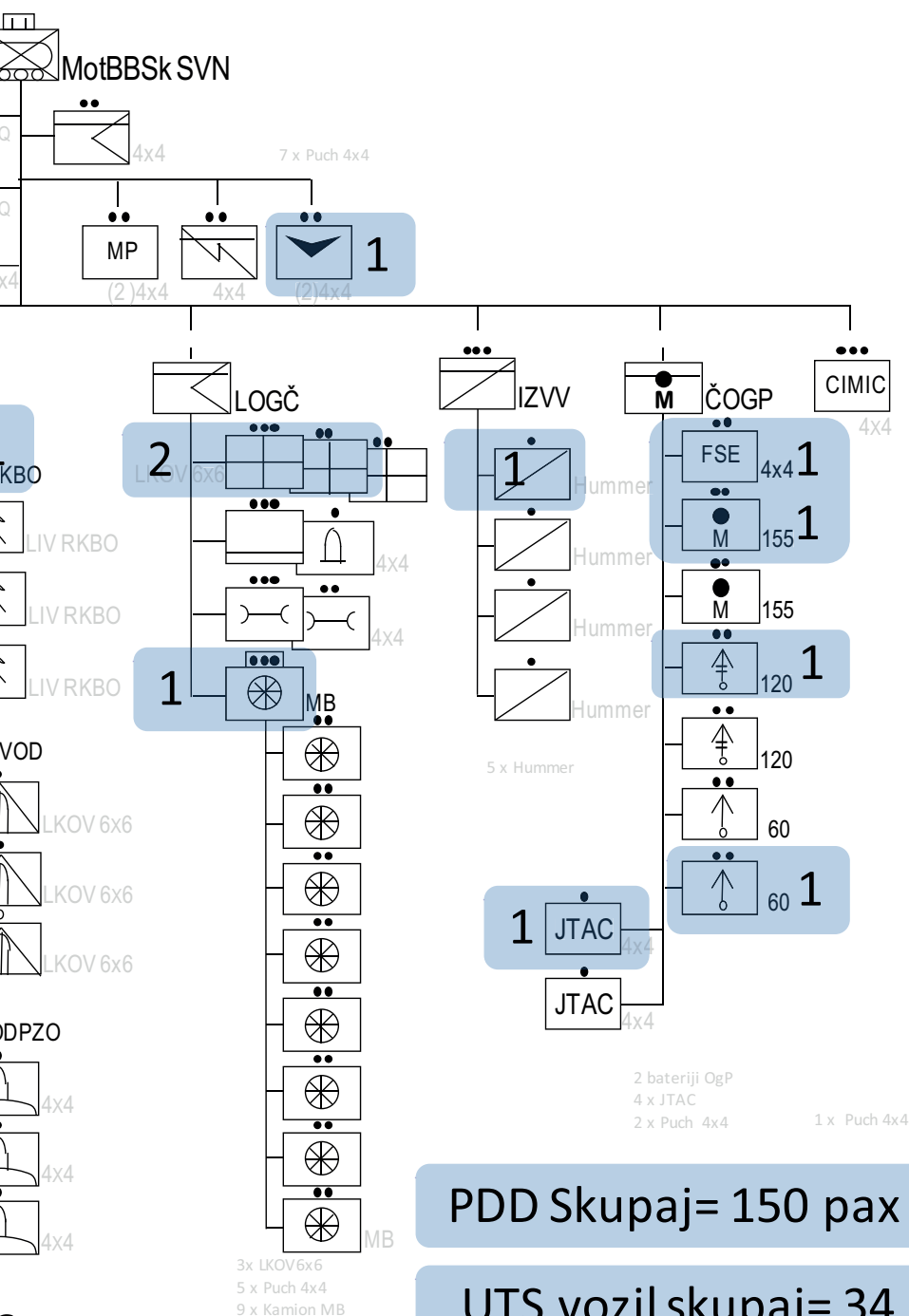
Če ocenimo število udeležencev vaje preverjanja usposobljenosti v živi simulaciji, ugotovimo, da je nujno skupno število opazovalcev/kontrolorjev (z vozili) 40 pripadnikov. Od tega ima Enota za preverjanje bojne

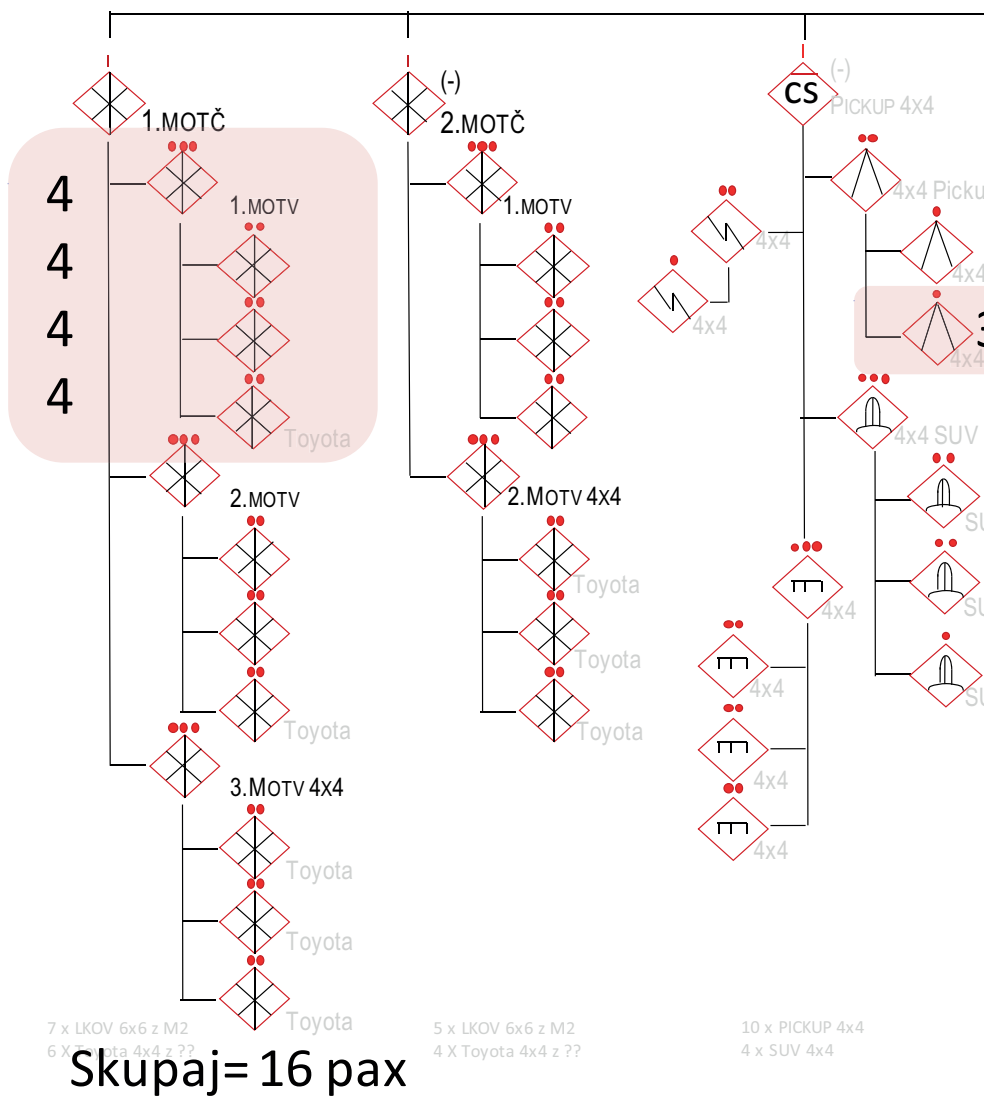
usposobljenosti z opazovalci/kontrolorji 14 Modrih (MotBBSk) in šest Rdečih (OPFOR) pripadnikov, dodani ali zunanji opazovalci/kontrolorji pa imajo 20 pripadnikov.

Slika 8 prikazuje vzorec opremljenosti vadbencev s simulacijskimi sistemi za taktično delovanje. Skupno število vključno s štirimi tanki znaša 20 bojnih vozil, vozil za podporo (SPT) je 20, skupno število oseb pa je 170.

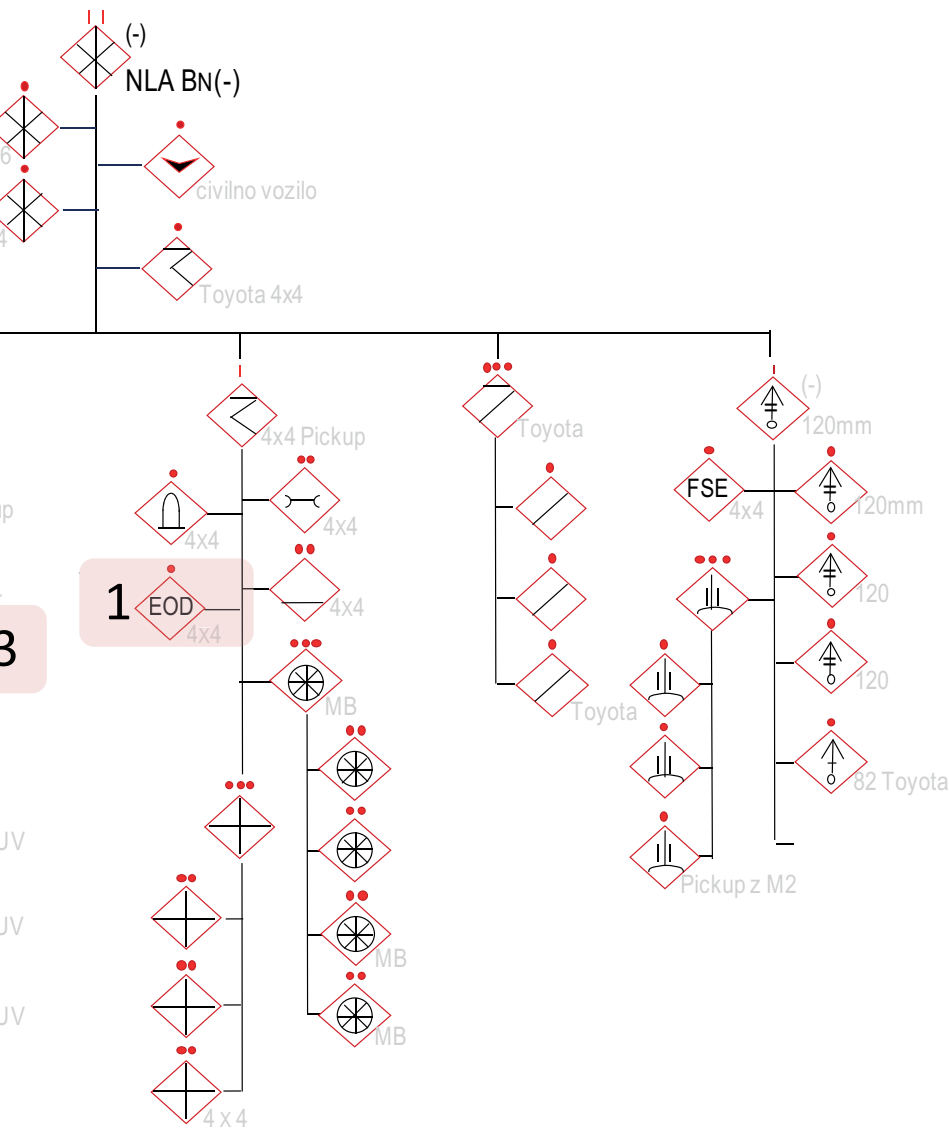

Slika 8: Vzorec SSTD opremljanja Modri

Slika 9: Vzorec SSTD opremljanja sil NL A OPFOR

PDD Skupaj= 20 pax

UTS vozil skupaj= 6

9 x PICKUP 4x4
5 x Kamion MB

4 x Toyota 4x4
1 x Toyota 4x4 z MM

2. 4 Enota vojašnice Postojna

EVOJ upravlja Vojašnica barona Andreja Čehovina Postojna. Njene glavne naloge se nanašajo na izvajanje logistične podpore nastanjenim in gostujočim enotam v Vojašnici barona Andreja Čehovina ter načrtovanje, organiziranje in izvajanje rednega vzdrževanja. To vključuje tudi načrtovanje in opravila za podporo države gostiteljice vaje⁴⁷, ki jih SV izvaja v mednarodnem okolju. Ponudi lahko spalne zmogljivosti za 420 postelj v zidanih objektih, taborne prostore za šest poveljniških mest ali nastanitvena šotorišča, parkirišča za do 200 terenskih in tovornih vozil. Kuhinja vojašnice omogoča do 2400 preprostih obrokov oziroma do 1000 sestavljenih na dan. Ugotovimo lahko, da lahko Vojašnica barona Andreja Čehovina brez težav omogoči nastanitev in prehrano za sprejem, namestitev in nadaljnje premike MotBBSk (614 pripadnikov) in ločeno OPFOR (20 pripadnikov).

2. 4. 1 Dodatna vozila za vajo

Glede na stanje števila terenskih vozil, ki jih upravlja vozni park Vojašnice barona Andreja Čehovina, je nujno, da častnik za načrtovanje vaje (PSSV) ukaže PE SV prerazporeditev terenskih vozil v Postojno med potekom vaje. Vozni park Vojašnice barona Andreja Čehovina bo zadolžil Enoto za preverjanje bojne usposobljenosti in zunanje opazovalce/kontrolorje s temi vozili. Največje mogoče število vozil za opazovalce/kontrolorje je 40, najmanjše pa 20 terenskih vozil, po načelu, da je za kakovostno spremljanje vadbencev vsak opazovalec/kontrolor v svojem vozilu.

2. 5 Enota osrednjega vadišča Slovenske vojske Postojna

Enota osrednjega vadišča Slovenske vojske Postojna je namenjena upravljanju in vzdrževanju centralnega vojaškega vadišča in strelišča SV ter vadišč in strelišč v svoji sestavi, na katerih se uri in usposablja pripadniki SV in pripadniki zavezniških oboroženih sil. Njeno zmogljivost sestavljajo pripadniki, ki so specialisti oziroma operaterji sistemov in tarčna oprema s telekomunikacijskimi in računalniškimi sistemi za upravljanje zadetkov na vojaških vadiščih, streliščih in poligonih (VVSP). Sestavljena je iz poveljstva, ki je nastanjeno v Vojašnici barona Andreja Čehovina, poligona Poček kot

⁴⁷ HNS – podpora države gostiteljice vaje (angl. Host Nation Support).

osrednjega vadišča SV⁴⁸, strelišča in vadišča Bloška polica, strelišča in vadišča Bač pri Pivki in strelišča in vadišča Mlake pri Vipavi. Za potrebe taborjenja večjih enot ima Poček več tabornih lokacij (Mahneče, Jelovica, Mlečni hrib, Bile itn.), od katerih so nekatere že zaraščene. Zato bi bilo treba za preverjanje MotBBSk na Počku kot osrednjem vadišču skrbeti za zaraslo vegetacijo in urediti neprehodno zaraščene poti, ki bi omogočile delovanje večjim enotam od ravni čete. Trenutno moštvo in tehnika poligona Poček ter drugih strelišč in vadišč ne omogočajo drugih gradbenih in zemeljskih del, kot je osnovno vzdrževanje.

2. 5. 1 Dodatna gradbena dela na Osrednjem vadišču SV Poček za vajo

Tudi za Osrednje vadišče SV Poček je nujno, da častnik za načrtovanje vaje ukaže poveljstvom in enotam SV – še posebno inženircem, da se glede na vajo večjega obsega poligon primerno uredi. Dela, ki bi se morala opraviti, so že opisana v pobudah Centra za združeno usposabljanje:

- sečnja in ponovna prevoznost cestnih komunikacij v smereh sever–jug in vzhod–zahod,
- sečnja zaraščenih planjav na tabornih prostorih,
- izdelava streh zidom/objektom v Mahnečah, Jelovici, pod Žeribljami itn.,
- popravilo objektov, ki so zapuščeni in v stanju varnega zavetišča (npr. Žeje).

3 Primarni vadbenec – MotBBSk

Primarni vadbenec je motorizirana bataljonska bojna skupina, ki je sestavljena iz različnih modulov. Zaradi modularnosti se sestava MotBBSk lahko zelo hitro spremeni. Poslanstvo MotBBSk je, da z ognjeno močjo in manevrom v neposrednem spopadu porazi sovražnika (Furlan, 2006).

3. 1 Struktura MotBBSk

Glede na vlogo v bojnem delovanju se sile Slovenske vojske delijo na sile za bojevanje, sile za bojno podporo, sile za zagotovitev delovanja in sile za podporo poveljevanja (Furlan, 2006). MotBBSk je sestavljena iz modulov manevrskega dela (dvakrat MOTČ), čete za bojno podporo, logistične čete (LOGČ), izvidnikov in voda CIMIC, ki sta neposredno pod poveljstvom

⁴⁸ OSVAD – kratica za osrednje vadišče SV – Poček.

MotBBSk, ter čete za ognjeno podporo (ČOGP), ki ima v sestavi havbice 155 mm ter minomete 120 in 60 mm. MotBBSk ima v formaciji bojna vozila s skupinsko oborožitvijo ali brez njih in vozila za podporo oziroma transport ter vleko. Za namen vaje bomo s simulacijskimi sistemi za taktično delovanje opremili vsa bojna vozila Modrega iz MOTČ in poveljniško bojno vozilo, če ga poveljnik MotBBSk uporabi za manever med vajo. V vođu Rdečega bo opremljeno samo eno bojno vozilo. Druga vozila za transport in vleko bomo opremili po vzorcu (sliki 8 in 9) za Modrega in Rdečega. Koncept strukture opremljanja je v tem, da se »živa« vozila uskladijo s konstruktivno simulacijo modulov MotBBSk – Modrega in NLA Bn – Rdečega. Premiki bodo potekali po odzivnih celicah in z opazovalci/kontrolorji na terenu. Poveljevanje in kontrola Modrega (MotBBSk) bo potekala v bojnem omrežju komunikacijsko-informativnega sistema (KIS) SitaWare.

3. 1. 1 Mobilni poveljniško-informacijski sistem KIS PINK 2 SITAWARE

SV je leta 2016 pri podjetju Systematic A/S posodobila SitaWare (2004) z novejšo različico, ki deluje na platformi spletnega brskalnika in omogoča uporabnikom informacijsko podporo pri načrtovanju in izvajanju vojaških operacij v štabu, kar pokriva SitaWare Headquarters 6 (HQ). Na taktični ravni bosta v bojna in izvidniška vozila SV vgrajena premični sistem SitaWare Frontline, za izkrcane poveljnike pa prenosni sistem SitaWare Edge. Ker je SitaWare povezljiv z JCATS, so z njim zagotovljeni izdelava ukazov (HQ), distribucija in izdaja ukazov ter poročanje o vsebini podatkov in dogodkov v obe smeri. Povezljivost vadbencev in nadrejenega poveljstva je omogočena v realnem času in brez prekinitev. KIS PINK 2 je ključen za zvezo interoperabilnega MotBBSk, in sicer tako za izdajanje ukazov nadrejenega poveljstva kot poročanje podrejenih enot.

Ocenjevalci lahko s svojim terminalom spremljajo dogajanje ocenjevanih na terenu v realnem času, hkrati pa se izvaja nadzor na zaslonih združenega nadzornega centra in JCATS.

4 Normativni dokumenti preverjanja

Normativni dokumenti preverjanja se nanašajo na nacionalno in mednarodno administracijo. Za Slovensko vojsko je enako pomembna nacionalna kot tudi mednarodna kompetenca usposabljanja in stanja usposobljenosti, saj je naša država enakovredni partner Severnoatlantske pogodbe. V Vojaški doktrini je napisano: »Usposabljanje je namenjeno doseganju usposobljenosti za izvedbo bistvenih nalog, ki izhajajo iz poslanstva enote, in vključuje razne oblike skupinskega usposabljanja in vaj.« (Furlan, 2006). Za merjenje dosežene usposobljenosti poveljstev in enot SV so nujni standardi in koraki določene naloge z merili učinkovitosti, ki jih lahko izmerimo in ocenimo ter damo ocenjevanemu končno oceno.

4.1 Merila, metode in postopki za ocenjevanje usposobljenosti poveljstev in enot: pehotni motorizirani bataljon

Leta 2011 je SV izdala Merila, metode in postopke za ocenjevanje usposobljenosti poveljstev in enot: pehotni (motorizirani) bataljon. Publikacija vsebuje kolektivne naloge pehotnega bataljona, slovar uporabljenih terminov in naloge naznačevalcev, kot so poimenovani Rdeči ali OPFOR (oboje so isti nasprotniki Modrih). Zbirka kolektivnih nalog je razdeljena po bojnih funkcijah, in sicer: obveščevalna zagotovitev, manever, ognjena podpora, premičnost, oviranje in preživetje, zagotovitev delovanja in izvajanje poveljevanja in kontrole, skupno je 76 nalog. Za vsako nalogo je pripravljen kontrolni list, ki vsebuje standarde, korake naloge z merili učinkovitosti, zaporedno preverjanje po korakih in število ponovitev izvedbe naloge ter oceno poveljnika/vodje. Ocena je štiristopenjska, in sicer usposobljen (U), nepopolno usposobljen (NPU), delno usposobljen (DU) in neusposobljen (NU). Na koncu ima vsaka naloga tudi opredeljene podporne individualne naloge, podporne kolektivne naloge in naloge naznačevalcev, ki podpirajo kolektivno nalogo.

4.2 Direktiva BI-SCD 075-003 in podatki o vaji

Načelnik Generalštaba (NGŠ) na strateški ravni odgovarja za usposobljenost Slovenske vojske. Na operativni ravni po liniji PINK prevzema odgovornost Poveljstvo sil SV (častnik za načrtovanje vaje). Častnik za načrtovanje vaje je odgovoren za operativno usposobljenost vseh poveljstev in enot SV, kar

vključuje tudi nacionalne zmogljivosti v mednarodnem okolju. Zato častnik za načrtovanje vaje odredi, kdaj bo vzpostavljena zmogljivost SV preverjana. Njegovo odločitev – seveda z odobritvijo poveljnika častnika za načrtovanje vaje – objavi v Podatkih o vaji. Podatki o vaji so glavni dokument, po katerem se začne Center za združeno usposabljanje kot nosilna enota pripravljati na preverjanje usposobljenosti MotBBSk.

4. 2. 1 Odgovornosti in produkti po Direktivi BI-SCD 075-003

Preden se spustimo po strukturi vaje še nižje, moramo opredeliti nadrejeno raven odgovornosti, ki v resnici načrtuje in zagotovi vajo preverjanja. Kot sem že omenil, častnik za načrtovanje vaje z ukazom (Letnim planom SV) umesti vajo preverjanja usposobljenosti MotBBSK v časovni okvir in pod Center za združeno usposabljanje kot nosilno enoto. Hkrati imenuje oziroma potrdi tudi skupino za načrtovanje vaje – EPG⁴⁹, ki ji predseduje OPR⁵⁰ in je sestavljena iz štaba Centra za združeno usposabljanje, pripadnikov svojih ali nadrejenih poveljstev in enot SV ter drugih vojaških strokovnjakov po tematiki (angl. Subject Matter Experts; SME).

Rezultat delovanja častnika za načrtovanje vaje in posledično doseganje prve stopnje v procesu načrtovanja je podpisan dokument Podatki o vaji, ki je temelj za načrtovanje vaje. Podpiše ga poveljnik častnika za načrtovanje vaje po izvedeni poveljniški potrdilni konferenci (Poveljniška konferenca za potrditev podatkov o vaji)⁵¹. Za potrebe vaje so šolski podatki o vaji zbrani v prilogi 1 moje zaključne naloge (dosegljiva je na spletu). V nadaljevanju priprav na vajo se v 2. stopnji procesa načrtovanja po imenovanju glavne načrtovalne ekipe (ki je lahko zaradi maloštevilnega štaba skupina za načrtovanje vaje) razvije cilj usposabljanja. Odgovornost vodje vaje (angl. Officer Conducting the Exercise, OCE) bo v Centru za združeno usposabljanje prevzel glavni vodja vaje. Rezultat dela skupine za načrtovanje vaje in glavnega vodje vaje bo izdaja načrta vaje – ExPLAN (angl. Exercise Plan), v katerem bodo za vse udeležence vaje predstavljeni usmeritve in navodila za pripravo, izvedbo, podporo, analizo in poročanje o vaji, vključno s časovnico, organizacijo sil in uporabljenimi simulacijami. Sledile bodo vse tri konference – začetna, glavna

⁴⁹ EPG – skupina za načrtovanje vaje (angl. Exercise Planning Group).

⁵⁰ OPR – izvršilni častnik za vajo (angl. Officer with Primary Responsibility).

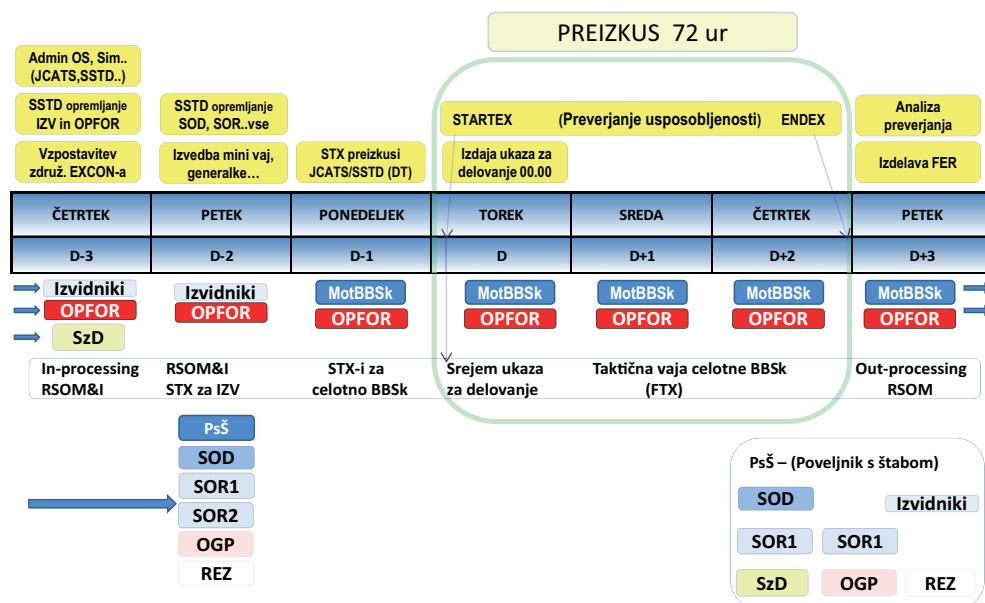
⁵¹ CECC – Poveljniška konferenca za potrditev ExSPEC (angl. Commanders ExSPEC Confirmation Conference).

in končna – ter neposredne priprave pred izvedbo vaje, vključno z »mini vajo« in generalka.

5 Vaja preverjanja usposobljenosti

Vaja preverjanja bo del žive simulacije v konstruktivni računalniško podprti vaji. Kot smo že povedali, bo poveljstvo MotBBSk predhodno prejelo ukaz za delovanje z vsemi podatki o vaji, ki so nujni za izdajo dopolnilnega povelja (FRAGO)⁵² izvidnikom, izdelavo Ukaza za delovanje v SitaWare, prenosa po liniji KIS PINK 2 na podrejene, izvedbo preizkusov in vzpostavitev skupne operativne slike MotBBSk. Prvi del so postopki in premiki, ki omogočajo manever, s katerim se zagotovijo pogoji za delovanje MotBBSk. Dodatne zahteve za vajo se nanašajo na prvi del preverjanja, ki ni predmet raziskave članka in se nanaša na pregled enote (angl. In Barracks Inspection) pred vajo ali preizkusom. Za potrebe pregleda enote se za preverjanje usposobljenosti upošteva čas, ki ni krajši od 72 ur. S tem se že v načrtovanju vaje zagotovi časovno okno, v katerem se lahko izvede koncept evalvacije (ocenjevanja) enote.

Slika 10: Časovnica preizkusa

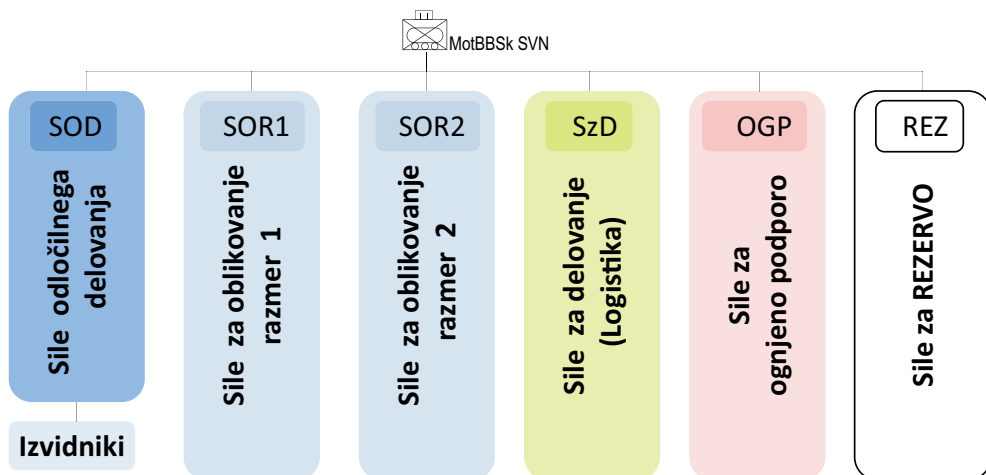
Vir: avtor, 2017

⁵² FRAGO – dopolnilno povelje, del ukaza za takojšnjo izvedbo naloge (angl. Fragmentary Order).

5.1 Priprave bojnih razmer v računalniško podprti vaji za taktično vajo (po predvidenem poteku)

Z izdajo ukaza za delovanje poveljnika MotBBSk začne računalniško podprta vaja potekati v smeri priprave bojnih razmer za izvedbo žive taktične vaje.

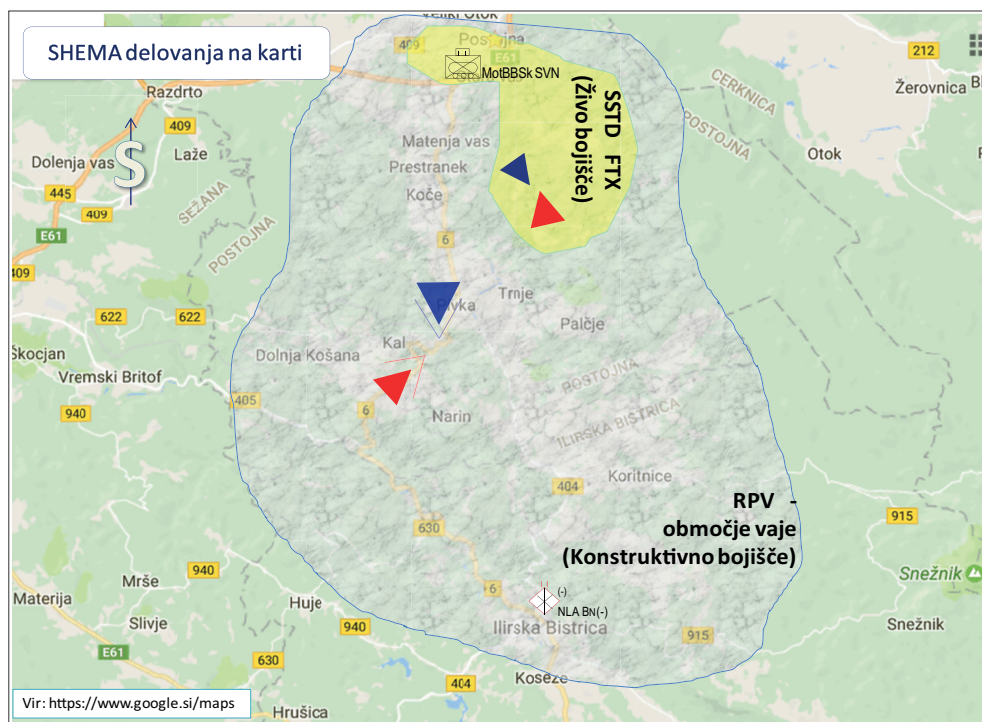
Slika 11: Bojno oblikovanje enot – bojno preštetje Modrih (MotBBSk)

Vir: avtor, 2017

MotBBSk po fazah ExSPEC izvede priprave (1. faza), oblikuje razmere (2. faza) in začne napadati z ognjem NLA Bn v konstruktivni simulaciji – JCATS (3. faza).

Slika 12: Shema območij delovanja v simulaciji z računalniško podprto vajo

Vir: avtor, 2017

Te faze računalniško podprte vaje se izvajajo vsak dan in časovno pred preverjanjem z namenom preizkušanja delovanja žive in virtualne simulacije ter morebitne izvedbe generalke pred vajo (lahko v obliki situacijske taktične vaje).

Koncepti operacije (koncepti operacije ali delovanja)⁵³ bodo opredelili manever in ognjeno delovanje tistih konstruktivnih elementov primarnih in sekundarnih vadbencev, ki niso opremljeni z opremo za živo simulacijo. Ukaz poveljnika se bo začel uresničevati v konstruktivnem (JCATS) okolju. Konstruktivni spopad (manever in ogenj) MotBBSk na poveljstva in ostanke NLA Bn se bo začel v dosegu 30 kilometrov, vendar dovolj daleč od položajev živih enot Modrega in Rdečega. Čez KIS PINK 2 bodo živi elementi MotBBSk izpolnjevali konstruktivne manevre in premike v živo, da bo skupna operativna slika usklajena v JCATS in na terenu.

⁵³ CONOP – koncept operacije ali delovanja (angl. Concept of operation).

Bojevanje v konstruktivni simulaciji JCATS bo vodil poveljnik Modrih (MotBBSk) s svojega poveljniškega mesta, pri čemer bo uporabljal vse razpoložljive zmogljivosti do trenutka, ko se bo težišče konstruktivnega Rdečega (NLA-bataljona) umaknilo (Rdečega bo uničil, nevtraliziral ali umaknil združeni nadzorni center vaje) z območja živega bojišča (po sliki 12) taktične vaje. Hkrati ali posledično zaporedno se bo poveljnik odločil delovati na živo enoto NLA, to pomeni vod Rdečega, ki je opremljen s simulacijskim sistemom za taktično delovanje in je na območju živega bojišča (slika 12). To je trenutek, ko bodo priprave na bojne razmere za izvedbo žive taktične vaje izpolnjene. S poveljnikovim ukazom za delovanje na »živ« segment Rdečega (motoriziran vod NLA) se začne preverjanje usposobljenosti – snemanje dogajanja v živi taktični vaji (72 ur).

5.2 Izvedba preverjanja

Preverjanje začne potekati z ukazom STARTEX za začetek vaje, ki se snema, kar predstavlja signal STARTEX (angl. START EXERCISE). Vodja evalvacije oziroma vodja ocenjevanja prek opazovalcev/kontrolorjev spremlja razmere na terenu in v združenem nadzornem centru vaje, ko poveljnik MotBBSk izda ukaz za delovanje živim silam MotBBSk. Glede na predhodno delovanje in manevriranje konstruktivnih delov MotBBSk in NLA bodo končni položaji teh sil ostali na mestu, razen če jih bo poveljnik reorganiziral/konsolidiral ali umaknil na naslednji položaj. Bistveno je, da konstruktivne sile ne delujejo na področju delovanja živih sil, zaradi realističnega učinka boja in razmerja moči. Poveljnik vodi boj in se lahko posveti manevrskemu delu žive simulacije čez KIS PINK 2 ali celo osebno, saj ima na razpolago svoje opremljeno poveljniško bojno vozilo in gre lahko na teren (viden bo v skupni operativni sliki). Odobrava uporabo vseh zmogljivosti, ki jih ima MotBBSk, vključno s podporo iz zraka, zato da bi omogočil silam za odločilno ravnanje, da v neposrednem spopadu na živem bojišču porazi Rdečega (NLA). Preverjanje se konča, ko je naloga iz ukaza za delovanje elementa MotBBSk uspešno končana ali ko postane jasno, da je spodletela oziroma jo je nemogoče izvesti, ali pa ko mine od signala STARTEX 72 ur. O tem odloča vodja vaje s skupino za evalvacijo/usposabljanje/preverjanje. Preverjanje se konča z ukazom ENDEX za konec vaje. Po signalu ENDEX se vedno izvede neformalna analiza po izvedeni aktivnosti, ki vadbencem razširi pogled na vajo.

5. 2. 1 Ocenjevalci, opazovalci/kontrolorji in skupina za evalvacijo/usposabljanje/preverjanje

Delo ocenjevalcev, nadzornikov oziroma inštruktorjev poteka skladno z SOP Enotezapreverjanjebojneusposobljenosti/Centromzazdruženusposabljanje. Ocenjevalci oziroma inštruktorji spremljajo žive enote od prejema/izdaje povelja, preizkusov možnosti delovanja, pregledov opreme pred delovanjem (PCI, PCC⁵⁴) do premikov, manevrov, delovanja, oskrbovanja, evakuiranja ranjenih/obolelih, reorganiziranja, konsolidiranja, prehranjevanja in počitka. Skupina za evalvacijo/usposabljanje/preverjanje zbira poročila opazovalcev/kontrolorjev o izvedbah nalog primarnih in sekundarnih vadbencev po ocenjevalnih korakih in opredelitvah meril ter ustvarja končno oceno z analizo po izvedeni aktivnosti. Ocenjevalci s spremljanjem in nadzorom dosledno ocenjujejo vadbence in uspešnost izvajanja naloge, doseganje ciljev vaje in skrbijo, da izvedba poteka v pravi smeri.

5. 3 Ocena usposobljenosti in poročilo o vaji (s priporočili)

Kontrolni listi po Merilih iz bistvenih nalog se zapisujejo redno in neprekinjeno. Taktične vaje se snemajo v simulacijskem sistemu za taktično delovanje. Ocenjevalci oziroma inštruktorji so nepristranski, strokovni in natančni pri zapisovanju časovnih indeksov, izbire kraja in metode ter usposobljenosti v izvajanju postopkov vadbencev – tako primarnih kot sekundarnih. Z zbiranjem praktičnih podatkov s terena oblikuje vodja evalvacije oziroma vodja ocenjevanja prvi del ocene iz usposobljenosti MotBBSk, drugi del mu zagotovi združeni nadzorni center vaje (SSTD) s predvajanjem posnetkov taktične vaje. Na podlagi primerjave obeh, torej človeških ocen in posnetkov simulacijskega sistema za taktično delovanje, se bo s sekundarno analizo ustvarila končna ocena enote. Ocena bo pozitivna ali negativna z obveznimi priporočili, kaj mora enota z usposabljanja izboljšati in kaj lahko zadrži.

Najpozneje 60 dni po koncu vaje bo vodja vaje na podlagi poročil načelnika štaba oziroma izvršilnega častnika za vajo, vodje evalvacije oziroma vodje ocenjevanja in poveljnika enote za simulacije in raziskave ter drugih članov skupine za načrtovanje vaje pripravil končno poročilo o vaji. Končno poročilo o vaji bo med drugim vsebovalo tudi povzetek informacij o tem, koliko so bili med vajo doseženi cilji vaje in usposabljanja pa tudi opažanja/opredeljene

⁵⁴ PCC, PCI – pregled, inšpekcija enote pred delovanjem (angl. Pre-combat Check, Pre-combat Inspection).

izkušnje glede bistvenih operativnih zmogljivosti usposabljanja in prihodnjih vaj. Končno poročilo o vaji bo temeljilo na prispevkih iz pregleda po opravljeni nalogi, poročil o evalvaciji, razprav po vaji in poročil o prvem vtisu pa tudi na ustreznih analizah in poročilih o eksperimentiranju, če se bo izvedlo. Končno poročilo o vaji bo vključevalo ocene vaje vadbencev (PTA in STA) pa tudi vloške vseh udeležencev. Vsebovalo bo zaključke, priporočila in popravljalne/korektivne ukrepe, ki jih je treba zagotoviti in jih lahko sprejme vodja vaje. Vsebuje tudi lahko opažanja oziroma opredeljene izkušnje, ki presegajo zmožnost vodje vaje za analiziranje in izboljšanje preverjanja enote velikosti bataljona in večje. Ko je končno poročilo o vaji podpisano, ga vodja vaje predloži častniku za načrtovane vaje v PSSV. Tako je krog procesa preverjanja usposobljenosti od načrtovanja do izvedbe in naučenih izkušenj končan.

6 Sklep

Če strnemo sintezo vseh pomembnejših spoznanj, lahko iz njih povzamem nekaj dejstev. Načrtovanje izvedbe preverjanja usposobljenosti MotBBSk s Centrom za združeno usposabljanje kot nosilno enoto je večinoma odvisno od nadrejenega poveljstva, častnika za načrtovanje vaje, ki svojo zamisel in način, kako izvesti preverjanje usposobljenosti, zaukaže z objavljenimi podatki o vaji (ExSPEC) nosilni enoti Centra za združeno usposabljanje in celotni SV. Načrtovanje je zato širše in obsega druga poveljstva in enote Slovenske vojske, ki se morajo aktivno udeležiti procesov načrtovanja in usposabljanja svojih pripadnikov ter zagotoviti izvedbo. Ta interakcija skupinskih priprav in izvedba večje vaje nacionalne zmogljivosti lahko medijsko vzbudi v slovenski družbi zanimanje in pozitivno podobo, saj prikaže Slovensko vojsko kot sodobno in usklajeno nosilko vojaške obrambe države. Podatki o vaji so tako jasen vir načrtovanja za poveljstva in enote SV, obenem pa predstavljajo Centru za združeno usposabljanje neprecenljivo podlago v načrtovanju in organiziranju preverjanja usposobljenosti enote ob močnem nadrejenem zaledju. Moštvo in tehnika potrebuje ta čas in usposabljanje zato, da se s pripravami omogoči dovolj visoka kakovost storitev delovanja na vaji. Da pa se to v Centru za združeno usposabljanje lahko zgodi, mora poskrbeti odločna namera častnika za načrtovanje vaje oziroma nadrejenega poveljstva z jasnim ukazom in nadzorom izpolnjevanja ukaza. Vodja vaje tako v fazi načrtovanja pripravi in izvede osvežitvena usposabljanja za vse zunanje pripadnike, ki bodo udeleženi na vaji – od področnih strokovnjakov v združenem nadzornem centru vaje,

opazovalcev/kontrolorjev in še posebno Rdečega (OPFOR) do operaterjev na JCATS. Te predhodne priprave so zelo pomembne, da lahko vodja vaje usposobi svoje moštvo novih pripadnikov za strokovno izvedbo vaje.

Načrtovanje se zato izvaja po direktivi BI-SCD 075-003, da se lahko vnaprej ve, kdo je za kaj odgovoren in kaj kdo pripravi. Vseobsegajoč pristop je nujen zaradi interoperabilnosti slovenskega načrtovanja z načrtovanjem tujih oboroženih sil, če je to nujno. Direktiva zahteva metodologijo načrtovanja izvajalcev in udeležencev na tak način, da lahko kdor koli znotraj vojaških sil pripravi nacionalno vajo za višjo stopnjo hierarhičnega razmerja, to pomeni vse do Natove certifikacije enote. K temu mora biti usmerjena vsaka vaja, ki jo izvajajo nacionalne oborožene sile, kar velja tudi za Slovensko vojsko. Primarni vadbenci imajo načeloma možnost pred vajo preizkusiti svoje operativno delovanje. To lahko izvedejo s situacijskimi taktičnimi vajami, kar bo navadno vodja vaje upošteval. Poleg tega predhodno usposabljanje (v obeh simulacijah) na moštvo pozitivno učinkuje, saj mu omogoči, da spozna simulacijski sistem za taktično delovanje in ga usmeri v to, kar bo zahtevano na vaji. Tu je delovanje naznačevalcev še toliko pomembnejše, saj vodja evalvacije oziroma vodja ocenjevanja vpliva čeznje na potek vaje. Dosledno, natančno in predvsem realistično delovanje žive simulacije nasprotnika bo omogočilo doseganje ciljev vaje. Zato potrebuje celotna enota Rdečih (naznačevalcev, OPFOR) predhodno in posebno usposabljanje z vso opremo, ki jo bo uporabljala na vaji. To se mora zgoditi v času pred pripravo izhodiščnih razmer za vajo. Naslednja in zadnja aktivnost priprav je preizkušanje (lahko s situacijskimi taktičnimi vajami) istočasnega delovanja konstruktivne in žive simulacije. V okolju računalniško podprte vaje mora poveljnik vadbencev preizkusiti ogenj in manever vseh elementov svoje enote. Preizkusiti mora delovanje v svoji mreži telekomunikacijskega informacijskega sistema poveljevanja in kontrole (Sitaware). Zato ima svoje poveljniško bojno vozilo opremljeno s simulacijskim sistemom za taktično delovanje, kar mu omogoča manevriranje po enoti in izvidovanje po celotnem območju odgovornosti bojne skupine. S preizkusi delovanja vsakega od elementov svoje enote izvede poveljniško funkcijo operativnega nadzora, s situacijsko taktično vajo pa kolektivno delovanje sistemov in moštva. V teh preizkusih pripadniki enote za raziskave in simulacije ter bojno usposabljanje preverijo delovanje sistema, pogodbeniki SAAB pa strojno in programsko opremo, ki poganja vajo. Po uspešni generalki sta primarni in sekundarni vadbenec pripravljena na preverjanje usposobljenosti. Če se v preverjanje vključi prvi del, to je pregled

enote v vojašnici, se to izvede takoj. Ko se pogoji v računalniško podprti vaji za ocenjevanje izpolnijo, vodja vaje ukaže začetek žive taktične vaje. Ocenjevanje se zapisuje na vseh ravneh udeležencev, nadrejeno poveljstvo pa spremlja, odobrava ali zavrača zahteve vadbencev. Časovni okvir ocenjevanja ni daljši od 72 ur. Potem se ocenjevanje oziroma taktična vaja konča. Z analizo po izvedeni aktivnosti, zapiski opazovalcev in izpolnjenimi kontrolnimi listi ocenjevalec določi končno oceno usposobljenosti enote.

Tako lahko z upoštevanjem vseh pomembnejših dejstev in ugotovitev iz analitičnega dela te naloge sklenem, da lahko Center za združeno usposabljanje kot nosilna enota in s svojimi sredstvi ter ob podpori drugih poveljstev in enot Slovenske vojske organizira in izvede preverjanje usposobljenosti MotBBSk s preizkusi ali vajo.

Naj zaključim z mislijo, da se lahko z dobrim načrtovanjem, utečenim postopkom in strokovnim pristopom posameznikov poveljstev in enot Slovenske vojske v Centru za združeno usposabljanje organizirajo in izvedejo vaje z usposabljanjem tako v konstruktivni, virtualni kot živi simulaciji. To pa se že od ustanovitve enote, sicer ločeno, tudi izvaja.

7 Literatura in viri

1. GŠSV (2017). Ukaz za poveljevanje in kontrolo v silah SV (GŠSV, št. 8040-1/2017-5).
2. Nato (2013). Direktiva BI-SC 075-003 o kolektivnem usposabljanju in vajah Nata (angl. Collective Training and exercise Directive (CT&ED) 075-003 ali BI-SCD 075-003).
3. Center za združeno usposabljanje (2013). Drugi SOP za delovanje.
4. Furlan, B. [in drugi] (2006). Angleško-slovenski vojaški terminološki slovar. Ljubljana: PDRIU.
5. Furlan, B. [in drugi] (2006). Vojaška doktrina. Ljubljana: PDRIU.
6. Godnič, M. (2017). Preverjanje usposobljenosti MotBBSk s Centrom za združeno usposabljanje kot nosilno enoto. Zaključna naloga. Maribor: PŠŠ.
7. Grizila, Branko (2001). Priročnik za podporo vojaškega preigravanja. Ljubljana: MO RS.

8. GŠSV (2017). SOP PSSV št. 17-0001: Načrtovanje, organiziranje in izvedba vaj sil SV (št.: 804-237/2017-1).
9. Haupt, B. (2011). Merila, metode in postopki za ocenjevanje poveljstev in enot-pehotni (motorizirani) bataljon. Ljubljana: MO RS.
10. Kervina, R. in Renko T. (2005). Štabni procesi – načrtovanje in izdelava ukaza v SitaWare. Zaključna naloga. Poljče: PŠŠ.
11. SAAB (2008). Različni strokovni članki in navodila.
12. Savšek, T. (2000). Sodobni vojaški simulacijski sistemi: operacijske raziskave, vojne igre in bojne simulacije. Ljubljana: MO RS.
13. Seketin, M. (2016). SOP št. 02-0002: Izvedba računalniško podprtih vaj. Postojna: Center za združeno usposabljanje.
14. Seketin, Marko, (2013). Eksperimentiranje – uporaba simulacij v SV. Zaključna naloga. Maribor: PŠŠ.

Seznam uveljavljenih in neuveljavljenih kratic, ki se uporabljajo v člankih:

AAP-6	Natov Angleško-slovenski vojaški terminološki slovar (NSA, 2013)
AAR	analiza po izvedeni aktivnosti (angl. After Action Review)
ACO	zavezniško poveljstvo za operacije (angl. Allied Command Operations)
AJP 3.5	Zavezniška doktrina za delovanje specialnih sil (angl. Allied Joint Doctrine for Special Operation)
BICES	informacijski sistem zavezništva stopnje »zaupno« (angl. Battlefield Information Collection and Exploitation System)
BI-SC 75-3	Natova Direktiva BI-SC o kolektivnem usposabljanju in vajah (CT&ED) 075-003
CECC	poveljniška konferenca za potrditev podatkov o vaji (angl. Commanders ExSPEC Confirmation Conference)
CONOP	koncept operacije ali delovanja (angl. Concept of Operation)
COS	načelnik štaba (angl. Chief of Staff), najvišji štabni častnik po činu
CREVAL	Natova evalvacija bojne pripravljenosti poveljstev in enot (angl. Combat Readiness Evaluation of Land HQs and Units)
CZU	Center za združeno usposabljanje
DIREVAL	vodja evalvacije, vodja ocenjevanja (angl. Director of Evaluation)
EOSVAD	Enota Osrednjega vadišča Slovenske vojske Postojna
EPBU	Enota za preverjanje bojne usposobljenosti
EPG	skupina za načrtovanje vaje (angl. Exercise Planning Group)
ERS	Enota za raziskave in simulacije
ESD	Enota za specialno delovanje
EVOJ PO	Enota vojašnice Postojna
ExCEN	vodstvo vaje (RPV), enota za raziskave in simulacije (ERS)
ExCON	združeni nadzorni center vaje (angl. Exercise Control – ExCON), vsebuje ExCEN in ExDIR;
ExDIR	direktor vaje ali v SV vodja vaje (OCE) – (angl. Exercise Director)
ExEVAL	ExEVAL ali TT – skupina za evalvacijo/usposabljanje/preverjanje (angl. Exercise Evaluation in Training Team) je sestavljena iz analitikov in opazovalcev/kontrolorjev;

ExSPEC	podatki o vaji (angl. Exercise Specification)
ExTERM	prenosni računalnik oziroma delovna postaja z živo sliko (angl. External Terminal)
FRAGO	dopolnilno povelje, delno povelje (angl. Fragmentary Order)
FTX	vaja z usposabljanjem na terenu, taktična vaja (angl. Field Training Exercise)
HICOM	nadrejeno poveljstvo (angl. High Command)
HNS	podpora države gostiteljice vaje (angl. Host Nation Support)
HQ	poveljstvo, štab (angl. Headquarters)
ISTC	mednarodni center za usposabljanje specialnih sil (angl. International Special Training Centre)
JCATS	konstruktivna temeljna taktična simulacija (angl. Joint Conflict And Tactical Simulation)
JOA	združeno območje delovanja (angl. Joint Operation Area)
KIS PINK 2	taktični informacijski sistem poveljevanja in kontrole druge generacije (C4I); v SV se uporablja SitaWare;
MC	vojaški odbor/najvišji vojaški organ, ki zagotavlja vojaške nasvete odločevalcem (angl. Military Committee);
MEL/MIL	seznam pomembnih dogodkov oziroma incidentov računalniško podprtih vaj (angl. Master Event List/Master Incident List)
MoU	Sporazum o razumevanju (angl. A memorandum of understanding)
MSSVT	mirnodobna struktura SV v tujini
NAC	Severnoatlantski svet/glavni politični organ (angl. North Atlantic Council)
NA5CROs	brez 5. člena operacij kriznega odzivanja (angl. Non-Article 5 Crisis Response Operation)
NRF	Natove hitre odzivne sile (angl. NATO Response Force)
NSCC	koordinacijski center za specialne sile (angl. NATO Special Operations Force Coordination Center)
NSHQ	poveljstva zavezniških specialnih sil (angl. NATO Special Operation Headquarters)
NSOS	Natova šola za specialne operacije (angl. The NATO Special Operations School)
NSTI	Natova transformacijska iniciativa za specialne sile (angl. NATO Special Operation Force Transformation Initiative)

O/K-I	opazovalec/kontrolor oziroma inštruktor (angl. Observer/Controller)
O/K-V	opazovalec/kontrolor oziroma vaditelj (po SOP PSSV, št. 17-0001)
OCE	vodja vaje (angl. Officer Conducting the Exercise, OCE)
OGP	ognjena podpora (sile za bojno podporo, oblikovanje razmer)
OPCOM	operativno poveljevanje; pooblastila, ki poveljniku omogočajo določanje nalog podrejenim poveljnikom v zvezi z razmeščanjem in prerazporejanjem enot ter za dodelitev operativnega oziroma taktičnega nadzora, če je to nujno; pooblastilo ne vključuje odgovornosti za kadrovske in logistične zagotovitev teh enot;
OPR	izvršilni častnik za vajo (angl. Officer with Primary Responsibility)
OSE	častnik za načrtovanje vaje (angl. Officer Scheduling the Exercise)
PCC, PCI	pregled (PCC), inšpekcija (PCI) enote pred delovanjem (angl. Pre-combat Check, Pre-combat Inspection)
PINK	poveljevanje in kontrola (angl. Command and Control, C2, C&C)
RPV	računalniško podprta vaja (angl. Computer Assisted Exercise, CAX)
SACEUR	vrhovni poveljnik zavezniških sil v Evropi (angl. The Supreme Allied Commander Europe)
SHAPE	strateško poveljstvo zavezniških sil za Evropo (angl. Strategic Headquarters Supreme Headquarters Allied Powers Europe)
SitaWare	mobilni poveljniški informacijski sistem SitaWare Battle Management System danskega proizvajalca Systematic
SME	področni strokovnjaki (angl. Subject Matter Experts (SMEs))
SOTG	Odred za specialno delovanje (angl. Special Operation Task Group)
SOLTG	Kopenski odred za specialno delovanje (angl. Special Operation Land Task Group)
SSOO	pisarna za specialne operacije na ravni strateškega poveljstva zavezniških sil v Evropi (angl. Special Operation Office)
SSTD	simulacijski sistem za taktično delovanje, živa simulacija (angl. Saab's live Simulator Training Systems)
STANAG	Sporazum o uporabi Natovega standarda (angl. Standardizations Agreement)

STO MSG	angl. NATO Science and Technology Organisation, Modelling and Simulation Group
STX	situacijska taktična vaja (angl. Situational Training Exercise)
VVSP	vojaška vadišča, strelišča in poligoni
WISE	uporabniški vmesnik med različnimi simulacijami, integracijska platforma (angl. Integration Platform WISE)